

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Henri Nõmm

**PIIRATUD VASTUTUSEGA ÄRIÜHINGU OSANIKU JA AKTSIONÄRI
TEABEÕIGUSE ULATUS NING TEABEÕIGUSE TEOSTAMISE PIIRID**

Magistritöö

Juhendaja

PhD Margit Vutt

Tartu

2019

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Osaniku ja aktsionäri teabeõiguse õiguslik põhjendus ning teabeõiguse subjektid	10
1.1. Teabeõiguse õiguslik põhjendus	10
1.2. Teabe saamiseks õigustatud subjektid	12
1.2.1. Osanik ja aktsionär kui teavet saama õigustatud subjekt	12
1.2.2. Endise osaniku ja aktsionäri õigus saada teavet	15
1.2.3. Osa ja aktsia ühiste omajate õigus saada teavet	18
1.3. Teabe andmiseks kohustatud subjektid	20
2. Osanikule ja aktsionärile kohustuslikult avalikustatav teave ja dokumendid	22
2.1. Üldised avalikustamismõõded	22
2.2. Raamatupidamisseadusest tulenevad avalikustamismõõded	24
2.3. Heast Ühingujuhtimise Tavast tulenevad avalikustamismõõded börsiühingutele	27
2.4. Euroopa Liidu õigusest tulenevad avalikustamismõõded börsiühingutele	29
3. Osaniku ja aktsionäri õigus küsida teavet ja tutvuda nõudmisel dokumentidega	33
3.1. Osaniku ja aktsionäri õigus küsida teavet	33
3.1.1. Teabeõiguse materiaaõiguslikud alused	33
3.1.2. Teabeõiguse ulatus kohtupraktika kohaselt	41
3.2. Osaniku õigus tutvuda nõudmisel dokumentidega	50
4. Teabeõiguse teostamise piirangud ja teabeõiguse teostamise menetlus	60
4.1. Teabeõiguse teostamise piirangud	60
4.1.1. Üldised piirangud	60
4.1.2. Juhatuse õigus keelduda teabe andmisest	62
4.2. Teabeõiguse teostamise menetlus	69
4.2.1. Kohustus pöörduda esmalt nõudega ühingu poole	69
4.2.2. Teabeõiguse kohtulik teostamine	72
4.2.2.1. Teabenõude kohtuliku menetlemise õiguslikud erisused	72
4.2.2.2. Teabenõude menetluses tehtud kohtulahendi täitmise probleemid	76

Kokkuvõte	80
The scope and limits of exercising shareholder's right to information in private limited company and public limited company. Summary	87
Kasutatud allikad	92
Kasutatud kirjandus	92
Kasutatud õigusaktid	94
Eesti õigusaktid	94
Euroopa Liidu õigusaktid	94
Teiste riikide õigusaktid	95
Muud õigusaktid	95
Kasutatud kohtupraktika.....	95

Sissejuhatus

2017. aasta statistika¹ kohaselt moodustasid kaks kolmandikku Eestis tegutsevatest majandusüksustest äriühingud. Seejuures majanduslikult aktiivseid ettevõtteid ehk äriühinguid ja FIE-sid oli kokku 127 622, millest äriühinguid oli ligi 103 500. Aastal 2017 suurenes äriühingute arv umbes 8000 võrra ehk juurde tuli umbes 3000 üksust enam kui 2016. aastal. Taas suurenes osahingute arv, kuna neid tuli juurde üle 8000. Kuna kõik äriregistris registreeritud majandusüksused ei tegutse realselt, siis on õige tugineda just majanduslikult aktiivsete üksuste andmetele. Lisaks nähtub statistikast selge trend, et osahingute ja kontsernide arv järjest kasvab. Laiemat pilti vaadates mõjutavad piiratud vastutusega äriühingud otseselt või kaudselt kõiki ühiskonna liikmeid ning nende osatähtsust riigi majandusele on raske ülehinnata.

Eestis on piiratud vastutusega äriühingute asutamine ja registreerimine tehtud üsna lihtsaks. Seda on võimalik teha ka elektrooniliselt. Seejuures on võimalik osahing asutada ka sissemakseta. Kõik need asjaolud on pikaajaliselt soodustanud ja soodustavad jätkuvalt piiratud vastutusega äriühingute massilist tekkimist. Paraku ei ole äriühingu ühingujuhtimise korraldamine ja regulatsioon sugugi nii lihtne ja selge. Paljud äriühingud on rajatud eelkõige eesmärgiga teenida kiiresti ja võimalikult palju kasumit ning seejuures ei ole pööratud tihti piisavalt tähelepanu äriühingu sisemisele struktuurile ja ühingujuhtimise korraldamisele. Usaldusest, teadmatusest, kogemuste puudumisest, liigsest kiirustamisest vms tulenevalt jäetakse tihti mitmed äriühingu seisukohast väga olulised aspektid piisavalt hästi korraldamata ja läbi mõtlemata. Varem või hiljem võivad sellised asjaolud aga olulisi probleeme tekitada. Seetõttu võivad näiteks tulenevalt majandusolukorra või ühingu juhtimise muutumisest või muudest asjaoludest tekkida äriühingus tõsised probleemid. Paljude osahingute ja aktsiaseltside osanikud ja aktsionärid ei pööra palju tähelepanu väga edukalt toimivale äriühingule ning on usaldanud ühingujuhtimise äriühingu juhatusele. Paraku olukorras, kus äriühingul tekivad majandusraskused või muud tõsisemad probleemid, suureneb üldjuhul ka osanike ja aktsionäride huvi äriühingu juhatuse tegevuse üle kontrolli teostada ja ise ühingujuhtimises rohkem osaleda. Majanduslikult keerulises olukorras tekib osanikel ja aktsionäridel kõrgendatud ja ulatuslik huvi täpselt ja võimalikult kiiresti ning efektiivselt teada saada, mis äriühingus tegelikult toimub. Juhatuselt saadava teabe alusel soovivad osanikud ja aktsionärid teha kiiresti vajalikke ümberkorraldusi ja vastu võtta ka

¹ K. Aasmäe, S. Šutova. Majandusüksuste arv mullu suurenes. 22.05.2018. Kättesaadav: https://www.stat.ee/artikkel-2018-05-23_majandusüksuste-arv-mullu-suurenes (15.02.2019).

muid olulisi ühingujuhtimisega seotud otsuseid, mille langetamiseks on äärmiselt oluline võimalikult täpse ja asjakohase teabe kiire kättesaamine. Nende otsuste ja teabe alusel proovitakse näiteks äriühingu tegevust efektiivsemaks muuta ja vähendada kulusid, et raskemaid perioode üle elada ja äriühingu kunagist võimekust ja majanduslikke tulemusi taas saavutada või neid isegi edasi arendada. Eriti just sellistes situatsioonides väljendub kõige ilmekamalt piiratud vastutusega äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõiguse olulisus. Ilma asjakohase ja täpse teabeta pole võimalik sellises olukorras äriühingule kasulikke otsuseid langetada ja vajalikke ümberkorraldusi läbi viia.

Osanikule ja aktsionärile kuuluvad õigused võib jagada varalisteks ja mittevaralisteks õigusteks. Mittevaralised õigused jagunevad omakorda osaniku ja aktsionäri õiguseks teabele ja hääleõiguseks. Õiguskirjanduses on märgitud, et samas on selline jaotus suuresti tinglik, kuna osalus kapitaliühingus on alati seotud teatavate varaliste ootustega. Nii osahingus osanik kui ka aktsiaseltsi aktsionär soovivad eelkõige saada oma investeringult dividende. Lisaks varalistele õigustele annab seadus aktsiaseltsi aktsionärile ja osahingus osanikule ka teist laadi õigusi ja üheks olulisemaks neist võib pidada õigust teada, mis ühingus toimub. Õigust saada ühingult teavet peetakse muude aktsionäri- ja osanikuõiguste mõistliku ja informeeritud teostamise oluliseks eelduseks. Õiguskirjanduse kohaselt moodustab teabeõigus olulise osa liikmesusõigusega kaasnevatest õigustest ja selle teostamise kaudu saab osanik või aktsionär otsustada, kuidas vastavas küsimuses hääletada või millist vähemusõigust teostada.² Ka Riigikohus on märkinud, et aktsiaseltsi aktsionäri õigus saada juhatuselt aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet aitab aktsionäril kujundada oma otsust nii üldkoosolekul hääle andmisel kui ka teiste äriseadustikuga ettenähtud aktsionäri õiguste teostamisel.³

Tänases Eesti praktikas on samuti väga levinud olukord, kus äriühingu kõik juhtimispositsioonid on enamusosaniku või -aktsionäri kontrolli all. Sellistes olukordades põhjustab konflikti see, et enamusosanik või enamusaktsionär kohtleb äriühingut kui enda oma. Väikeosanikule või -aktsionärile põhjustab probleeme näiteks see, et sageli ei ole enamusosanik või -aktsionär sellises ühingus huvitatud dividendide maksimisest, sest ta saab oma vajadused rahuldatud muul viisil. Täpsemalt näiteks äriühingu poolt makstavate tasude ja muude võimaldatavate hüvede arvelt. Ka siin väljendub selgelt teabeõiguse olulisus ja tõusetub küsimus, kas ja millises ulatuses peavad näiteks juhtorgani liikmete tasude ja muude hüvede suurus ning seotud isikutega tehtud tehingute asjaolud olema osanikele ja aktsionäriledele avalikustatud. Osanikele ja aktsionäriledele avalikustamisele kuuluva teabe

² A. Vutt, M. Vutt. Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – Juridica 2012/IX, lk 709.

³ RKTkm 3-2-1-86-13 p 12.

ulatus määrab äriühingu läbipaistvuse standardi ja on seetõttu äärmiselt oluline. Seega on oluline keskenduda ka vähemusosanike ja –aktsionäride teabeõigusele.

Käesoleva magistritöö üks peaesmärk on välja selgitada ja analüüsida, millist teavet ja millises ulatuses on osanikul ja aktsionäril teabeõiguse korras õigus äriühingu kohta küsida ja saada. Töö teiseks oluliseks eesmärgiks on uurida, millist teavet ja dokumente ning millises ulatuses tuleb osanikele ja aktsionäridele kohustuslikus korras avaldada üldise teabe avalikustamiskohustuse alusel. Eestis kehtiv aktsionäri ja osaniku teabeõiguse regulatsioon on üsna üldsõnaline ning seetõttu on vaja vastavaid norme analüüsida ja tõlgendada kasutades uuemat kohtupraktikat ja õiguskirjandust. Samuti on töö eesmärgiks analüüsida teabeõiguse teostamise piiranguid ja menetlust ning selgitada, kuidas on võimalik teabeõigust teostada. Töös käsitletavateks ühinguvormideks on valitud osaühing ja aktsiaselts, kuna need on kõige levinumad ühinguvormid.

Käesolevas töös analüüsitakse osaniku ja aktsionäri teabeõigust osaühingus ja nii tavalises aktsiaseltsis kui ka börsiaktsiaseltsis. Äriseadustik reguleerib osaniku ja aktsionäri teabeõigust üsna minimaalselt ja suur roll selle kujundamisel on jäetud kohtupraktikale, mis on eriti just viimasel ajal märkimisväärselt selles küsimuses seisukohti väljendanud ja sellega praktikat kujundanud. Riigikohus on märkinud, et teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat võib eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel. Vastav seisukoht kehtib peamiselt sellises olukorras, kui Eesti õiguse sätte rakenduspraktika puudub, kuid teises riigis on see sarnase sätte puhul välja kujunenud. See puudutab eelkõige selliseid riike, millega meil on üldjoontes sarnane õigussüsteem ja seaduste rakendamise praktika, nagu eeskätt Mandri-Euroopa õigusperekonda kuuluvatel Euroopa Liidu liikmesriikidel.⁴ Kuna kohtupraktika loomisel on tihti tuginetud Saksamaa regulatsioonile, mis vastab ühinguõiguses ka eelpool väljatoodud Riigikohtu esitatud kriteeriumitele, siis käsitleb ka käesolev töö Saksamaa regulatsiooni. Saksamaal vastab Eesti osaühingule *Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH)*⁵ ja aktsiaseltsile *Aktiengesellschaft (AG)*.⁶ Lisaks analüüsib töö ka Suurbritannia, Soome ja Rootsi teabeõiguse regulatsioone. Piiratud vastutusega äriühinguid reguleerivad Suurbritannias *Companies Act 2006 (CA)*, Soomes *Osakeyhtiölaki (OYL)* ja Rootsis *Aktiebolagslag (ABL)*. Suurbritannias, Soomes ja Rootsis ei tunta nii selget eristamist osaühingu ja aktsiaseltsi vahel ning ka

⁴ RKTkm 3-2-1-145-04 p 39.

⁵ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt. Ühinguõiguse revisjon. Analüüs-kontseptsioon. Tallinn, 2018, lk 85. Kättesaadav: <https://heakodanik.ee/wp-content/uploads/2018/10/U%CC%88hinguo%CC%83iguse-revisjoni-analu%CC%88u%CC%88s-kontseptsioon.pdf> (10.01.2019).

⁶ Samas, lk 86.

teabeõiguse reeglid erinevad nendes riikides pigem tulenevalt ühingu suuruselt ja börsil noteeritusest.

Töös käsitletavateks põhiprobleemideks on aktsionäri ja osaniku teabeõiguse individuaalsus, avalikustamisele kuuluv informatsioon, teabeõiguse ulatus ja piirid ning teabeõiguse teostamise menetlus. Töö uurimisküsimused on järgmised: kes on teabeõiguse maksmapanekul õigustatud subjektiks, kas isikul, kes ei ole enam osanik või aktsionär, on õigus saada ühingu kohta teavet, kas osa või aktsia ühised omajad peavad teabeõigust teostama ühiselt, millised on osanikele ja aktsionäridele kohustuslikult avalikustatavad dokumendid, mille poolest erinevad osaniku ja aktsionäri õigus küsida teavet, missugust teavet on osanikul ja aktsionäril õigus ühingu kohta saada, kuidas on äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus reguleeritud Saksamaa, Suurbritannia, Soome ja Rootsi õiguses, millised on teabeõiguse üldised piirangud, millal ja millise teabe andmisest on ühingu juhatusel õigus keelduda ja kuidas toimub teabeõiguse teostamine.

Tulenevalt käesoleva magistr töö eesmärgist ja uurimisküsimustest on töö jaotatud neljaks peatükiks. Neist esimeses käsitletakse piiratud vastutusega äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõiguse õiguslikku põhjendust ning teabeõiguse subjekte. Selle peatüki esimeses osas analüüsitakse teabeõiguse õiguslikku põhjendust. Seejuures käsitletakse seal ka õiguskirjanduses ja kohtupraktikas väljatoodud teabeõiguse eesmärgid ja teabeõiguse olemusega seotud õiguslikke küsimusi. Peatüki teine osa keskendub teabe saamiseks õigustatud subjektidele. Seejuures analüüsitakse eraldi kolmes alapeatükis osanikku ja aktsionäri kui teavet saama õigustatud subjekti; endise osaniku ja aktsionäri õigust saada teavet ning osa ja aktsia ühiste omajate õigust saada teavet. Muuhulgas analüüsitakse ka olukorda, kus teabenõude esitab osanik, kes on samal ajal ka sama osaühingu juhatuse liikmeks. Samuti käsitletakse ka teabeõiguse subjekte situatsioonis, kus osanikuks või aktsionäriks on piiratud teavõimega isik ja investeerimisühing. Esimese peatüki kolmandas osas analüüsitakse, kes on teabe andmiseks kohustatud subjektideks.

Teises peatükis käsitletakse osanikule ja aktsionäri kohustuslikult avalikustatavat teavet ja dokumente. Seejuures analüüsitakse eraldi alapeatükkides kohustuslikult avalikustatava teabe ja dokumentide puhul üldiseid avalikustamisnõudeid; raamatupidamisest tulenevaid avalikustamisnõudeid; Heast Ühingujuhtimise Tavast tulenevaid avalikustamisnõudeid börsiühingutele ning Euroopa Liidu õigusest tulenevaid avalikustamisnõudeid börsiühingutele. Üldiste avalikustamisnõuete alapeatükis analüüsitakse peamiselt AS-ist tulenevaid osanikule ja aktsionäri teabe ja dokumentide kohustusliku avalikustamise

kohustusi. Raamatupidamisseadusest tulenevate avalikustamisnõuete alapeatükk analüüsib majandusaasta aruande ja selle lisade avalikustamisega seonduvaid küsimusi ning vastavate avalikustamisnõuete erisusi börsiühingute puhul. Hea Ühingujuhtimise Tavast tulenevate avalikustamisnõuete alapeatükk keskendub küll peamiselt börsiühingutele, kuid analüüsib ka seda, kas ja millisel määral võiks see olla rakendatav mittebörsiühingute suhtes. Euroopa Liidu õigusest tulenevate avalikustamisnõuete alapeatükk analüüsib peamiselt seda, millised teabe avalikustamisnõuded on sätestatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis 2017/828.

Töö kolmas peatükk keskendub osaniku ja aktsionäri õigusele küsida teavet ja tutvuda nõudmisel ühingu dokumentidega. Selle peatüki esimene osa keskendub osaniku ja aktsionäri õigusele küsida teavet. Seejuures analüüsitakse vastavates alapeatükkides eraldi teabeõiguse materiaalõiguslikke aluseid ja teabeõiguse ulatust kohtupraktika alusel. Teabeõiguse materiaalõiguslike aluste alapeatükk analüüsib seda, mille kohta on osanikul ja aktsionäril õigus teavet küsida. Samuti keskendub vastav alapeatükk ka osaniku ja aktsionäri teabe küsimise õiguse erinevuste väljaselgitamisele. Teabeõiguse ulatust kohtupraktika alusel käsitlev alapeatükk analüüsib peamiselt seda, missugused teabe liigid ja millised küsimused on kohtupraktika kohaselt teabeõiguse korras aktsepteeritud. Kolmanda peatüki teine osa keskendub osaniku õigusele tutvuda nõudmisel osaühingu dokumentidega ning analüüsib muuhulgas ka seda, millised on dokumentidega tutvumise nõude erinevused ÄS-i ja VÕS-i sätete alusel.

Neljas peatükk keskendub teabeõiguse teostamise piirangutele ja teabeõiguse teostamise menetlusele. Selle peatüki esimeses osas analüüsitakse teabeõiguse teostamise piiranguid. Seejuures eraldi alapeatükkides käsitletakse teabeõiguse teostamise üldiseid piiranguid ja juhatuse õigust keelduda teabe andmisest. Teabeõiguse üldiste piirangute alapeatükk keskendub eelkõige teabeõigust piiravate õiguse üldpõhimõtete ja teabeõiguse üldiste piirangute analüüsimisele. Alapeatükk juhatuse õigusest keelduda teabe andmisest keskendub peamiselt ÄS § 166 lg 2 ja § 287 lg 2 tulenevate teabeõiguse piirangute analüüsimisele kohtupraktika ja õiguskirjanduse alusel. Neljanda peatüki teine osa keskendub teabeõiguse teostamise menetlusele. Selle esimene alapeatükk analüüsib osaniku ja aktsionäri kohustust pöörduda esmalt oma nõudega ühingu poole. Teine alapeatükk käsitleb teabeõiguse kohtulikku teostamist. Seejuures analüüsitakse eraldi alapeatükkides teabeõiguse menetluse õiguslikke erisusi ja teabenõude menetluses tehtud kohtulahendi täitmise probleeme. Teabeõiguse menetluse õiguslike erisuste alapeatükk keskendub teabeõiguse menetluse üldise

olemuse ning osaniku ja aktsionäri teabeõiguse menetluse erisuste väljaselgitamisele. Nendele peatükkidele järgneb kokkuvõte.

Piiratud vastutusega äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus on kahtlemata eelpool väljatoodud ja veel paljudel teistel põhjustel äärmiselt aktuaalne ja oluline teema. Osanikud ja aktsionärid, sageli ka vähemusosanikud ja -aktsionärid soovivad väga tihti ja laialdaselt oma õigusi teostada ja ühingujuhtimises osaleda. Paraku pole selles küsimuses veel piisavalt ühtset ja selget arusaama, milline on osaniku ja aktsionäri teabeõiguse ulatus ja selle teostamise piirid.

Magistritöö koostamisel on analüüsitud osaniku ja aktsionäri teabeõigust käsitlevat Eesti, Saksamaa, Suurbritannia, Soome ja Rootsi õigust. Uuritud on mitmesuguseid teoreetilisi käsitlusi ja õiguskirjandust osaniku ja aktsionäri teabeõigusest. Täiendavalt on analüüsitud siduvaid ja mittesiduvaid rahvusvahelisi akte, mis mõjutavad aktsionäri teabeõiguse siseriiklikku regulatsiooni. Töö kirjutamisel on kasutatud ka mitmesugust õigus- ja majandusalast kirjandust ning kohtupraktikat.

Varem on sarnasel teemal, pealkirjaga „Osaniku ja aktsionäri teabeõigus“, magistritöö kirjutanud 2012. aastal Henri Parisalu. Käesolevaks hetkeks on Eesti kohtupraktika vastavas küsimuses märkimisväärselt edasi arenenud ning seetõttu on aktuaalne vastavat teemat käsitleda. Osaniku ja aktsionäri teabeõiguse uurimine on põhjendatud, kuna neid aspekte, mis käesolevas töös käsitletud on, pole teadustöodes sellisel viisil veel uuritud.

1. Osaniku ja aktsionäri teabeõiguse õiguslik põhjendus ning teabeõiguse subjektid

1.1. Teabeõiguse õiguslik põhjendus

Õiguskirjanduses on märgitud, et kui võrrelda osauhingut ja aktsiaseltsi, siis osauhing on tüüpiliselt väike ja suletud kapitaliühing, mille tunnuseks on üldjuhul osanike isiklik osalemine ühingu juhtimises.⁷ Kuid ka aktsiaseltsis õigustab aktsionärile antud teabeõigust õiguskirjanduse kohaselt see, et aktsionäril peab otsuste tegemiseks olema õige ja piisav teave ühingu toimuvast, sest ka aktsionär võib omada aktsiaseltsi suhtes selget ettevõtjahuvi, mis hõlmab ka ühingu juhtimist.⁸ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljatoodud seisukohtadega.

Osaniku ja aktsionäri teabe saamise õiguse juures on õiguskirjanduse kohaselt üks olulisemaid küsimusi see, kas õigus teabele on hääleõiguse suhtes abistava funktsiooniga ehk loob eeldused mõistlikuks hääletamiseks või on osaniku ja aktsionäri teabeõigus iseseisev õigus. Õiguskirjanduses on leitud, et vastus sellele küsimusele tuleneb osaniku ja aktsionäri teabe saamise õiguse ulatusest ehk küsimuste ringist, millele on osanikul ja aktsionäril õigus vastust saada.⁹

Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks sellele, et õigus informatsioonile teenib aktiivselt aktsionäri individuaalhuve, on see samuti ka eelduseks üldkoosoleku kui aktsiaseltsi kõrgeima juhtorgani tegutsemisvõimelisusele.¹⁰ Töö autor nõustub vastava seisukohaga.

Õiguskirjanduses ja kohtupraktikas on teabe saamise õiguse eesmärgina välja toodud: hääletamiseks eelduse saamine¹¹; nõudmiste esitamine õiguste rikkumise korral¹²; kapitali paigutuse analüüs¹³; võimalus, et aktsionär võib oma küsimustega mõjutada üldkoosolekut¹⁴ ning muude aktsionärile kuuluvate õiguste maksmapanek.¹⁵ Enamik loetletud eesmärkidest annab õiguskirjanduse kohaselt võimaluse mõjutada oma vara saatust ehk teostada oma varaliste õiguste kaitset. Kui hääletamine on võimalik ainult aktsionäride üldkoosolekul, siis teised eesmärgid realiseeruvad õiguskirjanduse kohaselt ka väljaspool üldkoosolekut. See

⁷ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt. Ühinguõigus I. Tallinn, 2015, lk 251.

⁸ M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu 2011, lk 46.

⁹ M. Greinoman. Aktsionäri mittevaralised õigused. – Juridica 2001/I, lk 46.

¹⁰ M. Kalaus. Aktsiaseltsi vähemusaktsionäride kaitse probleeme. – Juridica 1998/VI, lk 287.

¹¹ M. Greinoman, lk 47.

¹² M. Kalaus, lk 287.

¹³ Samas.

¹⁴ E. Werlauff. Euroopa Liidu ühinguõigus. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1997, lk 221.

¹⁵ M. Kalaus, lk 287.

kinnitab õiguskirjanduse kohaselt ka seda, et puudub alus individuaalse informatsiooniõiguse sidumiseks üldkoosolekuga ning ebaõige oleks piiritleda individuaalset informatsiooniõigust üldkoosoleku päevakorras olevate küsimustega.¹⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on leitud, et aktsionäri mittevaralised õigused võib jaotada kaasatöötamise õigusteks ehk õiguseks koostööle äritegevuses ning kaitseõigusteks juhatuse kuritarvituste vastu, kuigi ka seda peab tagama aktsionäride enamus. Kaitseõiguste hulka kuuluvad õiguskirjanduse kohaselt eelkõige aktsionäride kontrollõigused, mille alla kuulub õigus tutvuda aktsionäridele kohustuslikult esitatavate dokumentidega ja individuaalne õigus teabele. Õiguskirjanduses on märgitud, et üldkoosoleku pädevusse kuuluvad küsimused omavad tegelikku mõju osaühingu ja aktsiaseltsi tegevusele, sest näiteks otsus kutsuda nõukogu liikmed oma kohustuste mittenõuetekohase täitmise tõttu tagasi ei sisalda ainult enda kaitsmist, vaid ka osavõttu juhtimisest. Seetõttu on õiguskirjanduse kohaselt õigus informatsioonile samuti ka kaasatöötamise õigus ning omab koostöö funktsiooni.¹⁷ Töö autor nõustub küll õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega, aga leiab, et kui eelnimetatud õigusi vaadata vähemusaktsionäride ja –osanike seisukohast, siis on neil isegi informatsiooni olemasolul sageli raske oma nii-öelda kaitseõigust teostada. Kuid see ei tähenda, et teabeõiguse tähendust ja olulisust võiks väikeaktsionäride ja –osanike puhul alahinnata.

Õiguskirjanduses on leitud, et ka siis kui aktsionäril puudub hääleõigus, kuid ta omab siiski üldkoosolekul osalemisõigust, võib hääleõiguseta aktsionär oma küsimuste ja argumentidega mõjutada üldkoosoleku otsuseid teatud asjaoludel isegi rohkem kui tema vaikiv naaber suure häälte hulgaga.¹⁸ Töö autor leiab, et seega ei ole teabeõigus seotud hääleõigusega, vaid on seotud nn liikmesussuhtega, mis on aktsionäril aktsiaseltsiga. Sama kehtib ka osaühingu osaniku teabeõiguse kohta.

Õiguskirjanduses on leitud, et aktsionärile kuuluv legitiimne informatsioonihuvi võib olla konfliktis aktsiaseltsi sama õiguspärase huviga hoida teatud informatsiooni salajas. Seda eelkõige sellepärast, et aktsionär ei ole seotud ärisaladuse hoidmise kohustusega, nagu seda on ÄS¹⁹ § 313 lg 1 alusel juhatuse liikmed ja ÄS § 325 lg 1 kohaselt nõukogu liikmed. Seega on informatsioon, mis saab teatavaks aktsionäridele, põhimõtteliselt kättesaadav kõigile kolmandatele isikutele, sealhulgas aktsiaseltsi konkurentidele. Sellepärast on õiguskirjanduse

¹⁶ M. Greinoman, lk 47-48.

¹⁷ Samas, lk 49.

¹⁸ E. Werlauff, lk 221.

¹⁹ Äriseadustik. RT I, 20.12.2018, 2.

kohaselt erinevate riikide seadusandjad olnud sunnitud leidma nii-öelda kuldse kesktee, et aktsionärid saaksid niipalju informatsiooni kui võimalik ning aktsiaselts saaks hoida salajas niipalju informatsiooni kui vajalik.²⁰ Töö autor leiab, et sellise tasakaalu leidmine võib praktikas osutuda keeruliseks.

Õiguskirjanduses on püstitatud küsimus, et kuna osaühingu osanikule on antud samaaegselt nii õigus nõuda teavet kui ka tutvuda osaühingu dokumentidega, siis võib tekkida küsimus, kumb neist peaks teabeõiguse teostamisel prevaleerima. Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et Saksamaa õiguskirjanduses on need kaks teabenõude teostamise viisi loetud küll võrdseteks, aga kuna dokumentidega tutvumise võimaldamine tundub osaühingut rohkem koormama, siis võimaluse korral võiks dokumentidega tutvumise asemel valida teabeõiguse teostamiseks pigem teabe küsimise. See tähendab õiguskirjanduse kohaselt seda, et kui osanik taotleb dokumentidega tutvumist, kuid selle teabenõude eesmärk oleks võimalik saavutada ka teabe küsimise nõude abil, siis loetakse teabe küsimine tema nõude rahuldamiseks piisavaks. Kohtul on õigus tuvastada osaniku tegeliku huvi ulatus ja kehtestada selle alusel teabe küsimise piirid.²¹ Töö autor ei nõustu täielikult õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja nende põhjendustega. Autor leiab, et dokumentidega tutvumise ja teabe küsimise õiguse vahel peaks olema võimalus kaaluda, kuna mõnikord võib osanik saada dokumente nähes siiski rohkem informatsiooni, kui nendest vastustest, mida ta oma esitatud küsimustele saab. Seejuures võib teatud olukorras olla osaühingu jaoks dokumentide näitamine ka osaniku küsimustele vastamisest vähem koormav, kui näiteks neid dokumente ei ole palju.

1.2. Teabe saamiseks õigustatud subjektid

1.2.1. Osanik ja aktsionär kui teavet saama õigustatud subjekt

Õiguskirjanduses on märgitud, et osaühingu osanikud ja aktsiaseltsi aktsionärid on õigussuhtes selle äriühinguga, milles nad osalust omavad. Osanikud ja aktsionärid omavad muuhulgas õigusi juriidilise isiku suhtes.²² Riigikohtu seisukoha alusel ei ole juriidilise isiku liikmete õigussuhe juriidilise isikuga iseenesest tehinguline õigussuhe.²³ Õiguskirjanduse kohaselt on tegemist seadusega reguleeritud õigussuhtega, mis tekib reeglina liikmesuse

²⁰ M. Kalaus, lk 287.

²¹ A. Vutt, M. Vutt. Shareholders' Individual Information Right: Prerequisites and Boundaries. – *Juridica International* 2015/XXIII, lk 63.

²² K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – *Juridica* 2010/VII, lk 485.

²³ RKTko 3-2-1-7-10 p 31.

tekkimisest ja selle juriidilisele isikule teatavaks saamisest. Aktsiaseltsi puhul saab aktsionäri õigusi teostada aktsiaseltsi suhtes isik, kes on kantud aktsionärina aktsiaraamatusse ÄS § 228 lg 2 alusel. Kuigi omand aktsiale tekib aktsiaseltsi registrisse kandmise järel aktsia võõrandaja ja omandaja vahel kokkuleppe sõlmimisest aktsia omandi ülemineku kohta, loetakse ÄS § 229 lg 4 lause 2 kohaselt aktsiaseltsi suhtes aktsia üle läinuks omandaja kandmisest äriregistrisse kantud aktsiaraamatu pidaja peetavasse aktsiaraamatusse. Osauhingu puhul ei seondu osast tulenevate õiguste teostamise võimalus mitte kandega osanike nimekirja, vaid osa võõrandamisest osauhingule teatamise ning osa ülemineku tõendamisega ÄS § 150 lg 1 alusel. Vastavast ajahetkest loetakse õiguskirjanduse kohaselt osa võõrandamine osauhingu suhtes toimunuks ning osanik vahetunuks.²⁴ Riigikohtu seisukoha alusel tohib osauhing teha muudatuse osanike nimekirjas ainult juhul, kui osa võõrandamisest on teatanud osa senine omanik või on vaieldamatult tõendatud tema tahteavaldus osa tingimusteta võõrandamiseks tingimusteta käsutustehingu esitamisega.²⁵ Eelnevast järeldub, et osa ja sellest tulenevate õiguste üleminek ei toimu mitte kandega osanike nimekirja, vaid osa võõrandamisest ühingule teatamise ning osa ülemineku tõendamisega.

Teabenõude puhul on õiguskirjanduse kohaselt osauhingu õigustatud subjektiks osanik. Seejuures võib osanik seda õigust teostada ka esindaja vahendusel. Eelkõige saab osaniku teabeõigust maksma panna isik, kes teabenõude esitamise ajal on osanik.²⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Erandliku olukorraga on tegemist juhul, kui osanikud on samal ajal ka osauhingu juhatuse liikmed ja üks neist esitab ÄS § 166 alusel teabenõude. Sellises olukorras tuleb silmas pida, et juhatuse liikme positsiooni tõttu peaks ka teavet taotleval isikul endal olema juurdepääs dokumentidele. Vaidlusi juhatuse liikmete vahel ei lahendata õiguskirjanduse kohaselt teabe taotlemise menetluses. Õiguskirjanduses on märgitud, et teabe andmiseks on kohustatud äriühing ja mitte üksik juhatuse liige ning kui isik on samal ajal nii osanik kui ka juhatuse liige, on tal samal ajal osanikuna õigus ühingu juhatuselt teavet saada kui ka juhatuse liikmena kohustus seda osanikule anda ning seega ei saa isik, kes on samal ajal kahes positsioonis, nõuda osanikuna oma teabeõiguse kohtulikku kaitset. Õiguskirjanduses on leitud, et teabenõude kohtu kaudu maksmapanek isiku poolt, kes on samaaegselt nii osanik kui ka juhatuse liige, võib olla vastuolus hea usu põhimõttega ja kujutab endast oma õiguste kuritarvitamist.²⁷ Seejuures tõusetub küsimus, millist õiguskaitset saaks osanik, kes on samal

²⁴ K. Saare, lk 485.

²⁵ RKTko 3-2-1-65-08 p 23.

²⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 251.

²⁷ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 711.

ajal ka juhatuse liige, kellele teine juhatuse liikmest osanik ei anna dokumente. Ilmselt saaks juhatuse liikmest osanik sellisel juhul esitada kohustamishagi, milles peab taotlema dokumentidega tutvumise võimaldamist. TsMS § 3 lg 1 alusel menetleb kohus tsiviilasja, kui isik pöördub seaduses sätestatud korras kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks. Õiguskirjanduses on märgitud, et ilmselt perspektiivituid nõudeid, mille kaitset õiguskord ette ei näe või mille täitmine hageja soovitud viisil on võimatu, kohus menetlema ei pea, sest sellistes asjades ei ole kohtul võimalik teha nõuet rahuldavat seaduslikku kohtulahendit.²⁸ Eelnevast järeldub, et isik, kes on samaaegselt osanik ja juhatuse liige, ei saa esitada teabenõuet ÄS § 166 alusel.

Õiguskirjanduses on märgitud, et aktsiaseltsis on teabenõude puhul õigustatud subjektiks aktsionär.²⁹ Töö autor leiab, et ka aktsionär võib teabeõigust teostada esindaja vahendusel, kuna tegemist ei ole sellist laadi tehinguga, mida peaks tingimata tegema isiklikult.³⁰

Kui osanik või aktsionär on piiratud teovõimega isik, siis teostab teabeõigust tema seaduslik esindaja TsÜS § 115 lg 1 alusel. Kui osanikuks või aktsionäriks on eraõiguslik juriidiline isik, siis teostab õigusi TsÜS § 34 lg 1 ja lg 2 järgi juhatus. Keerulisem olukord aktsionäri teabeõiguse teostamisel tekib olukorras, kui aktsiaraamatu järgi on aktsionär investeerimisühing. Investeerimisühingu põhimõte seisneb selles, et ta hoiab investorite aktsiaid enda käes ja tegutseb teatud mõttes nende esindajana. Seega tekib küsimus, kas aktsiate tegelik omaja ehk investor võiks ise esitada teabenõude, või peab seda tegema siiski investeerimisühing. Väärtpaberituru seaduse³¹ § 88 lg 2 järgi peab investeerimisühing kaitsma investorite vara ja õiguseid ehk osalust aktsiaseltsis, nii et ilmselt igal investoril siiski pole võimalik otse teavet küsida. Samuti ei ole investoril, kes on investeerinud investeerimisühingu kaudu, alati õigust osaleda üldkoosolekul, kus on võimalik aktsionäril teabeõigust teostada. Järelikult peab investeerimisühingu aktsionär teostama teabeõigust investeerimisühingu kaudu, kes on teabe saamiseks õigustatud subjekt.

²⁸ I. Järvekülg, V. Kõve. TsMS I § 3/1. – V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2017, lk 73-74.

²⁹ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 426.

³⁰ TsÜS § 115 lg 1 lause 1 alusel võib üldjuhul mistahes tehingu teha esindaja kaudu, kuid TsÜS § 115 lg 2 kohaselt ei saa esindaja kaudu siiski teha nn isiklikku laadi tehinguid ehk tehinguid, mis seadusest või poolte kokkuleppes tulenevalt tuleb teha isiklikult. – M. Käerdi. TsÜSK § 115/1-2. – P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2010, lk 346.

³¹ Väärtpaberituru seadus. RT I, 10.01.2019, 14.

1.2.2. Endise osaniku ja aktsionäri õigus saada teavet

ÄS § 148 lg 5 alusel annab osa omamine osanikule õiguse osaleda osaühingu juhtimises ning kasumi ja osaühingu lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel, samuti muud seaduses ja põhikirjas ettenähtud õigused. Sarnased õigused annab aktsiaseltsi aktsionärile ÄS § 226, mille kohaselt aktsia omamine annab aktsionärile õiguse osaleda aktsionäride üldkoosolekul ning kasumi ja aktsiaseltsi lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel, samuti muud seaduses sätestatud ja põhikirjaga ettenähtud õigused.

Eelnevast võib välja lugeda, et osanikul või aktsionäril on õigus saada teavet osanikuks või aktsionäriks olemise ajal. Küsida võib, kas ja kui jah, siis millises ulatuses võiks teavet taotleda osanik või aktsionär, kelle nn liikmesus ühingus on lõppenud.

Õiguskirjanduses on märgitud, et küsimus, kas endisel osanikul või aktsionäril on õigus saada teavet, saab tõusetuda tegelikult ainult endise osaniku puhul, kuna aktsionäril on õigus teavet saada ainult üldkoosolekul ja ainult praegustel aktsionäridel, mitte endistel aktsionäridel, on õigus osaleda üldkoosolekul. Kuid osaühingu osanik võib õiguskirjanduse kohaselt nõuda nii teavet kui ka dokumentidega tutvumist ka osanike koosolekute vahele jääval perioodil ning seetõttu tekib küsimus, mis juhtub sellisel juhul, kui osanik kaotab oma osaluse enne, kui osaühing on talle vastavalt vajaliku informatsiooni andnud.³²

Õiguskirjanduses on märgitud, et kui osanikule on juba kohtulahendiga antud õigus teavet saada, siis ainuüksi tema väljaarvamine osaühingust jõustunud kohtulahendiga ning ka liikmesussuhte lõppemine muul viisil, näiteks juhul kui osanik võõrandab oma osa, ei välista osanikule varasema kohtulahendiga antud õigust saada osaühingult infot osaühingu tegevuse kohta. Kohtupraktika kohaselt on osanikul õigus saada teavet selle aja kohta, millal ta oli osanik. Teistsugune on õiguslik olukord juhul, kui varasema kohtulahendiga antakse osanikule nii-öelda tulevikku suunatud õigus, näiteks siis, kui osanikule on kohtulahendiga antud õigus tutvuda osaühingu tegevust puudutavate dokumentidega igal kohtulahendile järgneval aastal. Õiguskirjanduses on leitud, et sellises olukorras ei ole osanikul enam õigustatud huvi teabe saamiseks.³³ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega, kuid leiab, et samas on Riigikohus märkinud ka, et ÄS § 166 lg 1 mõtte kohaselt ei saa osanik nõuda osaühingult tutvumist selliste dokumentidega, mida ei ole veel

³² A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 67.

³³ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 251.

olemas³⁴ ning seetõttu ei ole osanikul nagunii õigust mitte veel olemasolevate dokumentidega tutvumist teabenõude korras nõuda.

Õiguskirjanduses on märgitud, et kui isikul, kes ei ole enam osühingu osanik, on õigustatud huvi mõne osühingu dokumendi vastu, siis ei ole tal õigust saada teavet ÄS § 166 alusel, kuid tal võib vaatamata sellele olla õigus saada teavet VÕS³⁵ § 1015 alusel. Kuid sellisel juhul peab dokumendiga tutvumist nõudev isik põhistama oma õigustatud huvi ja täidetud peavad olema muud seaduses sätestatud dokumentidega tutvumise nõude eeldused.³⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga ja leiab, et VÕS § 1015 järgi on osanikul keerulisem osühingu dokumentidega tutvumise nõuet maksma panna, sest tal tuleb täiendavalt põhistada oma õigustatud huvi, mida ta ÄS § 166 alusel dokumentidega tutvumise nõudmisel tegema ei peaks.

Riigikohus on märkinud, et kui kohus on teinud määruse, mille jõustumise hetkel oli teabe nõudja osühingu osanikuks ja millega kohustati osühingut esitama osanikule perioodil enne osaniku väljaarvamist toimunud pangakontode väljavõtted, siis ei oma tähtsust, et osanik ei ole enam osühingu osanik ning on seetõttu jätkuvalt õigustatud endise osanikuna kohtumääruse alusel vastava perioodi kohta teavet saama. Seega on osühingul sellisel juhul osaniku väljaarvamise hetkeks juba tekkinud jõustunud kohustus anda vastaval perioodil osanikuks olnud endisele osanikule teavet vastavalt kohtumäärusele.³⁷ Autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on leidnud, et osaniku seadusest ja kohtulahendist tulenevate õiguste lõppemise hetkeks ei ole osaniku osühingust väljaarvamise aeg ehk sellekohase kohtulahendi jõustumise aeg. ÄS § 167 lg 3 näeb osanikule osühingust väljaarvamisel ette hüvitise, mis saadakse osa müümisel avalikul enampakkumisel või kohtu määratud muul viisil. Riigikohus on märkinud, et lähtudes põhimõttest, et osa omamise eest peab osanik saama osühingust väljaarvamisel kompensatsiooni, tuleb osanik lugeda osühingust väljaarvatuks alles sellest hetkest, millal ta on kätte saanud osühingu osa müügist saadud summa. Riigikohus on leidnud, et seejuures ei ole osühingust väljaarvatuks lugemisel oluline osühingu osa müügist saadud summa suurus. Seega loetakse osanik osühingust väljaarvatuks osa eest müügisumma saamisel.³⁸ Eelnevast järeldub, et osanik on vaatamata osühingust

³⁴ RKTkm 2-16-3492 p 14.2.

³⁵ Võlaõigusseadus. RT I, 22.03.2018, 4.

³⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

³⁷ RKTko 3-2-1-114-13 p 12.

³⁸ Samas p 13.

väljaarvamise otsusele osanik senikaua edasi, kuni ta pole osaühingu osa müügi eest hüvitist kätte saanud.

Eelnevalt käsitletud Riigikohtu seisukoht, et osanikul peaks kuni osa müügist saadava hüvitise kättesaamiseni säilima ka teabeõigus, on õiguskirjanduses püstitanud küsimuse, kas tegemist on ainult konkreetse kaasuse lahendusega või on Riigikohus teadlikult laiendanud osanike teabeõigust. Õiguskirjanduses on leitud, et lahendus konkreetsetes kohtuasjas on mõneti arusaadav, kui arvestada VÕS § 1014 ja § 1015 regulatsiooni.³⁹ VÕS § 1014 sätestab, et asja valdaja vastu asjaga seotud nõuet omav isik või isik, kes tahab kontrollida sellise nõude olemasolu või puudumist, võib nõuda valdajalt asja ettenäitamist või asja üle vaatamise võimaldamist, kui tal on selleks õigustatud huvi. Õiguskirjanduses on märgitud, et VÕS § 1014 asja ettenäitamise sätted kehtivad §-s 1015 sätestatud erisustega ka dokumentide ettenäitamise suhtes.⁴⁰ VÕS § 1015 alusel võib teise isiku valduses oleva dokumendiga tutvumise vastu õigustatud huvi omav isik valdajalt nõuda dokumendiga tutvumise lubamist, kui dokument on koostatud dokumendiga tutvuda sooviva isiku huvides või kui dokumendis on kajastatud selle isiku ja dokumendi valdaja vaheline õigussuhe või nendevahelise tehingu ettevalmistamine. Õiguskirjanduses on märgitud, et VÕS § 1015 mõttest ja §-st 1014 kui üldsättest tulenevalt on õigus dokumenti välja nõuda ka üksnes § 1015 sätestatud eelduste kontrollimiseks.⁴¹ Õiguskirjanduses on leitud, et kui arvestada neid regulatsioone, siis võib järeldada, et endisel osaühingu osanikul, kes suudab põhjendada, et tal on endiselt õigustatud huvi tutvuda teatud osaühingu dokumendiga, võib ilmselt esitada vastava nõude eelpool mainitud VÕS sätetele tuginedes. See tähendab õiguskirjanduse kohaselt seda, et endine osanik peab tõestama, et tal on õigustatud huvi dokumentidega tutvumiseks. Seevastu praegune osanik õiguskirjanduse kohaselt sellise huvi olemasolu põhjendada ei pea.⁴² Riigikohus on märkinud, et VÕS § 1015 alusel nõutavad dokumendid peavad olema hagi piiritletud sellise tunnuse järgi, mis eristavad neid muudest dokumentidest.⁴³ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja Riigikohtu seisukohaga.

Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et Saksamaa *GmbH* kohta on leitud, et endisel osanikul on piiratud ligipääs osaühingu dokumentidele või muule siseinfole. Selleks, et saada teavet, peab Saksamaa õiguse kohaselt endine osanik põhjendada, et tal on eriline õiguslik huvi. Näiteks on Saksamaa õiguskirjanduses leitud, et osaühingust väljaarvatud osanikul on ainuke

³⁹ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 68.

⁴⁰ T. Tampuu. VÕS III. § 1014. – P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk 559-560.

⁴¹ Samas, § 1015, lk 561.

⁴² A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 68.

⁴³ RKTKm 3-2-1-132-07 p 11.

õigustatud huvi saada teavet tema endise osaluse väärtuse kohta osaühingus, et hinnata selle eest saadud rahalise kompensatsiooni õigsust. Eesti õiguskirjanduses on sarnaselt Saksamaa õigusele samuti leitud, et selline endise osaniku õigustatud huvi võiks olla aktsepteeritud ainult tema omandiõigusega seonduvalt, näiteks kui on vaja tema endise osaluse väärtust täpsemalt ja põhjalikumalt hinnata. Selline lähenemine tagab õiguskirjanduse kohaselt osaühingule korraliku kaitse olukordade vastu, kus endine osanik esitab teabenõude osaühingu tegevuse kohta pärast seda, kui ta enam osanik ei ole ja osanikuõigusi ei oma ning seega puudub tal ka õiguslikult kaitstud huvi täpse informatsiooni saamiseks.⁴⁴ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja nende põhjendustega.

Seega võib kokkuvõttes järeldada, et kui osanikule on juba kohtulahendiga antud õigus teavet saada, siis tema väljaarvamine osaühingust jõustunud kohtulahendiga ning ka liikmesussuhte lõppemine muul viisil, ei välista osanikule varasema kohtulahendiga antud õigust saada osaühingult infot osaühingu tegevuse kohta. Osanikul on õigus saada teavet selle aja kohta, millal ta oli osanik. Kui varasema kohtulahendiga antakse osanikule nii-öelda tulevikku suunatud õigus, siis ei ole osanikul enam õigustatud huvi teabe saamiseks. Endisel aktsionäril puudub õigus saada teavet.

1.2.3. Osa ja aktsia ühiste omajate õigus saada teavet

Osa ja aktsia ühiste omajate õiguste teostamist reguleerivad vastavalt ÄS § 165 lg 1 ja ÄS § 286 lg 1, mille kohaselt võivad osa ja aktsia ühisomanikud teostada osaga ja aktsiaga seotud õiguseid üldjuhul üksnes ühiselt.

Perekonnaseaduse⁴⁵ (edaspidi PKS) § 28 lg 1 lause 1 kohaselt teostavad abikaasad ühisvaraga seotud õigusi ja kohustusi ühiselt, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Vastav säte kohaldub ilmselt ka osa ja aktsia valitsemisele ning sedakaudu ka osaniku- ja aktsionäriõiguste teostamisele.

PKS § 28 lg 2 alusel võivad abikaasad abieluaralepinguga anda ühisvara valitsemise õiguse ühele abikaasale. PKS § 30 lg 1 sätestab, et kui ühisvara valitsemise õigus on sama seaduse § 28 lg 2 kohaselt antud ühele abikaasale, siis on temal õigus ühisvara hulka kuuluvat eset vallata ja käsutada, arvestades teise abikaasa kasuks seaduses ja abieluaralepingus ettenähtud piiranguid. PKS § 30 lg 1 lause 2 alusel peab ühisvara üksi valitsev abikaasa ühisvaraga

⁴⁴ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 68-69.

⁴⁵ Perekonnaseadus. RT I, 09.05.2017, 29.

seotud õigusvaidlusi enda nimel. Eelpool mainitud sätted kohalduvad ka osa ja aktsia valitsemise ning osaniku- ja aktsionäriõiguste teostamise puhul.

Riigikohus on leidnud, et abikaasadest osa ühisomanikud ei pea osaühingu dokumentidega tutvumist ja osaühingu tegevuse kohta teavet nõudma osaühingult või kohtu kaudu üksnes ühiselt. Riigikohus on märkinud, et kuigi ÄS § 165 lg 1 järgi võivad osa ühisomanikud teostada osaga seotud õigusi üldjuhul üksnes ühiselt, kuulub ÄS §-s 166 sätestatud osaniku õigus saada teavet igale osa ühisomanikule isiklikult ja seda õigust ei pea osa ühisomanikud ühiselt teostama, kuna teabeõigust teostades ei saa üks osa ühisomanik kuidagi teist ühisomanikku kahjustada.⁴⁶ Seega on õiguskirjanduse kohaselt osa ühisomanikul õigus nõuda osaühingult osaühingu tegevuse kohta teavet ja osaühingu dokumentidega tutvumist ka üksi. Samuti ei koorma teabe andmine osa ühistele omajatele eraldi liigselt osaühingut.⁴⁷ Töö autor nõustub Riigikohtu ja õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja nende põhjendustega.

Sama Riigikohtu seisukohta saab töö autori arvates analoogia korras kohaldada ka aktsia ühisomanike teabe saamise õiguse suhtes, sest kuigi ÄS § 286 lg 1 alusel võivad aktsia ühisomanikud teostada aktsiaga seotud õigusi üldjuhul üksnes ühiselt, kuulub ÄS §-s 287 sätestatud aktsionäri õigus saada teavet igale aktsia ühisomanikule isiklikult ja seda õigust ei pea aktsia ühisomanikud ühiselt teostama, kuna teabeõigust teostades ei saa üks aktsia ühisomanik kuidagi teist ühisomanikku kahjustada. Seetõttu peaks ka aktsia ühisomanikul olema õigus nõuda aktsiaseltsilt üldkoosolekul aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet ka üksi. Vastav seisukoht on põhjendatav sellega, et ühisomanike kui teabe saamiseks õigustatud subjektide positsioon on olemuslikult osaühingu osaniku ja aktsiaseltsi aktsionäri puhul ÄS-is sarnaselt reguleeritud ning seetõttu peaks ka kohtupraktika vastavas küsimuses olema sarnane.

Vahekokkuvõttena järeldub eelnevast peatükist, et osaühingus on teabenõude puhul õigustatud subjektiks osanik ja aktsiaseltsis aktsionär. Isik, kes on samaaegselt osanik ja juhatuse liige, ei saa esitada teabenõuet ÄS § 166 alusel. Investeerimisühingu aktsionär peab teostama teabeõigust investeerimisühingu kaudu, kes on teabe saamiseks õigustatud subjekt. Kui osanikule on juba kohtulahendiga antud õigus teavet saada, siis ainuüksi tema väljaarvamine osaühingust jõustunud kohtulahendiga ning ka liikmesussuhte lõppemine muul viisil, ei välista osanikule varasema kohtulahendiga antud õigust saada osaühingult infot osaühingu tegevuse kohta. Kuid endisel aktsionäril puudub õigus saada teavet teabenõude menetluse korras. Eelnevast tuleneb ka, et osa ühisomanikul on õigus nõuda osaühingult

⁴⁶ RKTkm 3-2-1-77-12 p 16.

⁴⁷ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 254.

osaühingu tegevuse kohta teavet ja osaühingu dokumentidega tutvumist ka üksi. Samuti saab ka aktsia ühisomanik üksi nõuda aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet.

1.3. Teabe andmiseks kohustatud subjektid

Kuigi ÄS § 166 lg 1 ja lg 3 ning § 287 lg 1 ja lg 3 sõnastusest võib jääda mulje, et teabe andmiseks kohustatud isikuks on juhatus ehk juhatuse liikmed, on selleks siiski ühing. Õiguskirjanduses on märgitud, et teabenõude puhul on kohustatud subjektiks äriühing juhatuse liikmete kaudu.⁴⁸ See on ka mõistetav, kuna TsÜS § 34 lg 1 kohaselt loetakse juhatuse liikmeid eraõigusliku juriidilise isiku seaduslikeks esindajateks. Seega on osaühingus teabenõude kohustatud subjektiks osaühing juhatuse liikmete kaudu ja aktsiaseltsis on teabenõude kohustatud subjektiks aktsiaselts juhatuse liikmete kaudu. Seetõttu ei saa osanik ega aktsionär esitada kohtusse nõuet juhatuse vastu, vaid siiski ainult äriühingu vastu. TsMS § 457 lg 1 alusel kehtib jõustunud kohtulahend menetlusosaliste suhtes. Kui kohtulahend kohustaks teavet andma konkreetseid juhatuse liikmeid nimeliselt, siis ei oleks lahend sundtäidetav, kui juhatus vahetub.

Õiguskirjanduses on leitud, et kuna õigus teabele puudutab aktsiaseltsi kõiki ettevõtmisi ja tegevusi ning nõukogu otsustest sõltub olulisel määral efektiivne juhtimine, siis on aktsionäridel kaasatöötamiseks vaja teada nõukogu motiive ja formeerumise aluseks olevat informatsiooni. Sellise teabe allikaks ei pruugi olla juhatus ning seetõttu ei saa juhatus ka aktsionäridele vastavat teavet anda. Seetõttu on leitud, et aktsionäride huvide parema kaitse tagamiseks peaks ka nõukogu olema kohustatud andma aktsionäridele teavet kõikidest aktsiaseltsi toimingutest, kui ei ole ohtu, et see tekitab aktsiaseltsile olulist kahju.⁴⁹ Töö autor leiab, et selline regulatsioon, kus ka nõukogu aktsionäridele teavet annaks, oleks näiteks väikeaktsionäridele kahtlemata teabe saamise seisukohast kasulik, kuid sellisel juhul ei pruugiks alati olla tagatud aktsiaseltsi vajadus hoida näiteks teatud strateegilist informatsiooni salajas. Samas ei esine ka ülekaalukaid vastuväiteid, mis sellise regulatsiooni kehtestamise välistaks. Kuid juhatus on siiski teabe andmise kohustatud subjektiks ning juhatus lõppastmes ka vastutab ühingu tegevuse tulemuste eest ja seega peab tal olema ka kontroll teabe liikumise

⁴⁸ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 251.

⁴⁹ M. Greinoman, lk 49.

üle. Näiteks ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioonis⁵⁰ ei ole seda, et just juhatus peaks teavet andma, kahtluse alla seatud.

⁵⁰ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt.

2. Osanikule ja aktsionärile kohustuslikult avalikustatav teave ja dokumendid

2.1. Üldised avalikustamisnõuded

ÄS § 166 ja § 287 on sätted, mis võimaldavad vastavalt osanikul ja aktsionäril teavet küsida. Sellise teabe puhul on ühingu juhatusel nende paragrahvide lg 2 järgi kaalutlusruum, kas teavet anda või mitte. Kuid samas on olemas ka teatud absoluutne teabemiinimum, mille puhul saab teavet nõuda või mille ühing peab ise avalikustama ja mille puhul lg 2 kaalumiseruum enam ei kohaldu.

Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks osanike ja aktsionäride individuaalsele õigusele saada taotluse korral osaühingult või aktsiaseltsilt teatud küsimuste kohta teavet, on ühinguõiguses üheks oluliseks küsimuseks ka see, millise teabe ja millises ulatuses peab osaühing või aktsiaselts ise osanikule või aktsionärile avalikustama.⁵¹

Vaatamata asjaolule, et seaduse järgi ei ole aktsionäril õigust tutvuda aktsiaseltsi dokumentidega, ei tähenda see veel seda, et aktsionäril ei ole üldse mingit juurdepääsu aktsiaseltsi dokumentidele. Osa aktsiaseltsi dokumentidest on sellised, millega on igal aktsionäril alati ja ilma lisatingimusteta õigus tutvuda. See tähendab, et juhatusel ei ole võimalik selliste dokumentide esitamisest keelduda isegi siis, kui juhatuse hinnangul võiks see kuidagi aktsiaseltsi või osaühingut kahjustada. Sellisteks dokumentideks on näiteks ÄS § 171 lg 5 ja § 304 lg 4 alusel osanike koosoleku protokoll ja aktsionäride üldkoosoleku protokoll koos selle lisadega. Samuti on sellisteks dokumentideks nii osaniku kui ka aktsionäri puhul vastavalt ÄS § 179 lg 2 ja § 332 lg 4 alusel majandusaasta aruanded ning ÄS § 171² lg 4 ja § 293¹ lg 5 alusel otsuse eelnõud. Õiguskirjanduses on märgitud, et aktsionäril on õigus nõuda vaid üldkoosolekute protokolle, mitte aga nõukogu või juhatuse koosolekute protokolle. Kuid aktsionäril on õiguskirjanduse kohaselt siiski õigus küsida üldkoosolekul aktsiaseltsi juhatusest, millal on nõukogu koosolekud toimunud.⁵² Õiguskirjanduses on samuti märgitud, et aktsionäril on õigus saada teavet nõukogu ja juhatuse otsuste sisu kohta, esitades juhatusele näiteks küsimuse selle kohta, milliseid küsimusi arutas aktsiaseltsi nõukogu vastaval koosolekul ja millised otsused seal vastu võeti.⁵³ Siinkohal on õiguskirjanduses väljendatud seisukoht, et aktsionäril ei ole nõukogu või juhatuse otsuste protokollidega

⁵¹ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 691.

⁵² K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 426.

⁵³ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 711.

tutvumise õigust, töö autori arvates vastuolus Riigikohtu praktikaga. Riigikohus on märkinud, et osahinguline osanik on üldjuhul huvitatud isikuks TsÜS § 38 lg 1 mõttes ja tal on üldjuhul nii juhatuse kui ka nõukogu otsuste vaidlustamise õigus ÄS § 322 lg 6 koostoimes ÄS § 189 lg-ga 2 alusel, mille järgi saab osanik nõuda nõukogu otsuse kehtetuks tunnistamist ja seega on tal eelduslikult ka otsuseid sisaldavate dokumentidega tutvumise õigus.⁵⁴ Töö autor leiab, et samad õigused on ka aktsiaseltsi aktsionäri. Nimelt ÄS § 322 lg 6 järgi on ka aktsionäri õigus esitada nõukogu otsuse kehtetuks tunnistamise nõue. Samuti on Riigikohus leidnud, et aktsiaseltsi aktsionäri on õigus vaidlustada aktsiaseltsi juhatuse otsust.⁵⁵ Riigikohus on märkinud, et samasugune juhatuse otsuse vaidlustamise õigus on ka osahinguline osanikul. Riigikohus on leidnud, et osanikele ja aktsionäridele juhtorganite otsuste vaidlustamise õiguse andmise eesmärgiks on anda osanikele ja aktsionäridele kaudne õigus kontrollida juhtorganite otsuste seaduslikkust ja vajadusel sekkuda. Riigikohus on märkinud, et seega peab eelduslikult igal osanikul olema õigus tutvuda kõigi juhtorganite otsustega ja vaid juhul, kui mingi teabe andmine võib osahinguline kahju põhjustada, on põhjendatud osaniku teabeõigust ÄS § 166 lg 2 alusel piirata.⁵⁶ Sama kehtib töö autori arvates ka aktsionäri suhtes. Seejuures otsuste vaidlustustähtaeg on üsna lühike. Kui osanikul ja aktsionäri ei oleks absoluutset õigust näha nõukogu või juhatuse otsuste protokolle, siis ei oleks neile tagatud ka vaidlustamisõigus.

Aktsionäri õiguskirjanduse kohaselt nii-öelda laiendatud õigus tutvuda üldkoosoleku protokolliga.⁵⁷ ÄS § 304 lg 4 kohaselt on aktsionäri õigus saada üldkoosoleku protokoll või selle osa ära kirja, kui protokoll ei ole kättesaadav aktsiaseltsi kodulehel. Sama paragrahvi lg 3 lause 1 alusel peab protokoll pärast seitsme päeva möödumist üldkoosoleku lõppemisest olema aktsionäridele kättesaadav aktsiaseltsi asukohas või aktsiaseltsi kodulehel. ÄS § 304 lg 3 lause 2 sätestab, et kui aktsiaselts avalikustab protokoll ainult oma kodulehel, siis tuleb üldkoosoleku kokkukutsumise teates sellele asjaolule ja kodulehe aadressile viidata. Seejuures ÄS § 304 lg 3 lause 3 kohaselt peab börsiaktsiaselts protokoll avalikustama oma kodulehel. Samad sätted kohalduvad ÄS § 171 lg 5 alusel ka osahinguline osanike koosoleku protokoll suhtes.

Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks on aktsionäri õigus tutvuda ka teiste üldkoosolekule esitatavate dokumentidega. ÄS § 294 lõike 4 punkti 8 kohaselt esitatakse üldkoosolekule ka muid dokumente, nagu vandeaudiitori aruanne, kasumi jaotamise ettepanek, põhikirja projekt,

⁵⁴ RKTkm 3-2-1-139-16 p 14.

⁵⁵ RKTko 3-2-1-106-10 p 13.

⁵⁶ RKTkm 3-2-1-139-16 p 14.

⁵⁷ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 710-711.

leping või lepingu projekt ja ka nendega tutvumise õigus peab aktsionärile olema tagatud. Viidatud sätet tuleb õiguskirjanduse kohaselt mõista nii, et kui aktsionär soovib tutvuda varasemale koosolekule esitatud dokumentidega, tuleb talle seda võimaldada, arvestades põhimõttega, et dokumendid, mis olid aktsionärile avalikud mingil ajal, säilitavad sama staatuse ka tulevikus. Õiguskirjanduses on märgitud, et kui aktsionär soovib näiteks saada kinnitatud majandusaasta aruannet, peaks aktsiaselts tutvumise võimaluse tagama vaatamata asjaolule, et kinnitatud aastaaruanded on kättesaadavad äriregistri vahendusel. Siiski on õiguskirjanduse kohaselt küsitav, kuivõrd otstarbekas ja eesmärgipärane on kohtumenetlus olukorras, kus taotletaksegi ainult äriregistri vahendusel kättesaadavaid dokumente.⁵⁸ Õiguskirjanduses on märgitud, et igal aktsionäril on juurdepääs kõigile dokumentidele, mis on avalikustatud äriregistris.⁵⁹ Töö autor leiab, et kui dokumendid on avalikustatud äriregistris, siis vaatamata sellele on aktsionäril õigus aktsiaseltsilt nende dokumentidega tutvumist nõuda.

2.2. Raamatupidamisseadusest tulenevad avalikustamisnõuded

ÄS § 179 lg 2 kohaselt peab juhatus esitama majandusaasta aruande osanikele. Raamatupidamise seaduse⁶⁰ (edaspidi RPS) § 14 lg 1 alusel on raamatupidamiskohustuslasest osahing ja aktsiaselts kohustatud lõppenud majandusaasta kohta koostama majandusaasta aruande, mis koosneb raamatupidamise aastaaruandest ja tegevusaruandest. RPS § 15 lg 1 kohaselt on raamatupidamise aastaaruande koostamise ja avaldamise eesmärk anda osanikule ja aktsionärile, kellel on aruandest arusaamiseks piisavad finantsalased teadmised, raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi, -tulemuse ja rahavoogude kohta asjakohast ning tõepäraselt esitatud informatsiooni, mida osanik ja aktsionär saaks oma majandusotsuste tegemisel kasutada. RPS § 15 lg 2 sätestab, et raamatupidamise aastaaruanne koosneb põhjaruannetest, milleks on bilanss, kasumiaruanne, rahavoogude aruanne ja omakapitali muutuste aruanne ning lisadest.

RPS § 24 lg 1 kohaselt annab juhtkond tegevusaruandes ülevaate raamatupidamiskohustuslase tegevusest ja asjaoludest, millel on määrav tähtsus raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi ja majandustegevuse hindamisel, olulistest sündmustest majandusaastal ning

⁵⁸ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 711.

⁵⁹ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 64.

⁶⁰ Raamatupidamise seadus. RT I, 09.05.2017, 30.

eeldatavatest arengusuundadest järgmisel majandusaastal. Muu hulgas peab tegevusaruanne sisaldama teavet osäühingu ja aktsiaseltsi välisriigis registreeritud filiaalide olemasolu kohta. RPS § 24 lg 2 sätestab, et tegevusaruandes kirjeldatakse muu hulgas: peamisi tegevusvaldkondi, toote- ja teenusegrupe; olulisemaid aruandeaasta jooksul toimunud ning lähitulevikus planeeritavaid investeeringuid; olulisi uurimis- ja arendustegevuse projekte ning nendega seotud väljaminekuid aruandeaastal ja järgmistel aastatel; raamatupidamise aastaaruande koostamise perioodil toimunud olulisi sündmusi, mis ei kajastu raamatupidamise aastaaruandes, kuid mis oluliselt mõjutavad või võivad mõjutada järgmiste majandusaastate tulemusi.

Õiguskirjanduses on märgitud, et üks niisuguseid küsimusi, mille avalikustamise vajaduse üle on diskuteeritud muuhulgas ka Euroopa Liidu tasandil, on ka juhtorganite liikmete tasude suurus. RPS § 21 lg 1 p 4 alusel peab raamatupidamiskohustuslane raamatupidamise aastaaruande lisas muuhulgas avalikustama tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtorgani liikmetele raamatupidamiskohustuslase poolt aruandeaastal arvestatud tasu ja olulised soodustused. Kuid vaatamata sellele ei ole aastaaruande eesmärk avalikustada juhtorganite liikmete individuaalseid tasusid ja aastaaruandes tuuakse ära üksnes juhtimise kogukulu. ÄS-is ei ole õigusnorme, mis reguleeriksid äriühingute juhtide individuaalsete tasude avalikustamist.⁶¹ Seega puudub ka kohustus osäühingu ja aktsiaseltsi juhtorganite liikmete individuaalsete tasude avalikustamiseks.

RPS § 24 lg 3 alusel peab raamatupidamiskohustuslane, kelle majandusaasta aruandeid auditeeritakse või seadustest lähtuvalt tuleb auditeerida, kirjeldama tegevusaruandes lisaks sama paragrahvi lõikes 2 sätestatule: raamatupidamiskohustuslase tegevuskeskkonna üldist makromajanduslikku arengut ja selle mõju tema finantstulemusele; raamatupidamiskohustuslase äritegevuse hooajalisust või majandustegevuse tsüklilisust; raamatupidamiskohustuslase tegevusega kaasnevaid olulisi keskkonna- ja sotsiaalseid mõjusid; finantsinstrumentide finantsriskide maandamise eesmärke ja põhimõtteid ning majandusaastal ja aruande koostamise perioodil ilmnunud valuutakursside, intressimäärade ja börsikursside muutumisega seonduvaid riske; peamisi finantssuhtarve majandusaasta ning sellele eelnenud majandusaasta kohta ning nende arvutamise meetodikat.

Töö autor leiab, et kuigi aastaaruanne tuleb osanikule ja aktsionärile igal juhul esitada, siis aastaaruandest nähtuvate andmete kohta detailsemat küsimust saades peaks siiski olema juhatusel võimalik teatud juhul ÄS § 166 lg 2 ja § 287 lg 2 alusel teabe andmisest keelduda,

⁶¹ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 691-692.

kui see võib kõiki asjaolusid arvestades tekitada olulist kahju osäühingu või aktsiaseltsi huvidele.

RPS § 24¹ kohaselt tuleb börsiühingul lisaks sama seaduse §-s 24 sätestatud nõuete järgimisele näidata tegevusaruandes ära: aktsia- või osakapitali struktuur; kõik põhikirjakohased väärtpaberite võõrandamise piirangud; kõik äriühingule teada olevad äriühingu ja aktsionäride vahelistes või aktsionäride omavahelistes lepingutes sätestatud väärtpaberite võõrandamise piirangud; oluline osalus vastavalt väärtpaberituru seaduse §-s 9 sätestatule; spetsiifilisi kontrolliõigusi andvate väärtpaberite omanikud ja nende õiguste kirjeldus; kontrollisüsteem töötajate osaluskeemi korral, kui töötajad ei teosta oma kontrolliõigusi otse; kõik hääleõigust käsitlevad piirangud või kokkulepped ja eelisaktia hääleõiguse olemasolu; äriühingu juhatuse liikmete valimise, määramise, tagasiastumise ja tagasikutsumise sätted ja reeglistik; äriühingu põhikirja muutmise sätted ja reeglistik; äriühingu juhatuse liikmete volitused; äriühingu ja selle juhatuse või töötajate vahelised kokkulepped, milles sätestatakse hüvitised seoses ülevõtmisega; kõik olulised kokkulepped, milles äriühing on osapooleks ja mis jõustuvad, muutuvad või lõpevad, kui äriühingu üle saavutab valitseva mõju teine isik, ja selliste kokkulepete mõju, välja arvatud juhul, kui nende olemuse tõttu tekiks nende avaldamisest äriühingule tõsine kahju. Börsiühingute avalikustamiskohustuste ulatuslikum reguleerimine on põhjendatud investorite kaitse vajadusega.

Osanikele ja aktsionäridele kohustuslikult avalikustatavateks dokumentideks on aktsionäride üldkoosoleku ja osanike koosoleku protokoll koos selle lisadega, majandusaasta aruanded, otsuste eelnõud, nõukogu ja juhatuse otsuste protokollid ning muud üldkoosolekule esitatavad dokumendid, nagu vandeaudiitori aruanne, kasumi jaotamise ettepanek, põhikirja projekt, leping või lepingu projekt. Selle teabe esitamise puhul puudub osäühingu ja aktsiaseltsi juhatusel kaalumisruum ja teavet tuleb sellises mahus anda kõigile osanikele ja aktsionäridele.

2.3. Heast Ühingujuhtimise Tavast tulenevad avalikustamisnõuded börsiühingutele

RPS § 24² lg 1 alusel peab börsiühing lisaks sama seaduse §-s 24 sätestatud nõuete järgimisele lisama tegevusaruandele eraldiseisva alajaotisena ühingujuhtimise aruande. Seejuures sama paragrahvi lg 2 alusel peab ühingujuhtimise aruanne olema koostatud sellisel viisil, mis võimaldab asjatundlikul ja huvitatud isikul saada aktsiaseltsi või osäühingu tegevuse kohta asjakohast informatsiooni ühingu rakendatavatest juhtimispõhimõtetest.

RPS § 24² lg 3 kohaselt peab ühingujuhtimise aruanne täiendavalt sisaldama: viidet hea ühingujuhtimise tavale⁶², mida rakendatakse; ülevaadet, kuidas on HÜT-i rakendatud; selgitust, miks HÜT-i ei järgita; juhtimis- ja järelevalveorganite ning nende komisjonide koosseisu ja töö korraldatuse kirjeldust; sisekontrolli- ja riskijuhtimissüsteemide peamiste tunnusjoonte kirjeldust seoses raamatupidamise aastaaruande koostamise protsessiga. Suurettevõtja peab sama paragrahvi lg 4 alusel täiendavalt ühingujuhtimise aruandes kirjeldama äriühingu juhatuses ja kõrgemas juhtorganis ellu viidavat mitmekesisuspoliitikat ning selle rakendamise tulemusi aruandeaastal. Kui mitmekesisuspoliitikat aruandeaastal rakendatud ei ole, tuleb selle põhjuseid samuti ühingujuhtimise aruandes selgitada. Ühingu mitmekesisuspoliitikas kirjeldatakse muuhulgas näiteks selliseid asjaolusid nagu töötaja vanus, sugu, hariduslik ja ametialane taust.⁶³

Ühinguõigusliku tavakogumikuna kehtib Balti väärtpaberibörside poolt heaks kiidetud hea ühingujuhtimise tava (Corporate Governance Code ehk HÜT). HÜT kui juhiste ja soovituslike reeglite kogum, on mõeldud järgimiseks eelkõige börsiühingutele. HÜT kehtib õiguskirjanduse kohaselt „täida või selgita“ põhimõttel, mis tähendab, et aktsiaselts või osäühing ei pea tingimata kõiki HÜT nõudeid järgima, kuid kui ta mõnda nõuet ei täida, siis peab ta selgitama, miks ta seda nõuet ei täida.⁶⁴ Õiguskirjanduses on märgitud, et HÜT järgimist kinnitavad ja mittejärgimist selgitavad börsiühingud hea ühingujuhtimise tava aruandes, mis on majandusaasta aruande koosseisu kuuluva tegevusaruande osaks. See on õiguskirjanduse kohaselt õiguse subjekti jaoks omapärane võimalus välistada teatud normide kehtivus, kuid seejuures on õiguskirjanduses püstitatud küsimus, kas, kes ja kuidas hindab seda, kas HÜT mittejärgimise põhjendus on adekvaatne. Tegelikult ei ole õiguskirjanduse

⁶² Hea Ühingujuhtimise Tava. 2005. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/failid/20050922HYT.pdf> (12.02.2019).

⁶³ R. Maisvee, A. Luik. Ettevõtete aruanded muutuvad põnevamaks. 12.04.2017. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/kasulik/2017/04/12/ettevotted-peavad-arua-andma-inimoiiguste-jargimise-kohta> (12.02.2019).

⁶⁴ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 39.

kohaselt HÜT järgimata jätmisel otseseid õiguslikke sanktsioone oodata, kuid väidetakse, et sellisel juhul kannatab ühingu usaldusväärsus investorite silmis. Õiguskirjanduses on leitud, et HÜT võib osaliselt pidada tavaõiguse kogumiks ja osaliselt kehtiva õiguse sisu selgitusteks. Õiguskirjanduses on leitud, et HÜT tähendus otsese õigusallikana võib olla vaieldav, kuid kahtlemata on sellel tõlgendusvahendi tähendus.⁶⁵ Töö autor leiab samuti, et HÜT ei ole pigem otsene õigusallikas, kuid tõlgendusvahendi ja teabe avalikustamise korda kujundava instrumendina on sellel kahtlemata märkimisväärne roll ning seda eriti just börsiühingute jaoks.

Õiguskirjanduses on märgitud, et HÜT eesmärk on kirjeldada sellist käitumist, mis aitab kaasa äriühingu juhtimise ja juhtorganite kontrollimise paremale ja läbipaistvamale korraldamisele. Esiteks peab õiguskirjanduse kohaselt HÜT olema eeskujuks ühingu juhtimise korraldamisele, lähtudes eelkõige ühingu huvidest ja andma piisava võimaluse juhtimise järelevalveks investoritele ning teistele huvitatud isikutele. Samuti peab õiguskirjanduse alusel HÜT aitama kaasa börsiühingute avalikustamis- ja juhtimisnõuete ühtlustamisele, mis tagaks investorite ja aktsionäride võrdse kohtlemise. Õiguskirjanduses on leitud, et HÜT eesmärgiks on aidata parandada juhtimise ja selle järelevalvega seotud teabe avalikustamist.⁶⁶

Õiguskirjanduses on märgitud, et börsiühingute juhtide tasude avalikustamist reguleerib teatud määral ka HÜT, mille p 2.2.7 näeb ette, et juhatuse liikmete põhipalk, tulemustasu, lahkumishüvitis, neile makstavad muud hüved ning preemiasüsteemid, samuti nende olulised tunnused, sealhulgas võrdlusel põhinevad tunnused, motiveerivad tunnused ja riski tunnused, avaldatakse selges ja üheselt arusaadavas vormis emitendi veebilehel ning HÜT aruandes. Avaldatavad andmed on õiguskirjanduse kohaselt selged ja üheselt arusaadavad, kui need väljendavad otseselt kulutuse suurust emitendile või tõenäolise kulutuse suurust avalikustamise päeva seisuga.⁶⁷

Riigikohus on seisukohal, et üldjuhul on aktsionäril õigus saada teavet aktsiaseltsi juhatajaga sõlmitud lepingu olulisemate tingimuste kohta. Börsiaktsiaseltsidele soovituslikuna, „täida või selgita“ põhimõttel kehtiva hea ühingujuhtimise tava p 2.2.3 alusel peavad juhatuse tasustamise alused olema selged ja läbipaistvad. Seega tuleb juhatuse tasustamise teave börsiaktsiaseltsides avaldada. Riigikohus on märkinud, et kuigi nende aktsiaseltside suhtes, mille aktsiad ei ole börsil noteeritud, sellised avaldamise nõuded ei kehti, tuleb aktsionäri

⁶⁵ M. Vutt. Hea ühingujuhtimise tava tänapäeva ühinguõigusena. – *Juridica* 2005/IX, lk 640.

⁶⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 39.

⁶⁷ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 692.

soovil talle siiski avalikustada juhataja tasu ja teiste hüvede suurus ning sellega seotud põhilised lepingutingimused. Riigikohus on märkinud, et aktsionäri peab tulenevalt aktsiaseltsi algse kapitaliseerija ja investori positsioonist olema võimalus saada ülevaade sellest, milline on tema investeeringu haldamise ja juhtimise kulu ning millised on juhatuse liikmetega sõlmitud lepingu tingimused ja kes on lepingu aktsiaseltsi nimel sõlminud.⁶⁸ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et kokkuvõttes oli eelnevalt käsitletud Riigikohtu lahendi põhisõnumiks see, et börsiühingute suhtes kehtib HÜT ja kuigi tavalistele aktsiaseltsidele HÜT ei kohaldu, siis on seal siiski teatud üldised põhimõtted, mis laienevad ka tavalistele aktsiaseltsidele ja seepärast saab need põhimõtted aluseks võtta ka tavalise aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse ulatust hinnates. Seega on Riigikohus asunud seisukohale, et aktsiaseltsi ja seotud isikute vahelised tehingud jms peavad olema aktsionäride jaoks avalikud. Õiguskirjanduses on märgitud, et Riigikohtu valitud suund järgib ka mujal maailmas toimuvat, kuna suund suuremale avalikustamisele on olnud viimasel ajal valitsev kogu maailmas. Teisest küljest on selline tendents õiguskirjanduses tõstatanud küsimuse, kas ja millisel määral on selliste andmete avalikustamine kooskõlas teiste õigustega, näiteks juhatuse liikme privaatsusõigusega.⁶⁹

2.4. Euroopa Liidu õigusest tulenevad avalikustamisnõuded börsiühingutele

Euroopa Kohus on rõhutanud asjas *Flaminio Costa v. E.N.E.L*⁷⁰ ühenduse (Euroopa Liidu) õiguse ülimuslikkuse põhimõtet. Vastav põhimõte tähendab seda, et EL õigusnormid on alati liikmesriikide siseriiklike õigusnormide suhtes ülimuslikud. Eesti jaoks tuleneb EL õiguse ülimuslikkuse põhimõte Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seaduse⁷¹ §-ist 1 ja 2, milles on sätestatud, et Eesti võib kuuluda Euroopa Liitu, lähtudes Eesti Vabariigi põhiseaduse⁷² aluspõhimõtetest ja Eesti kuulumisel Euroopa Liitu kohaldatakse Eesti Vabariigi põhiseadust, arvestades liitumislepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi. Seetõttu peavad Eesti ja ka teiste EL liikmesriikide ühinguõiguses teabeõigust puudutavad õigusnormid olema kooskõlas EL vastava seadusandlusega. Ka osa avalikustamisnõudeid tuleneb EL õigusaktidest.

⁶⁸ RKTkm 3-2-1-86-13 p 15.

⁶⁹ A. Vutt. Juhatuse liikme ja seotud isikute hüvede avalikustamise standard. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-86-13. – *Juridica* 2013/VIII, lk 609.

⁷⁰ Euroopa Kohtu 15. juuli 1964. aasta otsus kohtuasjas 6/64: *Flaminio Costa v. E.N.E.L*, EKL 1964, lk 585.

⁷¹ Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus. RT I 2003, 64, 429.

⁷² Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 2017. a direktiiv (EL) 2017/828⁷³, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega, reguleerib aktsionäride teabeõigust vaid väärtpapieribörsil noteeritud aktsiatega aktsiaseltsides. Vastav direktiiv on üheks eesmärgiks seadnud selle, et aktsionäridel oleks selgem ülevaade juhatuse liikmete tasustamisest. Vastava direktiivi preambuli punkt 29 järgi tuleks juhtide tasustamisepoliitikas kirjeldada juhtide tasu eri komponente ja nende suhtelise osakaalu suurust ning see tuleks viivitamata avalikustada pärast üldkoosolekul toimunud aktsionäride hääletust. Preambuli punkt 31 kohaselt peaks äriühingu läbipaistvuse ja juhtide vastutuse tagamiseks tasustamisaruanne olema selge ja mõistetav ning andma tervikliku ülevaate viimasel majandusaastal igale juhile makstud tasu kohta. Preambuli punkt 32 järgi tuleks juhatuse tasusid kajastav aruanne avaldada ühingu veebilehel, et tagada aktsionäride jaoks lihtne juurdepääs tasustamisaruandele. Samas ei tohiks piirata liikmesriikide võimalust nõuda täiendavalt ka kõnealuse aruande avaldamist muude vahendite abil, näiteks osana ühingujuhtimise aruandest või tegevusaruandest.

Direktiivi (EL) 2017/828 preambuli punkt 35 järgi tuleb huvide konflikti vältimiseks avalikustada mitte ainult need tasud, mida juhatuse liikmed saavad ühingult, vaid ka tasud, mida juhatuse liikmed saavad mõnelt teiselt samasse kontserni kuuluvalt ühingult. Preambuli punkt 36 kohaselt tuleks juhtide tasustamisest tervikliku ülevaate andmiseks tasustamisaruandes avalikustada ka niisuguse tasu suurus, mida makstakse konkreetsete juhtide perekondliku olukorra alusel. Tasustamisaruanne peaks seetõttu sisaldama ka selliseid tasu komponente nagu pere- või lapsetoetus. Kuna isikuandmed, mis on seotud juhtide perekondliku olukorraga, ja isikuandmete eriliigid Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2016/679⁷⁴ tähenduses on eriti tundlikud ja nõuavad erikaitset, tuleks tasustamisaruandes avalikustada siiski ainult tasu summa, jättes avalikustama selle maksmise aluse.

Direktiivi (EL) 2017/828 preambuli punkt 40 järgi peab selleks, et piirata sekkumist juhtide õigustesse eraelu puutumatusel ja isikuandmete kaitsele, tasustamisaruandes sisalduvate juhtide isikuandmete avalikustamine äriühingute poolt piirduma kümne aastaga. Preambuli punkt 41 alusel peaks selle kümneaastase ajavahemiku lõpus äriühing eemaldama

⁷³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2017/828, 17. mai 2017, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 132, 20.5.2017, lk 1-25.

⁷⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 119, 4.5.2016, lk 1-88.

tasustamisaruandest kõik isikuandmed või tegema kogu tasustamisaruande avalikult kättesaadavaks.

Direktiivi (EL) 2017/828 preambulis väljendatud väärtpapieribörsil noteeritud aktsiatega aktsiaseltside juhtide tasustamise avalikustamise regulatsiooni sisseviimiseks liikmesriikide õigusesse on direktiivi lisatud artikkel 9a. Lisaks eelpool ja preambulis juba väljendatud põhimõtetele sätestab direktiivi artikkel 9a lg 5, et liikmesriigid peavad tagama, et ühing esitab tasustamispoliitika üldkoosolekul hääletamiseks iga olulise muudatuse puhul ning igal juhul vähemalt kord nelja aasta jooksul. Artikkel 9a lg 7 sätestab, et liikmesriigid peavad tagama, et pärast tasustamispoliitika hääletust üldkoosolekul avalikustatakse tasustamispoliitika koos hääletuse kuupäeva ja tulemustega viivitamata äriühingu veebisaidil ja see jääb avalikult ja tasuta kättesaadavaks vähemalt seni, kuni seda kohaldatakse. Direktiivi artikkel 9b lg 1 punkt a kohaselt peab tasustamisaruanne sisaldama iga juhi tasu kogusummat, jaotatuna komponentide lõikes, põhitasu ja muutuvtasu suhtelist osakaalu, selgitust selle kohta, kuidas tasu kogusumma vastab vastuvõetud tasustamispoliitikale, sealhulgas seda, kuidas see aitab kaasa äriühingu pikaajalistele tulemustele, ning teavet selle kohta, kuidas on kohaldatud tulemuslikkuse kriteeriume. Artikkel 9b lg 1 punkt d alusel peab tasustamisaruanne sisaldama igale juhile antud või pakutud aktsiate ja aktsiaoptsoonide arvu ning õiguste kasutamise põhitingimusi, sealhulgas täitmishinda ja -päeva, ning nende mis tahes muudatusi. Artikkel 9b lg 1 punkt f kohaselt peab tasustamisaruanne sisaldama teavet kõrvalekallete kohta tasustamispoliitika rakendamise korrast ning selgitusi erakorraliste asjaolude laadi kohta ja nende konkreetsete elementide äramärkimist, mille suhtes erand tehti. Seega on direktiivi eesmärgiks luua börsiaktsiaseltside aktsionäridele laiaulatuslikud võimalused, kuidas aktsionärid juhtide tasu suuruse kujunemisest teada saaksid. Vaatamata sellele leiab käesoleva töö autor, et sisuliselt ei ole aktsionäridel nii mahuka teabega üldjuhul eriti midagi teha, kuid börsiaktsiaseltsi koormab kogu selle teabe pidev avaldamine märkimisväärselt.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (EL) 2017/828 artikkel 9c lg 1 alusel peavad liikmesriigid määratlema, millised on olulised tehingud, mis tuleb avalikustada, võttes arvesse mõju, mida teave tehingu kohta võib avaldada äriühingu aktsionäride majanduslikele otsustele ning tehinguga kaasnevat riski äriühingule ja selle aktsionäridele, kes ei ole seotud isikud, sealhulgas vähemusaktsionäridele. Oluliste tehingute määratlemisel kehtestavad liikmesriigid ühe või mitu kvantitatiivset suhtarvu, mis põhinevad tehingu mõjul äriühingu finantspositsioonile, tuludele, varadele, kapitalisatsioonile, sealhulgas omakapitalile, või käibele ja milles võetakse arvesse tehingu laadi ja seotud isiku positsiooni. Sama artikli lg 2

alusel peavad liikmesriigid tagama, et äriühingud teevad seotud isikutega tehtavad olulised tehingud avalikult teatavaks hiljemalt tehingu sõlmimise ajal ning teadaanne peab sisaldama vähemalt teavet seotud isikuga oleva suhte laadi, seotud isiku nime, tehingu kuupäeva ja väärtuse kohta ning muud teavet, mis on vajalik selle hindamiseks, kas tehing on äriühingu ja aktsionäride, kes ei ole seotud isikud, sealhulgas vähemusaktsionäride seisukohast õiglane ja mõistlik. Artikkel 9c lg 5 alusel ei kohaldata eelpool käsitletud piiranguid tehingutele, mida tehakse tavapärase äritegevuse käigus ja tavalistel turutingimustel. Selliste tehingute jaoks kehtestab äriühingu haldus- või järelevalveorgan sisemenetluse nende tingimuste täitmise korrapäraseks hindamiseks. Liikmesriikidel on siiski õigus kehtestada direktiivi nõuded ka tavapärases majandustegevuses ja tavapärasel turutingimustel tehtud tehingute jaoks. Seda direktiivi ei ole Eesti õigusesse veel üle võetud.

Õiguskirjanduses on leitud, et teabe avalikustamise korra sisu ja fookus on erinevates jurisdiktsioonides sarnane. Kõik jurisdiktsioonid on kehtestanud üsna ühesugused teabe kohustusliku avaldamise regulatsioonid börsil noteeritud ettevõtete suhtes. Õiguskirjanduses on märgitud, et vaatamata akadeemilistele üleskutsetele deregulatsioonile, ei anna ükski jurisdiktsioon ühingutele täielikku vabadust teabe kohustusliku avaldamise korra kujundamisel. Jurisdiktsioonid erinevad õiguskirjanduse kohaselt siiski teabe avalikustamise mahu ja sisu poolest, mida ühingud peavad avaldama.⁷⁵

⁷⁵ R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. J. Hopt, H. Kanda, E. B. Rock. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. Oxford, 2004, lk 197.

3. Osaniku ja aktsionäri õigus küsida teavet ja tutvuda nõudmisel dokumentidega

3.1. Osaniku ja aktsionäri õigus küsida teavet

3.1.1. Teabeõiguse materiaalõiguslikud alused

Kuigi eelnevast nähtus, et osanikul ja aktsionäril on võimalik saada ühingu kohta päris palju teavet ka nende dokumentide kaudu, mis tuleb kohustuslikus korras avalikustada, ei pruugi see olla piisav, et tagada osanike või aktsionäride piisav informeeritus. Nimelt ei pruugi osanikud ja aktsionärid alati mõista kogu infot, mis kajastub kohustuslikult avaldatavates dokumentides.

Õiguskirjanduses on leitud, et aktsionäri individuaalset informatsiooniõigust ei tohiks piiritleda ainult üldkoosoleku päevakorras olevate küsimustega, sest enamus teabe saamise õiguse eesmärke realiseerub ka väljaspool üldkoosolekut. Lisaks on aktsionäril võimalus teavet saada ka teistest allikatest, näiteks majandusaasta aruandest. Seetõttu ongi Eestis käsitletud individuaalset informatsiooniõigust täiesti iseseisva õigusena.⁷⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga.

Osaniku teabenõude materiaalõiguslik alus on ÄS § 166 lg 1, mille kohaselt on osanikul õigus saada juhatuselt teavet osaühingu tegevuse kohta. ÄS § 166 lg 1 ei piira iseenesest seda, mida osanik võib teabena osaühingult küsida. Riigikohus on märkinud, et eeltoodu ei tähenda siiski seda, et osanik võiks osaühingult teabenõude korras küsida ükskõik mida.⁷⁷ Aktsionäri teabeõigust reguleeriv keskne norm on ÄS § 287, mille lg 1 kohaselt on aktsionäril õigus küsida üldkoosolekul juhatuselt teavet aktsiaseltsi tegevuse kohta.

Õiguskirjanduses on märgitud, et osaniku teabeõiguse maht on võrreldes aktsionäri teabeõigusega laiem ja seda võib põhjendada asjaoluga, et osaühing on üldjuhul suletud kapitaliühing ja selle osanikel on suurem isiklik seos ühinguga ning ka suuremad juhtimisõigused kui aktsiaseltsi aktsionäridel, kellel ei peaks tavaliselt prevaleerima mitte osalemis-, vaid investeerimishuvi. Osaniku teabeõigus ei ole õiguskirjanduse kohaselt piiratud ainult teabe saamise võimalusega osanike koosolekul. Õiguskirjanduses on märgitud, et see on mõistetav, sest osaühingus on osanike osalemisõigus ja otsuste tegemise kord vähem

⁷⁶ M. Greinoman, lk 47.

⁷⁷ RKTKm 2-16-3492 p 14.

formaliseeritud ning reeglina ei ole enamikus küsimustes koosoleku pidamine nõutav.⁷⁸ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et osanikule antav teave tuleb anda nii, et see oleks ammendav ja õige. Osaniku teabeõigust põhikirjaga piirata ei saa, kuid põhikirjaga on võimalik täpsemini reguleerida teabe andmise ja dokumentidega tutvumise korda. Põhikirjaga on samuti võimalik kohustada osatühingut jagama teatud olukorras osanikele teavet. Osanikule teabe andmise kord ei või aga olla selline, mis teabeõiguse sisuliselt välistab.⁷⁹ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka aktsionäri teabeõiguse suhtes.

Suurbritannia õiguskirjanduses on sarnaselt Eesti õiguskirjandusega märgitud, et aktsionäri seadusega antud õigusi ei tohi kuidagi ühegi aktsionäri kahjuks kitsendada.⁸⁰ Samuti on Suurbritannia õiguskirjanduses leitud, et üldjuhul ei anna Suurbritannia praktikas ka aktsiaseltsi põhikiri aktsionäri mingeid täiendavaid õiguseid aktsiaseltsilt teabe saamiseks. Vaatama sellele on aktsionäri õiguskirjanduse kohaselt võimalik aktsionäride lepinguga need ja muud täiendavad õigused siiski kokku leppida ja vastavad täiendavad õigused omandada. Suurbritannia õiguskirjanduses on märgitud, et vähemusaktsionärist investorid nõuavad tihti sellise aktsionäride lepingu sõlmimist, mis annaks neile mõnevõrra rohkem kaitset enamusaktsionäri tegevuse eest, kui seadus seda pakub. Suurbritannia õiguskirjanduses on leitud, et aktsionäride leping võib kohustada aktsiaseltsi andma aktsionäri detailset finants- ja muud teavet, mida aktsionär seaduse järgi muidu ei oleks õigustatud küsima ja saada.⁸¹

Õiguskirjanduses on märgitud, et kuna üldkoosolek on ainus koht, kus aktsionär saab üldse küsimusi esitada, ei saa pidada õigeks seda, et tal on õigus saada teavet ainult üldkoosoleku päevakorras olevate küsimuste kohta. Aktsionäri peab siiski jääma võimalus hinnata oma investeeringut ja sellega seotud riske ning kujundada vastavalt sellele oma käitumist tulevikus. Selleks on aga vajalik teatava informatsiooni saamine eelkõige aktsiaseltsi üldise tegevuse, tegevusala perspektiivsuse, turgude olemasolu, juhatuse kompetentsi jt analoogsete küsimuste kohta. Pealegi ei näe kehtiva seaduse sõnastus ette, et aktsionär võiks taotleda teavet ainult konkreetse arutluse all oleva küsimuse kohta, sest seaduse kohaselt on aktsionäri

⁷⁸ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 711.

⁷⁹ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

⁸⁰ Shareholders' rights. August 2018. Kättesaadav: <https://www.netlawman.co.uk/ia/shareholders-rights> (15.02.2019).

⁸¹ F. Beal. Company records – what can shareholder see? 07.01.2015. Kättesaadav: <https://brodies.com/blog/corporate/company-records-can-shareholder-see/> (15.02.2019).

õigus saada teavet aktsiaseltsi „tegevuse kohta”.⁸² Töö autor nõustub õiguskirjanduses esitatud seisukoha ja selle põhjendustega ning leiab samuti, et aktsionäri teabeõigus ei ole piiratud ainult üldkoosoleku päevakorras olevate küsimustega.

Aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse peamine erinevus osahingu osaniku teabeõigusest seisneb selles, et aktsionär saab aktsiaseltsi juhatusest teavet nõuda vaid üldkoosolekul. Võrreldes osahingu osanike teabeõigusega on aktsiaseltsi aktsionäri teabeõigus mõnevõrra piiratum, kuna vähemalt üldjuhul ei saa aktsionär nõuda, et aktsiaseltsi juhatusele annaks talle teavet väljaspool üldkoosolekut või võimaldaks aktsiaseltsi dokumentidega tutvumist. Aktsionäri piiratum teabeõigus on õiguskirjanduse kohaselt põhjendatav sellega, et aktsiaselts on mõeldud tegutsemisvormiks suurtele avatud kapitaliühingutele, kus on eelduslikult palju aktsionäre ja kus aktsionär on pigem investor ja seetõttu aktsiaseltsi igapäevasest juhtimisest mõnevõrra kaugemal kui osanik osahingus. Õiguskirjanduses on märgitud, et aktsiaseltsis toimubki aktsionäride suhtlemine juhatusega üldjuhul üldkoosoleku vormis.⁸³

Tallinna Ringkonnakohtus on tsiviilasjas nr 2-14-53948 märkinud, et ÄS § 287 lg 1 alusel saab aktsionär nõuda üldise iseloomuga informatsiooni äriühingu tegevuse kohta. Sellisele seisukohale võimaldab jõuda ka nimetatud sätte sõnastus, mille kohaselt on aktsionäril õigus saada aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet üksnes üldkoosolekul. Seega peab aktsionäri nõutav teave olema selline, mida on võimalik väljastada äriühingu üldkoosolekul.⁸⁴ Töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukohaga.

Riigikohtus on leidnud, et kui see on oluline aktsionäri õiguste teostamiseks, siis võib ÄS § 287 lg-st 1 tulenev teabeõigus hõlmata ka äriühingu suhteid klientide ja tarnijatega või õiguslikke ja ärilisi suhteid äriühinguga seotud ettevõtetega. Samuti tagab aktsionäri teabeõigus aktsionärile võimaluse otsustada, kas oleks vaja teostada vähemusõigusi. Näiteks otsustada selle üle, kas on vajadus taotleda erikontrolli läbiviimist. Riigikohtus on märkinud, et seda, kas teabenõue on oluline äriseadustikus ettenähtud aktsionäri õiguste teostamiseks, tuleb otsustada igal üksikjuhul eraldi.⁸⁵ Õiguskirjanduses ei ole Riigikohtu seisukohaga nõustunud ja on leitud, et teabenõude puhul ei ole vaja üldse hinnata aktsionäri õiguste teostamisega seonduvat, sest nõude aluseks olev ÄS § 287 lg 1 annab aktsionärile õiguse saada teavet aktsiaseltsi tegevuse kohta, seejuures mingeid sisulisi ega muid piiranguid see norm ei sisalda ja seega ei eelda norm, et teavet sooviv aktsionär peaks põhjendama, millise

⁸² M. Kalaus, lk 287.

⁸³ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 425-426.

⁸⁴ TlnRnK 26.01.2015, 2-14-53948 p 20.

⁸⁵ RKTKm 3-2-1-86-13 p 12.

aktsionäriõiguse teostamiseks talle vastav teave vajalik on. Samuti on õiguskirjanduses leitud, et kui isegi asuda seisukohale, et Riigikohtu loodud seos teabenõude ja aktsionäriõiguste teostamise vahel tuleneb seadusest ja on põhjendatud, siis tekib küsimus, millised on need aktsionäriõigused, mille teostamiseks on teabenõue vajalik. Õiguskirjanduses on märgitud, et varasemas kohtupraktikas on Riigikohus aktsionäriõigusi määratlenud äärmiselt juriidiliselt, loetledes üksnes AS §-is 226 nimetatud õigusi, nagu õigus osaleda aktsionäride üldkoosolekul ning kasumi ja aktsiaseltsi lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel.⁸⁶ Lisaks on Riigikohus varem märkinud, et aktsionäriõigus võib seisneda ka kasu saamises aktsiate ostu- ja edasimüügi hinna vahe arvel, sest eriti börsil noteeritud aktsiaseltsi aktsionäridel on vaba võimalus aktsiaid osta ja müüa.⁸⁷

Õiguskirjanduses on märgitud, et aktsionäri kui investori õigusliku seisundi oluliseks komponendiks on tema investeeringuga seotud varaline huvi. Aktsiate omandamise eesmärgiks ei ole ega saagi olla õiguskirjanduse kohaselt üksnes huvi teostada seadusest tulenevaid õigusi. Vastav seisukoht on õiguskirjanduses püstitanud küsimuse, kas kohtutel on üldse võimalik öelda, et mingi aktsionäri esitatud sisuline küsimus saab mitte olla seotud tema õigusliku huviga? Õiguskirjanduses on leitud, et sellele küsimusele on ilmselt võimalik vastata üksnes eitavalt. Õiguskirjanduses on märgitud, et Riigikohus on seega oluliselt laiendanud teabeõiguse piire.⁸⁸ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab samuti, et kõik aktsionäri aktsiaseltsi kohta esitatud sisulised küsimused on seotud aktsionäri õigusliku huviga.

Riigikohus on märkinud, et vastus aktsionäride üldkoosolekul esitatud teabenõudele ei pea olema kirjalik ning juhul, kui tegemist on väga paljude küsimustega, siis võib vastuse anda ka mitmele küsimusele korraga. Aktsiaseltsi juhatus peab aktsionärile teavet andes käituma heas usus, antav teave peab olema täielik ja vastama ka tegelikult esitatud küsimustele.⁸⁹ Käesoleva töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga ja leiab, et see rakendub ka osahingu osanike teabe küsimise nõude puhul. Seega ei pea vastus osaniku küsimusele olema kirjalik ja kui esitatud on väga palju küsimusi, siis võib anda vastuse mitmele küsimusele korraga. Samuti peab ka osahingu juhatus osanikule teavet andes käituma heas usus, antav teave peab olema täielik ja vastama tegelikult esitatud küsimustele.

⁸⁶ A. Vutt, lk 610.

⁸⁷ RKTKm 3-2-1-145-04 p 30.

⁸⁸ A. Vutt, lk 611.

⁸⁹ RKTKm 3-2-1-29-08 p 12.

Õiguskirjanduses on märgitud, et teatud ulatuses konkureerib osaniku õigusega küsida teavet vähemusosanike õigus nõuda erikontrolli määramist. ÄS § 191 lg 1 kohaselt võivad osahinguga osanikud, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist, nõuda osahinguga juhtimise või varalise seisundiga seotud küsimustes erikontrolli korraldamise otsustamist ja erikontrolli läbiviija määramist osanike otsusega. Erikontroll on lõppastmes samuti suunatud osanikele teatud teabe andmisele, kuid see on osahingule koormavam abinõu. Osaniku teabeõiguse ja erikontrolli erinevus seisneb õiguskirjanduse kohaselt muuhulgas ka selles, et teavet võib küsida iga osanik sõltumata talle kuuluva osaluse suuruselt, kuid erikontrolli taotluse esitamiseks on vaja omada vähemalt 10 % osalust. Põhjendamatu keeldumine teabe andmisest on õiguskirjanduse kohaselt mõjuvaks põhjuseks, mis annab aluse taotleda erikontrolli määramist.⁹⁰ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Riigikohus on leidnud, et teabe- ja tutvumisõigus ei asenda erikontrolli ega vastupidi. Erikontroll on protseduur, mille kaudu peab osanikel olema võimalus saada erapooletu spetsialisti arvamusi ühingu puudutavate varaliste küsimuste kohta, ja seda ei asenda osaniku õigus küsida juhatuselt ühingu tegevuse kohta küsimusi või tutvuda ühingu dokumentidega. Riigikohus on märkinud, et erikontrolli määramata jätmist ei õigusta ainuüksi asjaolu, et osanikul on alati võimalik tutvuda osahinguga dokumentidega ja talle ei ole selleks takistusi tehtud. Sellise põhjendusega võib erikontrolli jätta määramata vaid juhul, kui tegu on väga konkreetse kahtlusega mingi tehingu suhtes, mida saab põhjalikumate eriteadmisteta hinnata ka ainuüksi dokumentidega tutvumisel. Näiteks kui osanik soovib saada teada, kellega või millistel tingimustel vastav tehing on tehtud.⁹¹ Kokkuvõttes on õiguskirjanduses asunud seisukohale, et erikontroll ei asenda mingil juhul teabeõigust. Samamoodi ei asenda individuaalset teabeõigust revisjon ega audiitorkontroll.⁹² Töö autor nõustub Riigikohtu ja õiguskirjanduse seisukohtade ning järeldustega.

Saksamaa õiguses reguleerib osaniku teabeõigust Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung⁹³ (edaspidi *GmbHG*) § 51a. *GmbHG* § 51a lg 1 sätestab, et osahinguga juhatus peab viivitusega andma igale osanikule vastava teabenõude esitamisel informatsiooni ühingu tegevuse kohta. *GmbHG* § 51a lg 3 alusel ei tohi nendest sätetest põhikirjaga kõrvale kalduda. Seega on Eesti ja Saksamaa õiguses osaniku õigus küsida teavet reguleeritud väga sarnaselt, kuna mõlemas on regulatsioon suhteliselt üldsõnaline ja laia abstraktsiooniastmega.

⁹⁰ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 255.

⁹¹ RKTkm 3-2-1-55-16 p 18.

⁹² M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 691.

⁹³ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (*GmbHG*). Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (17.01.2019).

Kuid Saksamaa regulatsioon on siiski natuke täpsem ja mahukam. Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et Saksamaa õiguskirjanduses on leitud, et osaniku teabeõigust peab mõistma kõige laiemal viisil ning see hõlmab endas kõiki õiguslikke ja majanduslikke suhteid osäühingu sees ja samuti kõiki vastavaid suhteid osäühingu ja kolmandate isikute vahel. See teave sisaldab õiguskirjanduse kohaselt endas infot igasuguste sissemaksete kohta osäühingusse ja osäühingu kulude kohta ning kõiki juhtimise ja kasumi jaotamise ja kasutamise aspekte. Siiski on õiguskirjanduse kohaselt Saksa õiguskirjanduses märgitud, et pelgalt uudishimu ei saa arvestada teabenõude nõuetekohase aluse ja põhjendusena.⁹⁴

Eesti õigusega sarnane aktsionäri teabeõiguse regulatsioon on Saksamaal, kus aktsionäride teabeõigust reguleerib *Aktiengesetz*⁹⁵ (edaspidi *AktG*) § 131, mis kannab pealkirja „Aktsionäride teabeõigus“ (Auskunftsrecht des Aktionärs). *AktG* § 131 lg 1 lause 1 sätestab, et juhatus peab üldkoosolekul vastama iga aktsionäri esitatud küsimusele, kui see on vajalik üldkoosoleku päevakorras kindlaksmääratud äritegevuse sisuliseks hindamiseks. Seejuures ei vabasta õiguskirjanduse kohaselt juhatuse liiget teabe andmise kohustusest see, kui tal isiklikult puuduvad teadmised vastavale küsimusele vastamiseks.⁹⁶ Erinevalt ÄS-ist tuuakse *AktG* § 131 lg 1 lauses 2 selgelt välja, et kohustus anda teavet sisaldab õiguslikke ja ärilisi suhteid ühinguga seotud ettevõtetega. Võrreldes ÄS-iga on Saksamaa *AktG* sätted täpsemad selle kirjeldamisel, mille kohta aktsionär üldkoosolekul teavet küsida võib.

Soomes eksisteerib kaks piiratud vastutusega ühingutüüpi ja mõlemat reguleerib Osakeyhtiölaki⁹⁷ (edaspidi OYL). Soome õiguses reguleerib aktsionäri teabeõigust OYL § 25, mis kannab pealkirja „Õigus nõuda teavet“. OYL § 25 lg 1 lause 1 sätestab, et aktsionäri taotlusel peab juhatus ja tegevjuht andma aktsionärile üksikasjalikuma teabe asjaolude kohta, mis võivad mõjutada üldkoosolekul käsitletavate küsimuste hindamist. Vastav säte on sarnane *AktG* § 131 lg 1 lausele 1, kuna mõlema puhul peab taotletav teave puudutama neid küsimusi, mida hakatakse käsitlema üldkoosolekul. OYL § 25 lg 1 lause 2 alusel juhul, kui üldkoosolek tegeleb finantsaruannetega, siis kohaldatakse teabe andmise kohustust ka üldisemale teabele aktsiaseltsi finantsseisundi kohta, sealhulgas aktsiaseltsi suhetele samasse kontserni kuuluva ühinguga. Selles sättes on sarnaselt *AktG* § 131 lg 1 lausele 2 eraldi ära märgitud aktsionäri õigus saada teavet samasse kontserni kuuluvate ühingute kohta, kuid Saksamaa õiguses on vastav õigus siiski laiem, sisaldades ka teabeõigust aktsiaseltsi ja sellega seotud ühingute

⁹⁴ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 63.

⁹⁵ Aktiengesetz. Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/aktg/> (17.01.2019).

⁹⁶ M. Siems, D. Cabrelli. Comparative Company Law. A Case-Based Approach. Oxford, 2013, lk 259.

⁹⁷ Limited Liability Companies Act – Finland. UNOFFICIAL TRANSLATION Ministry of Justice, Finland 2012. Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> (18.01.2019).

vaheliste suhete ja tehingute kohta. Soome õiguses sätestab OYL § 25 lg 2 lause 1, et kui aktsionäri küsimusele on võimalik vastata ainult sellise informatsiooni alusel, mis ei ole üldkoosolekul kättesaadav, siis esitatakse küsimusele kirjalik vastus kahe nädala jooksul. OYL § 25 lg 2 lause 2 alusel esitatakse vastus küsimuse esitanud aktsionärile ja teistele aktsionäridele, kes seda nõuavad. Kokkuvõttes on Soome regulatsioon, mis puudutab aktsionäri õigust küsida teavet üsna sarnane Eesti regulatsioonile, kuid on sellest siiski mahukam ja täpsem ning sisaldab ka sisulisi erinevusi.

Rootsis eksisteerib kaks piiratud vastutusega ühingutüüpi ja mõlemat reguleerib Aktiebolagslag⁹⁸ (edaspidi ABL). Rootsi õiguses reguleerib aktsionäri õigust küsida teavet ABL § 32 lg 1, mis sätestab, et iga aktsionäri taotlusel ja kui juhatus leiab, et see ei tekita olulist kahju aktsiaseltsile, siis peab juhatus ja tegevjuht andma üldkoosolekul teavet mis tahes asjaolude kohta, mis võivad mõjutada päevakorras oleva küsimuse hindamist ja mis tahes asjaolude kohta, mis võivad mõjutada aktsiaseltsi finantsseisundi hindamist. Sama paragrahvi lg 2 kohaselt kohaldub informatsiooni andmise kohustus kontserni kuuluva aktsiaseltsi puhul ka selle suhetele teiste samasse kontserni kuuluvate ühingutega. ABL § 32 lg 3 sätestab, et kui aktsiaselts on emaettevõtte, siis rakendub kohustus anda informatsiooni ka kontserni aruannetele ja sellistele asjaoludele seoses tütarettvõtetega nagu on täpsustatud eelpool sama paragrahvi lõikes 1. Rootsi aktsionäri õigust küsida teavet puudutav regulatsioon on Eesti regulatsioonist oluliselt mahukam ja täpsem, kuid samas on mõned aluspõhimõtted nagu olulise kahju mitte tekitamine ja teabe andmine üldkoosolekul oma olemuselt sarnased.

ABL § 33 sätestab, et kui sama seaduse § 32 alusel taotletud teavet on võimalik anda ainult sellise informatsiooni alusel, mis ei ole üldkoosolekul kättesaadav, siis tuleb selline teave teha aktsionäridele kirjalikus vormis kättesaadavaks aktsiaseltsi kontoris kahe nädala jooksul ja saata igale aktsionärile, kes seda teavet nõuab. Sama seaduse § 34 lg 1 sätestab, et kui juhatus otsustab, et vastavalt ABL § 32 taotletud teavet ei saa aktsionärile avaldada, ilma et see tekitaks olulist kahju aktsiaseltsile, siis tuleb sellest viivitamatult teavitada aktsionäri, kes teavet küsis. ABL § 34 lg 2 alusel peab juhatus esitama aktsiaseltsi audiitorile aktsionäri nõudmisel kahe nädala jooksul alates aktsionäri teavitamisest teabe, mida sama seaduse § 34 lg 1 alusel keelduti aktsionärile esitamast ning vastav teave tuleb audiitorile edastada kahe nädala jooksul alates aktsionäri vastava nõude esitamisest. ABL § 35 lg 1 lause 1 sätestab, et

⁹⁸ Aktiebolagslag. The Swedish Companies Act (SFS 2005:551). Kättesaadav: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/aktiebolagslag-2005551_sfs-2005-551 (19.01.2019).

§-is 34 viidatud olukorras peab audiitor esitama kahe nädala jooksul alates sellest, kui aktsionäri nõutud teave on talle esitatud, kirjaliku seisukoha selle teabe kohta juhatusele. Sama seaduse sama paragrahvi sama lõike lause 2 alusel tuuakse aruandes välja, kas audiitori arvates oleks see teave muutnud audiitori aruannet ja vajaduse korral audiitori aruannet kontserni kohta või oleks muudmoodi kriitikat põhjustanud. ABL § 35 lg 1 lause 3 kohaselt tuleb sellisel juhul muudatus või kriitika audiitori seisukohas välja tuua. Sama seaduse sama paragrahvi lg 2 alusel peab juhatus tegema audiitori seisukoha aktsionäridele aktsiaseltsi ruumides kättesaadavaks ja saatma igale aktsionärile sellest koopia, kes vastavat teavet nõuab.

European Model Company Act⁹⁹ (edaspidi EMCA) 11. osa artikkel 23 lg 1 kohaselt on osanikul õigus nõuda juhatuselt või juhtkonnalt teavet kõigi asjaolude kohta, mis võivad mõjutada üldkoosoleku päevakorda pandud küsimuse otsustamist, kui selle teabe andmine ei tekita ühingule materiaalselt kahju või ei ole seadusvastane. EMCA sama osa sama artikli lg 2 sätestab, et kui küsimusele vastamine nõuab teavet, mis ei ole üldkoosolekul kättesaadav, siis tuleb vastav teave teha osanikele kättesaadavaks mitte hiljem, kui kahe nädala möödumisel üldkoosoleku toimumisest.

Õiguskirjanduses on märgitud, et problemaatiliseks küsimuseks on see, kas osaühingu osanikul on õigus saada teavet üksnes selle osaühingu kohta, mille osanikuks ta on, või ka selle ühingu tütarühingute kohta. Ühest küljest ei ole õiguskirjanduse kohaselt hea usu põhimõttega kooskõlas see, kui osaühing kasutab tütarühinguid selleks, et muuta teatava teabe kättesaamine osaühingu osanikule raskemaks. Teisest küljest võib tütarühingut puudutava teabenõude puhul olla problemaatiline see, kes ja millisel moel kaalub vastava ühingu huve. Õiguskirjanduses on märgitud, et teabe andmisest keeldumise kaalumise on üldpõhimõtte alusel selle osaühingu juhatuse pädevuses, kelle osanikud teavet saada soovivad ja tütarühingu juhatus, kes omakorda vastutab tütarühingu huvide kaitsmise eest, ei saaks niisuguses olukorras just kui kaasa rääkida. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et tütarühingu juhatusel peab sellises olukorras olema samuti võimalus keelduda teabe andmisest emaühingule, kui selle tulemusel emaühingu kaudu selle osanikele antav teave kahjustaks tütarühingut.¹⁰⁰ Käesoleva töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga ja leiab, et selline seisukoht on põhjendatud, kuna tütarühingu juhatusel peab olema võimalus

⁹⁹ European Model Company Act, lk 255. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348## (25.01.2019). Tegemist on 2007. aastal Taani ja Saksa ühinguõiguse professorite algatatud projektiga, mille eesmärk on koondada parimad Euroopa riikide ühinguõiguslikud reeglid kokku ja luua soovituslike normide kogum, mis võib olla abiks kogu ühinguõiguse kujundamisel või ka selle üksikute instituutide väljatöötamisel.

¹⁰⁰ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

teabe andmisest keelduda, kui see tütarühingut kahjustab. Samuti leiab töö autor, et vastav seisukoht on rakendatav nii osaniku kui ka aktsionäri teabenõude puhul.

3.1.2. Teabeõiguse ulatus kohtupraktika kohaselt

Riigikohus on leidnud, et üldjuhul on osanikul õigus saada teavet aktsiaseltsi juhatajaga sõlmitud lepingu olulisemate tingimuste ja seotud isikutega tehtud tehingute kohta ning sellised teabenõuded ei ole pahausked. AINUÜKSI asjaolu, et osaniku ja osaühingu endiste osanike vahel on erimeelsused, ei muuda osaniku teabenõuet pahauskseks.¹⁰¹ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega.

Riigikohtu tsiviilasi 3-2-1-86-13 käsitles õiguskirjanduse kohaselt klassikalist juhtumit ja laialt levinud probleemi, kus vähemusaktsionär esitas juhatajale küsimusi ja enamuse positsioonis olev juhatus ei soovinud neile sisuliselt vastata.¹⁰² Antud kaasuses oli tegemist aktsiaseltsiga, kus puudus küll enamusaktsionär, kuid perekondlike sidemetega seotud aktsionäride koos tegutsemise tulemusena moodustas 57,5 % häältest sisulise enamuse. Lisaks oli selles hääletusblokkis olev isik samal ajal ka aktsiaseltsi juhataja ja tema lähisugulased olid kaasatud aktsiaseltsi tegevusse nii töötajate kui ka nõukogu liikmetena. Seega oli õiguskirjanduse kohaselt selgelt tegemist ühe perekonna kontrolli all oleva aktsiaseltsiga. Seejuures lisas intriigi asjaolu, et teabenõude esitanud aktsionär oli aktsiaseltsi konkurendi kontrolli all olev äriühing. Õiguskirjanduses on märgitud, et ilmselt avaldas selline olukord mõju ka kohtu lõppjäreldestele. Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks tuleb siinkohal arvestada, et börsiaktsiaseltside puhul võib olukord olla pisut teistsugune.¹⁰³ Kohtuasja üks põhiküsimusi seisnes selles, kui läbipaistvad peaksid olema äriühingu juhtorgani liikmetega seotud õigussuhted ja juhtimiskulud. Antud kaasuses oli tegemist aktsiaseltsiga, kus kõik juhtimispositsioonid olid enamusaktsionäri kontrolli all ja aktsiaselts ei maksnud aktsionäridele dividende, sest enamusaktsionär ei olnud sellest huvitatud, kuna ta sai oma vajadused rahuldatud muul viisil. Täpsemalt ühingu poolt makstavate tasude või muude võimaldatavate hüvede kaudu. Konflikti põhjustas see, et enamusaktsionär kohtles aktsiaseltsi kui enda oma. Õiguskirjanduses on märgitud, et käesolev kaasus oli esimene Riigikohtu praktikas, kus tõstatati küsimus kas ja millises ulatuses peavad juhtorgani liikmete tasude ja muude hüvede suurus ning seotud isikutega tehtud tehingute asjaolud olema aktsionäridele

¹⁰¹ RKTkm 2-16-3492 p 17.

¹⁰² A. Vutt, lk 608.

¹⁰³ Samas, lk 610.

avalikustatud. Seejuures on õiguskirjanduse kohaselt tegemist väga olulise küsimusega, sest aktsionäridele avalikustamisele ja mitteavalikustamisele kuuluva teabe ulatus määrab sisuliselt aktsiaseltsi läbipaistvuse standardi.¹⁰⁴ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on leitud, et oluline probleem äriühingu juhtorgani liikme või teiste seotud isikute ja äriühingu vahel tehtud tehingu puhul väljendub selles, et tehing võidakse teha tingimustel, mis on äriühingule ebasoodsamad, kui sõltumatute osapoolte vahel või avatud turu tingimustel tehtud tehingute puhul.¹⁰⁵ Õiguskirjanduses on märgitud, et turutingimustest kõrvale kaldumise ärahoidmine on praktiliselt võimatu ning üheks väheseks abinõuks selle vastu on tehingute avalikustamine. Teadmine, et juhatus ei saa tegutseda aktsionäride selja taga endale kasulikul viisil, peaks õiguskirjanduse kohaselt aitama võimalikke kuritarvitusi vähendada. Õiguskirjanduses on samuti leitud, et samaaegselt on juhatuse liikme tasu saamine igati normaalne ja ka seotud isikutega tehingute tegemine ei tähenda tingimata, et tegemist on aktsiaseltsile kahjulike tehingutega. Kuid vastavate asjaolude avalikustamine on õiguskirjanduse kohaselt vahendiks, mis peaks positiivselt mõjutama ühingujuhte tegutsema aktsiaseltsi huvides ja täitma sellega oma lojaalsuskohustust.¹⁰⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Riigikohus on märkinud, et majandusaasta aruannet ja selle lisasid puudutavaid küsimusi võib üldjuhul pidada aktsionäri huvisfääri kuuluvateks. Riigikohus on märkinud, et eelnimetatud teabe avaldamine võib erandjuhtudel siiski olla välistatud, kui täidetud on ÄS § 287 lg-s 2 sätestatud eeldus ehk kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju aktsiaseltsi huvidele. Riigikohus on leidnud, et üksnes fakt, et teavet taotlenud aktsionär on seotud aktsiaseltsi konkurendiga, ei anna alust keelduda majandusaasta aruande sisu kohta selgituste andmisest.¹⁰⁷ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad samamoodi ka osaniku teabenõude puhul.

Riigikohus on märkinud, et teavet tuleb edastada vähemalt selles ulatuses, mille avalikustamise näeb seadus ette majandusaasta aruande kaudu või muul viisil. Kui investeringute vastu tunneb huvi aktsionärist konkurent või konkurendiga seotud isik, siis võib aktsionärile antava teabe detailsusaste vastavalt asjaoludele olla küll väiksem, kuid minimaalselt tuleb ka sellisel juhul anda teavet ulatuses, milles see teave peab sisalduma

¹⁰⁴ A. Vutt, lk 608-609.

¹⁰⁵ R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. J. Hopt, H. Kanda, E. B. Rock, lk 102.

¹⁰⁶ A. Vutt, lk 609.

¹⁰⁷ RKTkm 3-2-1-86-13 p 13.

majandusaasta aruandes.¹⁰⁸ Käesoleva töö autor nõustub siinkohal eelpool mainitud Riigikohtu seisukohaga ja leiab, et see kohaldub samasuguses olukorras ka osäühingu osaniku suhtes.

Riigikohus on märkinud, et aktsiaseltsi majandusaasta aruandega seotud küsimused, mis on aastaaruande kinnitamisega seotud üldkoosoleku päevakorras, on esitatud sisuliselt majandusaasta aruande kohta. Riigikohus on leidnud, et selliseks küsimuseks on näiteks küsimus selle kohta, millised on aktsiaseltsi ja juhataja vahelise kirjaliku juhataja lepingu olulised tingimused, sealhulgas juhataja tasu suurus, ühingu poolt juhatajale võimaldatavad hüved, lepingu lõpetamise hüvitised jms. Samuti ka küsimus, kes on aktsiaseltsi ja juhataja vahelise juhataja lepingu ühingu nimel allkirjastanud. Riigikohus on märkinud, et selliseks küsimuseks on ka küsimus selle kohta, millises summas on aktsiaselts teinud juhatajale vastava majandusaasta jooksul väljamakseid, sealhulgas millises summas on kokku makstud tasu koos lisatasudega, hüvitatud kulusid ja tehtud muid väljamakseid, sealhulgas kõikide lepinguliste ja lepinguväliste suhete alusel. Sisuliselt majandusaasta aruande kohta esitatud küsimuseks on Riigikohus lugenud ka küsimuse selle kohta, kellel puudutatud isiku juhataja lähikondsetest on käesoleval ja eelneval majandusaastal olnud lepingulisi suhteid aktsiaseltsiga, seejuures täiendava küsimusena täpsustuse milliste lepinguliste suhetega on tegemist, sealhulgas töölepingulised, teenuse osutamise, töövõtu-, käsundus-, komisjoni-, agendi-, müügi-, rendi-, üüri-, laenu-, tagatis- ja teised võlaõiguslikud suhted. Riigikohus on leidnud, et sisuliselt majandusaasta aruande kohta esitatud küsimuseks on küsimus selle kohta, mis põhjusel pakkus aktsiaseltsi juhataja kasumi jaotamise ettepanekus dividendide jagamiseks niivõrd väikese osa kasumist ning kuidas on see põhjendatud arvestades, et ühingu arveldusarvetel on mitu aastat sihtotstarbelise kasutusega lihtsalt seisnud üle miljoni euro, ühingu laenukoormus on väike, raha hoiustamise eest makstavad intressimäärad on väga madalad ning inflatsiooni tõttu raha väärtus muudkui väheneb.¹⁰⁹ Riigikohus on märkinud, et sellele küsimusele on piisavalt vastatud, kui juhataja on selgitanud, miks ei ole suurema dividendisumma väljamaksmine võimalik.¹¹⁰ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega.

Sarnane olukord ja küsimus dividendide maksmise kohta oli ka Tallinna Ringkonnakohtu menetluses olnud tsiviilasjas nr 2-14-15294, kus aktsionär küsis selle kohta, miks on otsustatud dividendide jagamiseks just selline osa kasumist ning millele juhatus vastas, et jaotatava kasumi suuruse otsustavad aktsionärid, kellel on õigus teha juhatuse ettepanekust

¹⁰⁸ RKTkm 3-2-1-86-13 p 20.

¹⁰⁹ Samas p 13.

¹¹⁰ Samas p 18.

erinevaid ettepanekuid, kuid viimasel koosolekul toetas aktsionäride enamus juhatuse ettepanekut. Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul oli teabe nõudja selles kaasuses ajendatud mitte niivõrd sellest, et teabenõudele ei olnud vastatud, vaid sellest, et ta ei olnud rahul juhatuse dividendipoliitikaga ning seetõttu leidis Tallinna Ringkonnakohus, et aktsiaselts oli aktsionäri teabenõudele korrektselt vastanud. Sellisel juhul on aktsionäril õigus nõuda erakorralise üldkoosoleku või nõukogu koosoleku kokkukutsumist arutamaks juhatuse dividendipoliitikat. Antud juhul oli aktsiaseltsi üldkoosolek toetanud juhatuse ettepanekut ja kõik aktsionärid peale teabe nõudja olid hääletanud juhatuse ettepaneku poolt.¹¹¹ Siinkohal tekib küsimus, kas vastav Tallinna Ringkonnakohtu seisukoht on kooskõlas Riigikohtu praktikaga. Töö autor leiab, et antud juhul ei ole täidetud eespool väljatoodud Riigikohtu praktikast tulenev nõue, et juhataja peab selgitama, miks ei ole suurema dividendisumma väljamaksmine võimalik.

Riigikohus on märkinud, et juhul, kui aktsiaseltsi juhataja vastab aktsionäri küsimusele selle kohta, millised on aktsiaseltsi ja selle juhataja vahelise kirjaliku lepingu olulisemad tingimused, et juhataja ja aktsiaseltsi vahel on sõlmitud kirjalik leping, siis ei saa sellist vastust pidada sisuliseks vastuseks. Samuti on Riigikohus leidnud, et juhul, kui küsimusele selle kohta, kes on aktsiaseltsi ja juhataja vahelisele juhataja lepingule ühingu nimel alla kirjutanud, vastab aktsiaseltsi juhataja, et leping on alla kirjutatud, siis ei ole tegemist sisulise vastusega küsimusele.¹¹² Töö autor nõustub nende Riigikohtu seisukohtadega ja leiab, et aktsionäri küsimustele ei ole sisuliselt vastatud.

Riigikohus on märkinud, et kui aktsiaseltsi vastava majandusaasta aruande lisa sisaldub tegev- ja kõrgemale juhtkonnale makstud tasu üldsumma, siis sellest ei ole võimalik aru saada, kas kogu see summa on makstud juhatajale või on tasustatud ka nõukogu liikmeid.¹¹³ Riigikohus on seisukohal, et juhul, kui aktsiaseltsi juhataja vastab aktsionäri küsimusele selle kohta, millises summas on aktsiaselts teinud juhatajale vastava majandusaasta jooksul väljamakseid, et selle küsimuse ammendav vastus sisaldub aktsiaseltsi vastava majandusaasta aruande lisa, siis ei saa seda vastust pidada sisuliseks vastuseks.¹¹⁴ Töö autor nõustub selle Riigikohtu seisukohaga. Õiguskirjanduses on märgitud, et Riigikohtu selline seisukoht peaks tähendama, et kui majandusaasta aruanne sisaldab andmeid, mille kohta on esitatud teabenõue, siis võib juhatus aktsionärile vastamisel piirduda üksnes viitega majandusaasta aruandele. Seejuures tuleb arvestada, et tehtud viide peab olema täpne, mis tähendab seda, et

¹¹¹ TlnRnK 02.12.2014, 2-14-15294.

¹¹² RKTkm 3-2-1-86-13 p 14.

¹¹³ Samas p 16.

¹¹⁴ Samas p 14.

aruandele kui tervikule viitamisest ei piisa ning andmed peavad olema üheselt arusaadavad.¹¹⁵ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga, sest majandusaasta aruandest ei ole võimalik aru saada, millest koosneb tegev- ja kõrgema juhtkonna tasu üldsumma. Seetõttu ongi väga oluline tasude individuaalne avalikustamine.

Õiguskirjanduses on märgitud, et puudub ühtne seisukoht, kuidas tuleks kajastada tegev- ja kõrgemale juhtkonnale makstavaid tasusid majandusaasta aruande lisades. Samuti on õiguskirjanduses leitud, et seda ei ole ilmselt võimalik ka saavutada. Probleem seisneb õiguskirjanduse kohaselt selles, et reeglid selle kohta, kelle tasud tuleb majandusaasta aruandes avalikustada, ei sisalda väga selgeid käitumisjuhiseid. Arvestades asjaolu, et majandusaasta aruanne peab kajastama võimalikult õiget sisulist tulemust, on õiguskirjanduse kohaselt võimalik vastavaid norme kohaldada kahel erineval viisil. Nimelt võib aruandes pidada tegevjuhtkonnaks või kõrgemaks juhtkonnaks üksnes juhatuse ja nõukogu liikmeid, kuid samaväärselt õige on pidada tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtkonna hulka kuuluvateks äriühinguga muus õigussuhtes olevaid isikuid, kellel on tegelikud juhtimisfunktsioonid. Kui näidata majandusaasta aruande vastavas osas tegelike juhtimisfunktsioonidega isikute tasu, siis on aruandes juhtimiskulu suurem, kuid selline kajastus võimaldab juhtorganite liikmete tasu varjata. Teisest küljest kui majandusaasta aruandes kajastatakse ainult juhtorganite liikmete tasusid, siis võib vastav näitaja olla nende osas selgem, kuid see ei pruugi näidata kõiki tegelikke juhtimiskulusid. Seega ei ole õiguskirjanduse kohaselt küsimus mitte üksnes selles, et tasude summeerimine ei võimalda individualiseerida tasusid juhatuse ja nõukogu liikmete kaupa või ei ole sellise esitlusviisi puhul võimalik aruandest leida juhatuse liikmetele ja nõukogu liikmetele makstud tasusid, vaid summeerimise korral võib olla kajastatud oluliselt suurema arvu isikute tasu. Õiguskirjanduses on märgitud, et majandusaasta aruandes näidatud tegev- ja kõrgema juhtorgani tasud on kindlasti konkreetse juhatuse liikme tasu ainult juhul, kui äriühingul ongi juhtorgani liikmeks vaid üks juhatuse liige ja töötajad puuduvad.¹¹⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja nende põhjendustega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et eelnevast järeldub, et Riigikohtu seisukoht, et küsimuse puhul juhatajale makstud tasu suuruse kohta, ei olnud viide majandusaasta aruandele piisav, sest majandusaasta aruanne ei saagi sisaldada teavet, mida aktsionär küsis, sest olukorras, kus aktsiaseltsil on juhatuse ja nõukogu, ei ole võimalik majandusaasta aruandes esitatud teavet tasude kohta individualiseerida. Sisuliselt on Riigikohus tunnistanud aktsionäri õigust saada

¹¹⁵ A. Vutt, lk 611.

¹¹⁶ Samas, lk 611-612.

teavet mitte üksnes tasude üldsumma kohta, vaid aktsionäril on õigus nõuda tasude individualiseeritud kujul esitamist. Seega ei ole õiguskirjanduse kohaselt võimalik juhatuse ja nõukogu liikmete tasude puhul jätta neid isikute kaupa avalikustamata. Õiguskirjanduses on märgitud, et siinkohal peab arvestama, et Riigikohtu seisukoht ei muuda tasude kajastamise põhimõtteid majandusaasta aruandes, kus need võivad olla summaarselt, kuid üldkoosolekul on aktsionäril teabenõude kaudu õigus saada andmeid individualiseeritult. Õiguskirjanduses on leitud, et Riigikohtu valitud suund suurendada äriühingu läbipaistvust on igati õige ja vastab ühinguõiguse arengusuundadele.¹¹⁷ Käesoleva töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka osäühingu osaniku teabenõude suhtes.

Riigikohus on märkinud, et juhul, kui aktsiaseltsi juhataja vastab aktsionäri küsimusele selle kohta, kellel juhataja lähikondsetest on vastaval majandusaastal ja sellele eelneval majandusaastal olnud lepingulisi suhteid aktsiaseltsiga ja milliste lepinguliste suhetega on tegemist, et ühingul on olnud ja on ka praegusel majandusaastal lepinguline suhe juhataja lähikondsetega, siis ei ole tegemist sisulise vastusega esitatud küsimustele.¹¹⁸ Riigikohtu arvates on ka aktsiaseltsi juhatajaga seotud isikutega tehtud tehinguid puudutav teave üldjuhul selline teave, mida aktsionäril on õigus üldkoosolekul saada. Aktsionäri õiguste teostamiseks, näiteks erikontrolli taotluse esitamise vajalikkuse üle otsustamiseks, võib olla vajalik teada, kas juhataja lähikondsetega on tehtud tehinguid ning seda, kas need tehingud on tehtud turutingimustel. Sellise teabe avaldamise minimaalse ulatuse näeb ette ka RPS lisa 3 lg 8, mille kohaselt majandusaasta aruande lisas tuleb kajastada tehingud tegevjuhtkonna ja kõrgema juhtorgani liikmetega ning teiste seotud isikutega, märkides seejuures ära seotud isikute kirjelduse, tehingute mahu ja saldod bilansikuupäeva seisuga. Kui aastaaruandes on seotud isikuna kirjeldatud ka juhataja lähisugulasi, siis peab ka majandusaasta aruande lisa vastavat teavet sisaldama.¹¹⁹ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga ja leiab, et ka osäühingu osanikul on õigus osäühingu juhatajaga seotud isikutega tehtud tehinguid puudutavat teavet saada.

Tsiviilasjas nr 2-15-1951 on Tallinna Ringkonnakohus märkinud, et osanikul on õigus küsida teavet selle kohta, millest koosnevad osäühingu majandusaasta aruande bilansis kajastatud muud nõuded ja ettemaksud vastavas summas ning mida on osäühingu juhatuse teinud vastavate nõuete sissenõudmiseks ja millega on viidatud nõue tagatud. Samuti ka selle kohta,

¹¹⁷ A. Vutt, lk 612.

¹¹⁸ RKTkm 3-2-1-86-13 p 14.

¹¹⁹ Samas p 17.

millised meetmed on osaühingu juhatus võtnud kasutusele välistamiseks viidatud nõudest tingitud olulise maksuriski realiseerumist. Ringkonnakohus leidis, et osaniku teabenõue on ka sisuliselt põhjendatud, kuna see on esitatud osanikuõiguste kaitseks. Taotletav teave seondub osaniku osalushuviga osaühingu tegevuses ning teabenõude aluseks olevate nõuete sissenõudmata jätmise või mahakandmine halvendaks oluliselt osaühingu majanduslikku olukorda ja muudaks osanikule kuuluva osaluse sisuliselt väärtusetuks. Seejuures oli osanikul kohtu hinnangul põhjendatud kartus, et võlgu olevate klientide näol on tegemist suurosaniku enesega seotud äriühingutega ning selliselt viiakse ühingust välja kasumit. Ringkonnakohus leidis, et sellise informatsiooni teadasaamiseks on osanikul õigustatud huvi.¹²⁰ Käesoleva töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukohaga selles osas, et sellist teavet on osanikul õigus osaühingult küsida ja saada. Kuid uuema Riigikohtu praktika kohaselt on osanikuks olemine iseenesest piisav õigustatud huvi ning seega ei ole korrektne kohtulahendis öelda, et teavet tuleb anda, kuna sellise teabe suhtes on osanikul õigustatud huvi.

Tsiviilasjas nr 2-16-2274 on Tartu Ringkonnakohus leidnud, et teave, millega osanik saab teada osaühingu hoiustepepingutest ja hoiuste suurusest ei ole ilmselt selline, mida võiks pahatahtlikult kasutada. Kuid vaatamata sellele ei ole põhjendatud koormata osaühingut vastamisega nendele küsimustele, millele osanik saab vastused dokumentidega tutvudes. Ringkonnakohus on märkinud, et osanikul on õigus teavet saada, milliste krediidasutustega on osaühingul sõlmitud hoiulepingud, kuna see puudutab otseselt ühingu varasid. Osanikule sellise teabe avaldamine ei ole ringkonnakohtu hinnangul osaühingu jaoks ebamõistlikult koormav, kuna juhul kui hoiulepingud on olemas, siis ei nõua sellele küsimusele vastamine eraldi dokumendi koostamist. Samuti ei nähtu, kuidas hoiulepingu poolteks olevatest krediidasutustest teadasaamine saaks tuua kaasa kõlvatu konkurentsi olukorra või muul moel kahjustada osaühingu huve.¹²¹ Käesoleva töö autor nõustub siinkohal ringkonnakohtu seisukohtade ja põhjendustega.

Küsimus osaühingu kassajäägi suuruse kohta puudutab ringkonnakohtu hinnangul otseselt osaühingu varade seisu, mistõttu on teabenõue kassajäägi osas põhjendatud ning kui välja ei ole toodud vastavaid asjaolusid, siis ei ole kassajäägist teavitamine osaühingu jaoks ebamõistlikult koormav.¹²² Töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukoha ja selle põhjendustega ning leiab samuti, et kassajäägi suuruse kohta on osanik õigustatud teavet saama.

¹²⁰ TlnRnK 23.03.2016, 2-15-1951 p 6-7.

¹²¹ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 19.

¹²² Samas.

Ringkonnakohus on märkinud, et osaühingule kuuluvate sõiduautode arvust teadasaamine ei ole kuidagi osaühingu huve kahjustav ja sellele küsimusele vastamine ei ole osaühingule ebamõistlikult koormav. Samasugune on olukord ka sõiduki vargusega tekitatud kahju hüvitamise küsimuse puhul, kus teabe andmine ei saa olla osaühingu huvidega vastuolus ning samuti ei ole sellele küsimusele vastamine ilmselt osaühingule ebamõistlikult koormav. Näiteks osaühingu metsaveotraktori ostmise ja võõrandamise aega ja tingimusi puudutav küsimus on lubatud, kuna see puudutab otseselt osaühingu varasid, mille kohta on osanikul õigus teavet saada.¹²³ Käesoleva töö autor nõustub siinkohal ringkonnakohtu seisukohtadega.

Ringkonnakohus on märkinud, et küsimus selle kohta, missuguseid finantsinvesteeringuid on osaühing teinud teatud ajaperioodi seisuga, ei ole sellisel kujul lubatud. Esiteks ei ole ringkonnakohtu arvates sellise küsimuse puhul selge, mida peab osanik silmas finantsinvesteeringute all ning teiseks eeldab sellele küsimusele vastamine andmete kogumist ja analüüsimist, mis väljub aga teabenõude piiridest. Samamoodi eeldavad ringkonnakohtu hinnangul andmete kogumist ja analüüsimist ning väljuvad ühtlasi ka teabenõude piiridest küsimused selle kohta, mida on tehtud krediitiasutustes hoiustatud rahaliste vahenditega pärast hoiutähtaja lõppemist ja kas hoiustel olnud rahalisi vahendeid on kasutatud basseinitehnika osakonna arvete või kulude tasumiseks.¹²⁴ Töö autor siinkohal ringkonnakohtu seisukohaga suures osas ei nõustu. Osanik ei saa teabenõude korras küll nõuda osaühingult uute aruannete koostamist, kuid andmete vaatamist ja neist järelduste tegemist saab osanik ikkagi nõuda. Siinkohal tundub, et omavahel on segi aetud küsimuste küsimine, mis võib sageli eeldada ka andmetöötlust ja aruannete koostamine, kuid mõistagi ei ole nende puhul tegemist sama olukorraga.

Ringkonnakohus on leidnud, et küsimus selle kohta, kellele osaühing on teatud ajahetkel andnud teatud suurusega laenu ja kui palju on laenusaja sellelt teatud ajahetke seisuga tasunud intresse, on iseenesest lubatav ja osaniku teabeõiguse eesmärgiga kooskõlas. Samamoodi on lubatavad küsimused ka selle kohta, mis asjaoludel kasutavad teatud teised äriühingud vastava osaühingu vara ja kui suurt renti nad selle eest maksavad.¹²⁵ Töö autor nõustub siinkohal ringkonnakohtu seisukohtadega ning leiab samuti, et need küsimused on lubatavad ja osaniku teabenõude eesmärgiga kooskõlas.

Ringkonnakohus on märkinud, et küsimus selle kohta, kui palju said osaühingu juhatuse liikmed tasu ja muid olulisi soodustusi vastaval aastal, on osaniku teabenõude korras lubatud.

¹²³ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 19.

¹²⁴ Samas.

¹²⁵ Samas.

Ringkonnakohus on leidnud, et ilma nõukoguta osäühingu osanikud peaksid teadma, kui suurt tasu ja soodustusi makstakse osäühingu juhatuse liikmetele. Seetõttu on osaniku teabenõue selle küsimuse osas põhjendatud ja sellele vastamine ei tohiks olla osäühingu jaoks ebamõistlikult koormav ega tuua mingilgi moel kaasa kõlvatu konkurentsi olukorda.¹²⁶ Selle seisukohaga nõustub ka töö autor.

Samas on ringkonnakohus leidnud, et küsimus selle kohta, mis on tinginud äriühingu juhatuse liikmete tasu ja soodustuste tõusmise vastaval aastal vastaval määral, ei ole lubatav, kuna sellele küsimusele vastamiseks tuleks osäühingul koostada n-ö selgituse vormis dokument osanikule ning samuti viitab küsimuse sõnastus pigem juhatuse arvamuse saamisele, mis väljub aga teabeõiguse piiridest.¹²⁷ Käesoleva töö autor siinkohal ringkonnakohtu seisukoha ja selle põhjendustega ei nõustu. Autor leiab, et sellisele küsimusele vastamise puhul on tegemist majandusliku hinnangu andmisega. Seejuures majandusliku hinnangu saamine mahub osaniku teabe küsimise nõude piiridesse ja sellele vastamine ei nõua tingimata selgituse vormis dokumendi koostamist, nagu leidis ringkonnakohus, vaid sellele on võimalik ka näiteks suuliselt vastata. Seega on osanikul õigus saada teavet, mis on tinginud juhatuse liikmete tasu ja soodustuste tõusmise.

Kohtupraktikas on kujunemas ekslik arvamus, et kõik küsimused, mis nõuavad analüüsi, väljuvad teabenõude raamidest. Töö autor leiab, et tegelikult see siiski nii ei ole. Kui küsimusele vastamine eeldab analüüsi, siis ei tähenda see veel seda, et see küsimus ei ole teabenõude korras lubatud. Kokkuvõttes saab kohtupraktika järgi peaaegu alati küsida teavet: ühingu juhatajaga sõlmitud lepingu olulisemate tingimuste ja seotud isikutega tehtud tehingute kohta; majandusaasta aruannet ja selle lisasid puudutavate küsimuste kohta; ühingu juhatuse ja nõukogu liikmete individuaalse tasu kohta; ühingu varade seisuga kohta; ühingu finantsinvesteeringute kohta; ühingu antud laenude kohta; ühingu vara kasutamise ja rentimise kohta; juhatuse liikmete tasu ja soodustuste tõusmise põhjuste kohta ning alati vähemalt selles ulatuses, mille avalikustamise näeb seadus ette majandusaasta aruande kaudu või muul viisil.

¹²⁶ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 19.

¹²⁷ Samas.

3.2. Osaniku õigus tutvuda nõudmisel dokumentidega

ÄS § 166 lg 1 alusel on osühingu osanikul õigus tutvuda osühingu dokumentidega. Seevastu aktsiaseltsi aktsionäril ei ole ÄS § 287 järgi dokumentidega tutvumise õigust, kuid kui aktsiaselts tahab, siis võib aktsionärile ka dokumente näidata. Õiguskirjanduses on märgitud, et osaniku õigus tutvuda osühingu dokumentidega on piiramatu, arvestama peab vaid ÄS § 166 lõikes 2 sätestatuga.¹²⁸ ÄS § 166 lg 2 järgi võib juhatus keelduda dokumentide esitamisest, kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju osühingu huvidele.

Tsiviilasjas nr 2-16-2274 on Tartu Ringkonnakohus leidnud, et üldreeglina võib osanik osühingu lepingutega tutvuda. Ringkonnakohus on märkinud, et kõlvatuks konkurentsiks ja pahauskseks käitumiseks dokumentidega tutvumise võimaldamisest keeldumise alusena ei saa pidada üksnes asjaolu, et teabenõudjale kuulub samal majandus- ja kutsetegevusosalal tegutsev ettevõtte. Üldjuhul ei ole teabe andmisest keeldumiseks piisav ka see, et osanik omab osalust konkureerivas äriühingus.¹²⁹ Töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukohaga.

Tsiviilasjas 2-15-1951 on Tallinna Ringkonnakohus märkinud, et osanikul on õigus tutvuda nende osühingu dokumentidega, mis on aluseks osühingu bilansikirjele muud nõuded ja ettemaksud vastavas summas. Ringkonnakohus leidis, et selline taotlus on piisavalt piiritletud ning suunatud konkreetse kirje aluseks olevatele dokumentidele, mis ei välju VÕS § 166 lg 1 kohaldamisalast.¹³⁰ Töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et ühingat võib teabenõudega koormata üksnes mõistlikul määral.¹³¹ Tartu Ringkonnakohus on leidnud, et dokumentidega tutvumise maht, mis ületab osaniku tavapärase ja õigustatud teabeõiguse realiseerimise eesmärgi on iseloomulik näiteks teabenõude puhul, milles soovitakse tutvuda osühingu mitme aasta kõikide pangakontode, hoiusekontode ning sealhulgas väljavõttega, millelt nähtub osühingule kuuluvate hoiuste jääk, samuti ka mitme aasta sularahatehinguid ja –arvestust kajastavate dokumentidega ehk nn kassaraamatuga ning ka osühingule advokaadibüroo poolt väljastatud arvetega koos spetsifikatsioonidega. Ringkonnakohus on märkinud, et kaaludes osaniku ja osühingu huve, ületavad eelpool toodud näidete puhul teabenõude mahud mõistlikkuse piiri.¹³² Töö autor leiab, et ringkonnakohtu otsus lähtub Riigikohtu üldisest seisukohast ning arvab samuti, et see

¹²⁸ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 710.

¹²⁹ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 18.1.

¹³⁰ TlnRnK 23.03.2016, 2-15-1951 p 29.

¹³¹ RKTkm 2-16-3492 p 14.5.

¹³² TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 18.2.

ületab antud juhul mõistliku dokumentidega tutvumise määra. Siiski on autori arvates väga keeruline määratleda, kust täpselt läheb dokumentidega tutvumise puhul mõistlikkuse piir ja seda tuleb iga üksikjuhtumi puhul kõiki asjaolusid kaaludes hinnata.

Dokumentidega tutvumise nõue hõlmab õiguskirjanduse kohaselt osaühingu olemasolevaid dokumente. Seega teabeõiguse eesmärgiks ei ole panna osaühingut osaniku jaoks andmeid töötleva ega aruandeid koostama. Dokumentidega tutvumise õigus hõlmab õiguskirjanduse kohaselt nii tavalisi kui ka digitaalsetel andmekandjatel paiknevaid andmeid. Samuti ei ole teabeõiguse sätted nõude aluseks juhul, kui tagasikutsutud juhatuse liige keeldub osaühingu dokumente uuele juhatuse liikmele üle andmast.¹³³ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et kui osanik soovib tutvuda dokumentidega, mida iseenesest võidakse kontrollida ka erikontrolli läbiviimisel, siis ei saa osaühing keelduda osanikule neid dokumente tutvumiseks esitamast põhjendusega, et osanik soovib tutvuda dokumentidega põhjusel, mis tegelikult õigustaks erikontrolli määramise kaalumist. Näiteks kui osanik soovib tutvuda juhatuse liikme ja tema lähikondsete ja ühingu vahel sõlmitud lepingutega. Osaühingu juhatuse ei saa keelduda dokumentide tutvumiseks esitamisest põhjendusega, et kui osanikul on kahtlusi, et ühingu vara kuritarvitatakse, siis võib ta taotleda erikontrolli määramist. Samuti ei saa erikontrolli määramise taotluse rahuldamata jätmise aluseks olla see, et osanik on ise juba saanud vastavate dokumentidega tutvuda. Erikontroll tähendab spetsiaalselt selleks määratud asjatundja hinnangut tehtud tehingutele ja see on kvalitatiivselt teistsuguse tähendusega kui osaniku enda tutvumisõigus.¹³⁴ Samuti on õiguskirjanduses leitud, et erikontroll kui vähemusõigus, ei saa asendada osaniku õigust tutvuda osaühingu dokumentidega.¹³⁵ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab samuti, et osaniku dokumentidega tutvumisõigus ja erikontroll on olemuselt nii erinevad õigused, et need ei saa üksteist mingil juhul asendada.

Riigikohus on märkinud, et tulenevalt aktsionäri ja aktsiaseltsi omavahelise õigussuhte iseloomust, ei hõlma aktsionäri õigus teabele, erinevalt osaühingu osaniku õigusest teabele ÄS § 166 lg 1 järgi, õigust tutvuda aktsiaseltsi dokumentidega.¹³⁶ TsÜS § 32 on kõrgeima organi liikmete ja juriidilise isiku vahelise õigussuhte aluseks, mille suhtes on erisättteks ÄS-st tulenev erinorm § 287.¹³⁷ Õiguskirjanduses on märgitud, et kui Riigikohus on leidnud, et ÄS

¹³³ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

¹³⁴ Samas, lk 255.

¹³⁵ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 64.

¹³⁶ RKTkm 3-2-1-29-08 p 13.

¹³⁷ K. Saare, lk 485.

§ 287 ei anna aktsionärile õigust aktsiaseltsi dokumentidega tutvumiseks, siis järelikult ei saa aktsionär seda nõuda ka TsÜS § 32 ega VÕS § 1015 alusel.¹³⁸ Riigikohus on märkinud, et dokumentidega tutvumist võimaldab aktsionärile ÄS §-s 330 sätestatud erikontrolli instituut¹³⁹, kuid töö autor selle seisukohaga ei nõustu. Õiguskirjanduse kohaselt ei ole teabenõue ja erikontroll siiski mõeldud samade olukordade jaoks. Aktsionär ei saa erikontrolli vahendusel dokumentidega tutvuda, vaid tal on pärast erikontrolli läbiviimist võimalik tutvuda vaid erikontrolli aruandega, mille koostab talle esitatud andmete ja dokumentide põhjal selleks määratud asjatundja.¹⁴⁰ Ülejäänud osas nõustub töö autor Riigikohtu ja õiguskirjanduse seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et lisaks äriseadustiku normidele kohalduvad teabeõigusele teatavas ulatuses ka võlaõigusseaduse dokumentidega tutvumise nõuet reguleerivad normid.¹⁴¹ VÕS § 1015 sätestab, et teise isiku valduses oleva dokumendiga tutvumise vastu õigustatud huvi omav isik võib valdajalt nõuda dokumendiga tutvumise lubamist, kui dokument on koostatud dokumendiga tutvuda sooviva isiku huvides või kui dokumendis on kajastatud selle isiku ja dokumendi valdaja vaheline õigussuhe või nendevahelise tehingu ettevalmistamine. Riigikohus on märkinud, et VÕS § 1015 ei anna osanikule ja aktsionärile õigust nõuda dokumente enda valdusesse. Selle paragrahvi alusel võib osanik või aktsionär nõuda dokumentidega tutvumist kas dokumentide asukohas kohapeal või VÕS § 1016 järgi mujal, kui selleks on mõjuv põhjus. Samuti ei vasta VÕS § 1015 alusel esitatud dokumentidega tutvumise hagi puhul hagi tagamise eesmärgile hagi tagamise abinõu, millega kohustatakse kostjat andma dokumente hageja valdusesse. Vaatamata sellele on võimalik hagi tagamine näiteks kostja kohustamisega anda dokumendid hoiule kohtutäituri kätte selleks, et tagada dokumentide säilimine. Et selline hagi tagamise määrus oleks sundkorras täidetav, peavad selles olema piiritletud dokumendid, millega tutvumist nõuti ja mille hoiule andmiseks kostjat kohustati.¹⁴² Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et isik ei saa VÕS § 1015 alusel nõuda igäühelt igasuguse dokumendiga tutvuda lubamist. Dokumendiga tutvumiseks peavad VÕS § 1015 järgi olema täidetud järgmised tingimused: esiteks dokument, millega tutvumist nõutakse, on koostatud tutvumist taotleva isiku huvides või kajastab tutvumist taotleva isiku ja dokumendi valdaja vahelist õigussuhet või tehingu ettevalmistamist, teiseks dokumendiga tutvumist taotleval

¹³⁸ H. Parisalu. Osaniku ja aktsionäri teabeõigus. Magistritöö. Tartu 2012, lk 38.

¹³⁹ RKTkm 3-2-1-29-08 p 13.

¹⁴⁰ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 691.

¹⁴¹ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 709.

¹⁴² RKTkm 3-2-1-132-07 p 14.

isikul on õigustatud huvi dokumendiga tutvuda ja kolmandaks dokument, millega tutvumist isik taotleb, on või peab seaduse järgi olema isiku valduses, kellelt dokumendiga tutvuda võimaldamist nõutakse. Riigikohus on leidnud, et dokumendiga tutvuda sooviva isiku õigustatud huvi ei saa samastada vaid asjaoludega, et õigustatud huvi võib seisneda kas selles, et dokument on koostatud hageja huvides, või selles, et dokumendis on kajastatud hageja ja kostja õigussuhe või tehingu ettevalmistamine.¹⁴³ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Õiguskirjanduses on märgitud, et VÕS §-s 1015 sätestatud nõude ning ÄS §-s 166 sätestatud nõude omavaheline vahekord on selline, et võlaõigusseaduse sätted on üldnormid ja äriseadustiku sätted erinormid ning seega kehtivad VÕS sätted osaniku teabeõiguse teostamisel ainult niivõrd, kuivõrd erisätted ei näe ette spetsiifilisi reegleid.¹⁴⁴ Õiguskirjanduses on leitud, et seetõttu saab VÕS dokumendiga tutvumise õiguse instituudi norme ühinguõiguslikus teabe taotlemise menetluses kohaldada vaid juhul, kui erinormid puuduvad.¹⁴⁵ Käesoleva töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on püstitatud küsimus, kas teabe võimaldamise lubatavuse üle otsustamisel saab määravaks olla teabe taotlemise eesmärk. Äriseadustik ei nõua, et osanik või aktsionär peaks eraldi põhjendama oma huvi dokumentide vastu, nagu seda nõuab VÕS-s sätestatud dokumendi ettenäitamise instituut. Iseenesest eeldatakse osaniku ja aktsionäri õigustatud huvi olemasolu teabe suhtes, millega neil ÄS § 166 lõike 1 ja § 287 lõike 1 kohaselt on lubatud tutvuda. Õiguskirjanduses on märgitud, et teabe taotlemise eesmärk võib erinevatel juhtudel olla erinev, näiteks võib selleks olla investeeringu põhjendatuse hindamine, juhatuse tegevuse hindamine, info kogumine võimaliku nõude esitamiseks oma kohustusi rikkunud isikute vastu jmt. Teabeõiguse saab õiguskirjanduse kohaselt tuletada osaniku ja ka aktsionäri jälgimisõigusest, mistõttu on vaieldav, kas üksnes uudishimul baseeruvaid teabenõudeid saaks tagasi lükata TsMS § 371 lõike 2 punkti 2 või § 423 lõike 2 punkti 2 alusel põhjusel, et taotlus ei ole esitatud avaldaja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset. Õiguskirjanduses on leitud, et ilmselgelt häirimise eesmärgil esitatud teabenõuded võivad olla lubamatud näiteks sellisel juhul, kui on tõesti ilmselge, et osaniku või aktsionäri eesmärk ongi panna ühing enda heaks eriti koormaval viisil teavet koguma ja töötlemata. Õiguskirjanduses on märgitud, et tavaliselt selgub see, mida osanik või aktsionär soovib, siiski alles menetluse käigus ja sellisel juhul on võimalik vastavalt ÄS § 166 lg 2 või § 287 lg 2 alusel nõue rahuldumata jätta ka ühingu huvide olulise kahjustamise

¹⁴³ RKTko 3-2-1-108-10 p 12.

¹⁴⁴ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 709.

¹⁴⁵ Samas, lk 716.

motiivil.¹⁴⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtade ja nende põhjendustega.

Saksamaa õiguses sätestab *GmbHG* § 51a lg 1, et osaühingu juhatus peab võimaldama osanikul tutvuda aruannete ja osaühingu dokumentidega. *GmbHG* § 51a lg 2 lause 1 alusel võib osaühingu juhatus keelata tutvumisõiguse, kui on alust eeldada, et osanik võib seda kasutada ettevõtte eesmärkide vastaselt ja seeläbi äriühingut või äriühinguga seotud äriühingut kahjustada. Sama paragrahvi sama lõike teise lause kohaselt nõuab keeldumine osanike otsust. *GmbHG* § 51a lg 3 alusel ei tohi nendest sätetest põhikirjaga kõrvale kalduda. Töö autor on seisukohal, et ka ÄS § 166 on imperatiivne norm, millest ei tohi põhikirjaga kõrvale kalduda. Seega on Eesti ja Saksamaa õiguses osaniku õigus tutvuda osaühingu dokumentidega reguleeritud väga sarnaselt, kuna mõlemas on regulatsioon suhteliselt üldsõnaline ja laia abstraktsiooniastmega. Kuid Saksamaa regulatsioon on siiski natuke täpsem ja mahukam.

Õiguskirjanduse kohaselt on *GmbHG* suhteliselt napisõnaline regulatsioon Saksamaal põhjendatav sellega, et seal eksisteerib võrreldes Eesti õiguskorraga palju enam väljakujunenud tava reguleerida erinevaid ühingusiseseid küsimusi detailsemalt ühingulepingu ja põhikirjaga.¹⁴⁷ Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et Saksamaa õiguskirjanduses leitud, et teabeõiguse piiride ebamäärane õiguslik reguleerimine võib anda osanikele üsna laiaulatusliku õiguse tutvuda kõigi osaühingu dokumentidega, mis ei pruugi olla parim lahendus osaühingu seisukohast ning seetõttu vajaks Saksa ühinguõigus üksikasjalikumat regulatsiooni. Eesti õiguskirjanduses on leitud, et samad asjaolud esinevad ka Eesti ühinguõiguses. Kuid Eestis on leitud, et õigust saada teavet tuleb käsitleda küll üsna laialt, kuid väga detailne regulatsioon ei ole siiski ilmselt vajalik, sest kohtupraktika võib kujundada dokumentidega tutvumiseks asjakohased piirid.¹⁴⁸ Töö autor nõustub Eesti õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga ja leiab samuti, et väga mahukalt ja detailselt ei ole osaniku osaühingu dokumentidega tutvumist vaja tingimata reguleerida ning selle täpsemad piirid võib jätta pigem kohtupraktika kujundada.

Suurbritannia õiguses reguleerib *Companies Act*¹⁴⁹ § 116 aktsionäride õigust tutvuda aktsionäride registriga. CA § 116 kannab pealkirja „Kontrollimise ja koopiade nõudmise õigused“. CA § 116 lg 1 sätestab, et aktsionäride register ja nimekiri peavad olema igale

¹⁴⁶ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 710.

¹⁴⁷ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 720.

¹⁴⁸ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 63.

¹⁴⁹ Companies Act 2006. Kättesaadav: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf (22.01.2019).

aktsiaseltsi aktsionärile tasuta ja mistahes muule isikule vastavalt ettenähtud tasu eest kontrollimiseks avatud. Sama seaduse sama paragrahvi lg 2 alusel võib iga isik ettenähtud tasu eest nõuda koopiat aktsiaseltsi aktsionäride registrist või selle osast. CA § 116 lg 3 kohaselt peab isik, kes soovib kasutada mõnda käesolevas paragrahvis antud õigust, esitama sellekohase taotluse aktsiaseltsile. Seejuures tuleb CA § 116 lg 4 alusel vastavas taotluses märkida eraisiku või organisatsiooni puhul teabe taotlemise eest vastutava isiku nimi ja aadress, kes teavet taotleb. Samuti ka teabe kasutamise eesmärk ja juhul, kui teavet veel kellelegi edastatakse, siis ka selle isiku andmed ja ka tema teabe taotlemise eesmärk.

Eesti õiguses eksisteerib küll osaniku õigus tutvuda osaühingu dokumentidega ja ÄS § 182 lg 2 alusel ka osanike nimekirjaga tutvumise õigus. Osanike nimekirjast koopiade tegemise kohta ÄS otseselt midagi ei sätesta, kuid töö autor leiab, et laiendaval tõlgendamisel võiks ka ÄS alusel osanike nimekirjast koopiade tegemine kõne alla tulla. Eesti õiguses puudub selline taotluse esitamise kohustus, nagu on sätestatud Suurbritannia õiguses.

CA § 162 annab aktsiaseltsi aktsionärile lisaks ka õiguse tutvuda tasuta aktsiaseltsi juhtkonna registri ja nimekirjaga ning § 237 ja § 238 alusel samuti tasuta õiguse tutvuda juhtkonnale makstavate hüvitiste tingimustega. CA § 275 annab aktsiaseltsi aktsionärile õiguse tasuta tutvuda ka aktsiaseltsi sekretäride registriga.

CA § 431 lg 1 alusel on aktsiaseltsi aktsionäril õigus nõuda ja saada tasuta koopia aktsiaseltsi viimasest majandusaasta aruandest, viimasest juhatuse aastaaruandest ja audiitorite revisjoniaruandest nende aruannete kohta, mis sisaldab ka hinnangut vastavatele aruannetele. Sama seaduse § 432 lg 1 kohaselt on börsil noteeritud aktsiaseltsi aktsionäril õigus nõuda ja saada tasuta koopia aktsiaseltsi viimasest majandusaasta aruandest, viimasest juhatuse tasustamise aruandest, viimasest juhatuse aastaaruandest ja audiitorite revisjoniaruandest nende aruannete kohta, mis sisaldab ka hinnangut vastavatele aruannetele. Eesti õiguses osanikule majandusaasta aruandest ja teistest aruannetest koopiade saamise õigust otseselt sätestatud ei ole. Suurbritannia õiguskirjanduses on märgitud, et lühendatud või auditeerimata aruannete esitamine on täielikult vastuolus seadusest tuleneva aktsiaseltsi kohustusega ette valmistada ja esitada aktsionärile täielikud aruanded.¹⁵⁰ Vastava seisukohaga nõustub ka töö autor, sest lühendatud ja auditeerimata aruanded ei pruugi anda aktsionärile täielikku teavet ja võivad aktsionäri teatud olukorras isegi eksitada.

¹⁵⁰ D. Griffiths. Shareholder rights - access to a company's financial documents. 22.06.2017. Kättesaadav: <https://www.blakemorgan.co.uk/training-knowledge/features-and-articles/shareholder-rights-access-companys-financial-docum/> (18.02.2019).

CA § 355 lg 1 sätestab, et iga aktsiaselts peab säilitama p a alusel koopiaid kõigist aktsionäride otsustest, mis on vastu võetud väljaspool üldkoosolekut, p b kohaselt üldkoosolekute protokollid ning p c alusel ainuaktsionäri otsused. Suurbritannia õiguskirjanduses on märgitud, et Companies Act § 355 lg 1 alusel säilitatavate dokumentide hulka ei kuulu näiteks juhatuse koosolekute protokollid.¹⁵¹ CA § 355 lg 2 alusel tuleb eelpool mainitud otsuste koopiaid ja üldkoosoleku protokollid säilitada vähemalt kümne aasta jooksul, alates nende vastuvõtmise või toimumise kuupäevast. CA § 358 lg 1 kohaselt tuleb §-is 355 väljatoodud dokumente hoida kümne aasta jooksul aktsionäridele tutvumiseks kättesaadavana aktsiaseltsi registrijärgses asukohas või CA § 1136 alusel täpsustatud asukohas. CA § 358 lg 2 alusel peab aktsiaselts registrit teavitama asukohast, kus vastavaid dokumente hoitakse ja nendega tutvumist võimaldatakse ning selle asukoha muutumisest, välja arvatud kui neid on alati hoitud aktsiaseltsi registrijärgses asukohas. Sama seaduse sama paragrahvi lg 3 alusel peab aktsionärile nende dokumentidega tutvumist võimaldama tasuta ning lg 4 kohaselt võib aktsionär nõuda nendest dokumentidest koopiaid vastavalt kindlaksmääratud tasu maksmisel. Eesti õiguses sarnast regulatsiooni ei ole, kuid teabenõude korras on ÄS § 166 lg 1 alusel võimalik põhimõtteliselt vastavate dokumentidega osahingu osanikul nende dokumentide olemasolu korral siiski tutvuda. Selline eelpool mainitud dokumentide säilitamise ja koopiade nõudmise regulatsioon Eesti õiguses puudub.

CA § 1145 lg 1 sätestab, et kui aktsionär on saanud aktsiaseltsilt dokumendi või informatsiooni muus vormis kui paber kandjal, siis on ta õigustatud nõudma, et aktsiaselts saadaks talle dokumendi või informatsiooni paber kandjal. Sama seaduse sama paragrahvi lg 2 alusel peab aktsiaselts saatma aktsionärile dokumendi või informatsiooni paber kandjal 21 päeva jooksul alates aktsionärilt vastava taotluse kättesaamisest. CA § 1145 lg 3 kohaselt ei või aktsiaselts nõuda aktsionärilt tasu dokumendi või informatsiooni paber kandjal edastamise eest. Eesti õiguses sellist paber kandjal dokumendi või informatsiooni esitamist ei ole sätestatud ja tänapäeval ei tundu sellise regulatsiooni kehtestamine töö autori arvates enam mõistlik.

CA § 228 lg 1 sätestab, et aktsiaselts peab hoidma aktsionärile tutvumiseks kättesaadavana koopia iga juhatuse liikme ja ettevõtte ning seotud ettevõtte vahel sõlmitud teenistuslepingust või kui leping ei ole kirjalik, siis kirjaliku memorandumi lepingu tingimustest. Sama seaduse sama paragrahvi lg 2 kohaselt peavad kõik koopiaid ja memorandumid olema tutvumiseks kättesaadavad aktsiaseltsi registrijärgses asukohas või CA § 1136 alusel täpsustatud asukohas.

¹⁵¹ S. Leonard, D. Webster. Overview of Shareholder Rights. November 2009. Kättesaadav: https://www.russell-cooke.co.uk/media/2033/overview_of_shareholder_rights_november_2009.pdf (18.02.2019).

CA § 228 lg 3 sätestab, et aktsiaselts peab koopiaid ja memorandumid säilitama ja hoidma tutvumiseks kättesaadavana vähemalt ühe aasta jooksul lepingu lõpetamisest või lepingu kehtivuse lõppemisest. Sama seaduse sama paragrahvi lg 4 alusel peab aktsiaselts registrit teavitama asukohast, kus koopiaid ja memorandumid hoitakse ja nendega tutvumist võimaldatakse ning selle asukoha muutumisest, välja arvatud kui neid on alati hoitud aktsiaseltsi registrijärgses asukohas. CA § 228 lg 7 kohaselt kohaldatakse käesoleva paragrahvi sätteid ka juhatuse teenistuslepingute muudatustele. CA § 229 lg 1 sätestab, et iga koopia või memorandum, mida aktsiaselts on kohustatud säilitama sama seaduse § 228 alusel, peab olema aktsionärile tutvumiseks tasuta kättesaadav. CA § 229 lg 2 alusel on igal aktsionäril õigus nõuda kindlaksmääratud tasu maksmisel, et talle esitataks koopia vastavast lepingu koopiast või memorandumist. Sama seaduse sama paragrahvi sama lõike teise lause kohaselt peab koopia esitama seitsme päeva jooksul alates sellest, kui aktsiaselts on vastava taotluse kätte saanud. CA § 229 lg 5 kohaselt koopia esitamisest keeldumise või koopia esitamise kohustuse täitmata jätmise korral võib kohus kohustada koheseks tutvumise võimaldamiseks või koopia saatmiseks seda nõudnud aktsionärile.

Eesti õiguses sellist teenistuslepingute või nende tingimuste kirjaliku memorandumi säilitamise kohustust sätestatud ei ole. Aga vaatamata sellele on nende olemasolu korral põhimõtteliselt võimalik nendega tutvuda ÄS § 166 lg 1 alusel osaniku teabenõude korras. Kuid teenistuslepingutest või nende tingimuste memorandumitest koopia saamise õigust Eesti õiguses sätestatud ei ole.

Suurbritannia õiguskirjanduses on leitud, et seadusest tulenevad õigused ei anna aktsionärile õigust tutvuda näiteks aktsiaseltsi raamatupidamisdokumentidega, juhatuse koosoleku protokollidega¹⁵² ning aktsiaseltsi juhtkonna aruandega.¹⁵³ Samuti võib Suurbritannia õiguskirjanduses väljendatud seisukoha alusel aktsionäril aktsionäride lepingu alusel tekkida tutvumisõigus juhatuse dokumentidega, isegi sellisel juhul, kui ta ise juhatuse liige ei ole.¹⁵⁴ Eesti õiguse kohaselt on samuti võimalik osaniku ja ka aktsionäri teabeõigust laiendada või teabe andmise kord täpsemalt osanike või aktsionäride lepinguga kokku leppida.

Rootsi õiguses reguleerib aktsionäri õigust tutvuda aktsiaseltsi dokumentidega ABL § 36. ABL § 36 lg 1 sätestab, et aktsiaseltsis, kus on mitte rohkem kui kümme aktsionäri, peab võimaldama igale aktsionärile tutvumist aruannetega ja teiste dokumentidega, mis puudutavad

¹⁵² F. Beal.

¹⁵³ J. Korchak. What rights do shareholders have? 21.03.2014. Kättesaadav: <https://www.informdirect.co.uk/shares/shareholders-rights-guide/> (20.02.2019).

¹⁵⁴ F. Beal.

aktsiaseltsi tegevust, sellisel määral, mis võimaldab hinnata aktsiaseltsi finantsseisundit ja – tulemusi või konkreetset küsimust, mida üldkoosolekul käsitletakse. Sama paragrahvi lg 2 kohaselt abistavad aktsionäri vastava taotluse korral juhatus ja tegevjuht aktsionäri eelpool mainitud eesmärgil uurimise läbiviimisel ja esitavad selleks ka vajalikke koopiaid, kui seda on võimalik teha ilma ebamõistlike kulutuste või ebamõistliku pingutuseta. ABL § 36 lg 3 alusel ei kohaldu selle paragrahvi lg 1 ja lg 2 olukorras, kus teabe avalikustamine aktsionäride seoses aktsiaseltsi tegevusega tooks kaasa reaalse riski aktsiaseltsi huvide tõsiseks kahjustamiseks. Peamiseks erinevuseks Rootsi õiguse ja Eesti õiguse vahel on see, et Rootsis ei toimu teabeõiguse ulatuse sellist eristamist nagu Eestis ja ka näiteks Saksamaal, mille kohaselt sõltub teabeõiguse ulatus ühingu vormist, vaid Rootsis on see seatud sõltuvusse ühingu aktsionäride arvust. Seega on Rootsis dokumentidega tutvumise õigus võimalik ainult sellises aktsiaseltsis, kus on kuni 10 aktsionäri ning üle 10 aktsionäriga aktsiaseltsis sellist õigust ei ole.

EMCA 11. osa artikkel 24 lg 1 alusel on osanikul õigus tutvuda osaühingu aruannete ja dokumentidega ning küsida küsimusi, mis on vajalikud osaühingu finantspositsiooni või – küsimuse hindamiseks.¹⁵⁵

Eelnevast peatükist järeldeb et osanikele ja aktsionäridele kohustuslikult avalikustatavateks dokumentideks on aktsionäride üldkoosoleku ja osanike koosoleku protokoll koos selle lisadega, majandusaasta aruanded, otsuste eelnõud, nõukogu ja juhatuse otsuste protokollid ning muud üldkoosolekule esitatavad dokumendid, nagu vandeaudiitori aruanne, kasumi jaotamise ettepanek, põhikirja projekt, leping või lepingu projekt. Selle teabe esitamise puhul puudub osaühingu ja aktsiaseltsi juhatusel kaalumisruum ja teavet tuleb sellises mahus anda kõigile osanikele ja aktsionäridele. Börsiühingute suhtes kehtib HÜT ja kuigi tavalistele aktsiaseltsidele HÜT ei kohaldu, siis on seal siiski teatud üldised põhimõtted, mis laienevad ka tavalistele aktsiaseltsidele ja seepärast saab need põhimõtted aluseks võtta ka tavalise aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse ulatust hinnates. Eestis on käsitletud individuaalset informatsiooniõigust täiesti iseseisva õigusena. Osanikule ja aktsionärile antav teave tuleb anda nii, et see oleks ammendav ja õige. Osaniku ja aktsionäri teabeõigust põhikirjaga piirata ei saa, kuid põhikirjaga on võimalik täpsemini reguleerida teabe andmise ja dokumentidega tutvumise korda. Osanikule ja aktsionärile teabe andmise kord ei või aga olla selline, mis teabeõiguse sisuliselt välistab. Aktsionäri õigus küsida teavet ei ole piiratud ainult üldkoosoleku päevakorras olevate küsimustega. Aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse peamine erinevus osaühingu osaniku teabeõigusest seisneb selles, et aktsionär saab aktsiaseltsi

¹⁵⁵ European Model Company Act, lk 257.

juhatuselt teavet nõuda vaid üldkoosolekul. Võrreldes osühingu osanike teabeõigusega on aktsiaseltsi aktsionäri teabeõigus mõnevõrra piiratum, kuna vähemalt üldjuhul ei saa aktsionär nõuda, et aktsiaseltsi juhatus annaks talle teavet väljaspool üldkoosolekut või võimaldaks aktsiaseltsi dokumentidega tutvumist. Kui küsimusele vastamine eeldab analüüsi, siis ei tähenda see veel seda, et see küsimus ei ole teabenõude korras lubatud. Osanik ei saa teabenõude korras küll nõuda osühingult uute aruannete koostamist, kuid andmete vaatamist ja neist järelduste tegemist saab osanik ikkagi nõuda.

4. Teabeõiguse teostamise piirangud ja teabeõiguse teostamise menetlus

4.1. Teabeõiguse teostamise piirangud

4.1.1. Üldised piirangud

Teabeõigust piirab üldine hea usu põhimõte ja juhatuse õigus keelduda teabe andmisest, kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju osaühingu või aktsiaseltsi huvidele.

Õiguskirjanduses on märgitud, et osaniku teabeõiguse ulatus on tihedalt seotud osaniku ja osaühingu vastastikuse lojaalsuskohustusega ja heas usus käitumise kohustusega. Osaniku teabenõue ei või olla kuritarvituslik ja teabenõude teostamise eesmärgiks ei või olla osaühingule kahju tekitamine ning samuti ei või ka osaühing teabe andmisest pahauskselt keelduda.¹⁵⁶ Töö autor leiab, et sama kehtib ka aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse puhul.

Samuti on õiguskirjanduses püstitatud küsimus, kas juhatusele on jäetud siiski võimalus keelduda selgelt koormavatele ja ebamõistlikus mahus esitatud küsimustele vastamisest. Keeldumise alus on õiguskirjanduse kohaselt selliseks olukorraks seaduses olemas, kuna TsÜS § 32 sätestab juriidilise isiku liikmetele kohustuse ja seega ka aktsionäridele kohustuse järgida omavahelises suhtluses hea usu põhimõtet ning seetõttu võivad liigkoormavad või asjakohatud teabenõuded olla selle põhimõtte alusel lubamatud. Seejuures tuleb arvestada põhjendamise kohustust, sest mitte aktsionär ei pea põhjendama, miks on talle teave vajalik, vaid aktsiaselts peab põhjendama, miks ta teavet ei avalda.¹⁵⁷ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need rakenduvad täies ulatuses samamoodi ka osaniku ja osaühingu puhul. Seega võib teabeõiguse mahtu piirata üldine hea usu põhimõte ja õiguste kuritarvitamise keeld.

Riigikohus on toonitanud, et teabe taotlemise nõude lahendamisel ja teabeõiguse piiride määramisel tuleb arvestada nii õigustatud kui ka kohustatud isiku õiguste ja huvidega. Osanik peab teabe taotlemisel käituma heauskselt ja ta peab saadud teavet heauskselt¹⁵⁸ ja mitte osaühingu huvide vastaselt kasutama.¹⁵⁹ Riigikohus on leidnud, et osaühing peab andma osanikule teavet, mille andmine tema huve oluliselt ei kahjusta, kuid samas võib ühingut teabenõudega koormata siiski mõistlikul määral. Ka teabenõude täitmise viisi kindlaksmääramisel tuleb kohtul kaaluda mõlema poole huve ja arvestada muuhulgas

¹⁵⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

¹⁵⁷ A. Vutt, lk 611.

¹⁵⁸ RKTkm 2-16-3492 p 14.5.

¹⁵⁹ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 254.

taotletud teabe mahtu ning seda, et teabenõude täitmine häiriks osuühingu tegevust võimalikult vähe.¹⁶⁰ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka aktsionäri teabeõiguse suhtes.

Riigikohus on märkinud, et pahauskne võiks teabenõue tervikuna olla vaid siis, kui asjas oleks tuvastatud, et avalduse eesmärk on ühingu kahjustada.¹⁶¹ Töö autor leiab, et pahausksuse tuvastamine võib praktikas osutada keeruliseks. Seejuures tuleb pahausksuse hindamisel kohaldada ka TsÜS §-is 138 ja VÕS §-is 6 hea usu põhimõtte kohta sätestatud. Õiguskirjanduses on samuti märgitud, et VÕS §-is 6 sisalduvat üldpõhimõtet rakendatakse ka õigussuhetele ühinguõiguses.¹⁶² Autor leiab, et pahausksus on kindlasti iseloomulik teabenõudele, mille puhul on tuvastatud, et selle ainus eesmärk on ühingu kahjustamine.

Riigikohus on märkinud, et ÄS § 166 lg 1 mõtte kohaselt ei saa osanik nõuda osuühingult tutvumist selliste dokumentidega, mida ei ole olemas. Kui pooled vaidlevad selle üle, kas dokument, mida teabe nõudja näha soovib, on olemas või mitte, siis peab teabe nõudja põhistama dokumendi olemasolu. Riigikohus on leidnud, et osuühingut ei saa kohustada koostama osaniku jaoks selliseid dokumente, mida osuühing muidu koostama ei peaks. Sellistele tunnustele vastavateks dokumentideks on näiteks kvartaalsed majandusaasta aruanded, juhatuse eelarved ja prognoosid, mida muidu osuühing koostama ei pea.¹⁶³ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et ÄS § 166 lg 1 raames ei saa osanik nõuda dokumentide koopialid ega seda, et kohus kohustaks juhatust saatma dokumente osanikule e-postiga. Osuühing võib seda teha, kui ta leiab, et see on tema jaoks vähem koormav kui võimaldada tutvuda dokumentidega osuühingu ruumides, aga kohus ei saa vähemalt üldjuhul osuühingut selleks kohustada.¹⁶⁴

Riigikohus on leidnud, et osuühingu osanik ei saa teabenõudena taotleda, et kohus kohustaks osuühingu juhatust vastama sellistele küsimustele, millele vastamine kujutab endast üksnes juhatuse hinnangu andmist mingile olukorrale. Näiteks ei saa teabenõude korras kohustada juhatust andma hinnangut, kas mingi tehing on seaduslik või ebaseaduslik. Kui osanik soovib saada ülevaadet tehingute seaduslikkusest, siis on tal võimalik kasutada ÄS § 191 lg-s 1 sätestatud vähemusõigust ja taotleda erikontrolli. Riigikohus on märkinud, et teabenõude

¹⁶⁰ RKTkm 2-16-3492 p 14.5.

¹⁶¹ Samas p 17.

¹⁶² I. Kull. VÕS I § 6. – P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2016, lk 32.

¹⁶³ RKTkm 2-16-3492 p 14.2.-14.3.

¹⁶⁴ Samas p 14.4.

tunnustele ei vasta näiteks ka see, kui osanik küsib osaühingu juhatusele selle kohta, mida on kavas teha osanike võrdse kohtlemise tagamiseks. Riigikohus on leidnud, et osaühingu osanik ei saa osaühingult küsida küsimusi, mis on seotud oletuste või prognoosidega.¹⁶⁵ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega ja leiab, et need rakenduvad samamoodi ka aktsionäri teabenõude puhul.

Tartu Ringkonnakohus on tsiviilasjas nr 2-16-2274 leidnud, et küsimused selle kohta, missugused on krediidasutustega sõlmitud hoiulepingute olulisemad tingimused ja missugused on krediidasutustega sõlmitud hoiulepingute olulisemad tingimused, eeldavad osaühingu juhatuse hinnangute andmist lepingute tingimuste olulisuse kohta. Kuid osaühingult hinnangute küsimine ei ole teabenõude korras lubatud. Täiendavalt on ringkonnakohus märkinud, et kui on rahuldatus taotlus vastavate lepingutega tutvuda, siis on osanikul endal võimalik hinnata, millised lepingutingimused on olulised.¹⁶⁶ Töö autor nõustub siinkohal ringkonnakohtu seisukoha ja põhjendustega ning leiab, et need rakenduvad samamoodi ka aktsionäri teabenõude suhtes. Eelnevast järeldub, et teabenõude korras ei saa nõuda juhatusele hinnangute andmist mingile olukorrale ja küsida küsimusi, mis on seotud oletuste või prognoosidega.

4.1.2. Juhatusel õigus keelduda teabe andmisest

ÄS § 166 lg 2 järgi võib osaühingu juhatusele keelduda osanikule teabe andmisest, kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju osaühingu huvidele. Sarnane säte on ka ÄS § 287 lg 2, mis sätestab, et aktsiaseltsi juhatusele võib keelduda aktsionärile teabe andmisest, kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju aktsiaseltsi huvidele.

Õiguskirjanduses on märgitud, et vastava piirangu eesmärgiks on seada teatud olukorras osaniku liikmesusõiguse asemel esiplaanile osaühingu huvid. Teabe andmisest keeldumiseks on piisav põhjus, kui on olemas reaalne oht olulise kahju tekkimiseks. Seejuures kahju all ei tohiks õiguskirjanduse kohaselt mõista mitte üksnes kahju VÕS § 128 lg 2 mõttes, vaid ka iga kaalukamat äriühingu huvide kahjustamist. Oht kahju tekkimiseks ei pea õiguskirjanduse kohaselt tingimata lähtuma otseselt teabe andmisest, kuid see oht peab teabeõiguse teostamise

¹⁶⁵ RKTkm 2-16-3492 p 14.1.

¹⁶⁶ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 19.

tõkestamiseks olema piisavalt oluline.¹⁶⁷ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Riigikohus on märkinud, et seda, kas aktsiaseltsi huvi võib olla kahjustatud, ei saa hinnata mitte juhatuse subjektiivse arvamuse alusel, vaid tuleb kaaluda kõigi asjaolude ja mõistliku äritava seisukohalt. Riigikohus on leidnud, et see kui põhjalikult aktsiaseltsi juhatuse üldkoosolekul teabe andmisest keeldumist selgitama peab, sõltub konkreetsetest asjaoludest. Riigikohus on toonitanud, et juhatuse paljasõnaline viide konkurentsiga seotud asjaoludele ei ole piisavaks aluseks teabe andmisest keeldumisele. Samas kolmandate isikute huvide kahjustamine ei anna õigust teabe andmisest keelduda.¹⁶⁸ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et teabe andmisest keeldumise korral ÄS § 287 lg 2 alusel peab aktsiaseltsi juhatuse sellest teavet taotlenud aktsionärile selgelt teada andma.¹⁶⁹ Käesoleva töö autor leiab, et vastav Riigikohtu seisukoht on rakendatav ka osahinguga osanikule teabe andmisest keeldumise korral. Seega peab ka osahinguga juhatuse ÄS § 166 lg 2 alusel teabe andmisest keeldumise korral sellest teavet taotlenud osanikule selgelt teada andma.

Praktikas on kohtuvaidlustes sageli tuginetud väitele, et teabe andmisest tuleb keelduda, kuna teavet küsib ühingu konkurendiks olev osanik või aktsionär. Õiguskirjanduses on märgitud, et konkurendiks olemist ei saa teabe andmise võimaliku kahjustamise hindamisel tõlgendada laiendavalt. Õiguskirjanduses on leitud, et üksnes see, et osanik tegutseb samal tegevusalal füüsilisest isikust ettevõtjana või on samal tegevusalal tegutseva äriühingu juhatuse liige või osanik, ei tähenda veel seda, et teabe andmisest oleks tingimata alust keelduda. Võimaliku kahju tekkimise hindamisel tuleb õiguskirjanduse kohaselt tuvastada, kas neil isikutel on sarnaseid ärihuvisid kitsamalt ehk kas isikutel on sarnaseid äriprojekte või kas nad konkureerivad samadel riigihangetel jne. Õiguskirjanduses on märgitud, et selleks, et kaaluda ÄS § 166 lg-s 2 sätestatu kohaldamist, peaks osahing suutma tuua esile asjaolud, mis annavad alust järelduseks, et osanikuga seotud äriühingud on huvitatud samadest äriprojektidest ja tegevustest, millega tegeleb osahing.¹⁷⁰ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need rakenduvad ka aktsionäri teabenõude ja ÄS § 287 lg 2 suhtes.

¹⁶⁷ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 253.

¹⁶⁸ RKTkm 3-2-1-29-08 p 11.

¹⁶⁹ Samas p 12.

¹⁷⁰ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 254.

Õiguskirjanduses on märgitud, et üksnes see, et osanik on osaühingu konkurent või konkurendiga seotud isik, ei tähenda veel seda, et sellisel osanikul ei ole õigust saada mitte mingisugust osaühingut puudutavat teavet. Iga konkreetse küsimuse juures tuleb keeldumise põhjendatust eraldi kaaluda. Näiteks kehtib ka osaühingu osanike kohta kohtupraktika, mille kohaselt igal osanikul on õigus saada teavet juhatuse liikmetele makstud tasude, juhatuse liikmega ja tema lähikondsetega sõlmitud lepingute ja nende alusel antud hüvede kohta ja seda vähemalt üldjuhul sõltumata sellest, kas teavet taotleb osanik on konkurendiga seotud isik või mitte.¹⁷¹ Samasele seisukohale on õiguskirjanduses jõutud ka aktsiaseltsi aktsionärist konkurendi teabeõiguse puhul. Aktsiaseltsi puhul on peamiseks vastuväiteks teabenõudele see, et teavet nõudnud aktsionär oli ühtlasi konkurent. Vastav vastuväide on esitatud teabenõude suhtes üsna irrelevantne. Konkurendile avaldatav teave võib olla küll piiratum, kuid üksnes konkurendiks olemise faktist ei saa teha järeldust, et juhatuse keeldumine teabe andmisest on õigustatud. ÄS § 287 lg 2 sätestab teabe andmisest keeldumise alusena üksnes aktsiaseltsi huvidele olulise kahju tekitamise ja seega peavad kohtud andma teabenõudele hinnangu lähtuvalt eelkõige selle sisust, mitte aktsionäri isikust. Vastav hindamine peab vastama küsimusele, kas konkreetse teabe avalikustamine võib oluliselt kahjustada aktsiaseltsi. Niisuguse loogilise seose loomine on võimatu, sest ei juhtorgani liikme tasu, temaga sõlmitud lepingu tingimuste ega ka seotud isikutega tehtud tehingute tingimuste avalikustamine ei saa objektiivselt kahjustada konkurentsitingimusi. Juhatuse liikme tasu avalikustamine võib olla küll konkureerimise seisukohalt probleem, kuid seda siiski hoopis teisest aspektist. Nimelt võib palgatud juhatuse liikme tasu avalikustamine tekitada olukorra, kus teine äriühing pakub talle kõrgemat tasu ja ostab ta üle ning jätab aktsiaseltsi sellega ilma väärtuslikust inimesest. Samas tuleb sellise olukorra esinemist hinnata kõiki asjaolusid arvestades. Seega ei saa konkurendi olemine aktsionäriks muuta aktsiaseltsi suletumaks sellise teabe osas, mis ei mõjuta konkurentsi.¹⁷² Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Riigikohus on leidnud, et aktsiaseltsi juhatus võib ÄS § 287 lg 2 alusel vaid siis keelduda aktsionäri teabe andmisest selle kohta, millised on kõige suuremad käesoleval aastal tehtud ja käesolevaks aastaks planeeritud investeeringud, kui on tuvastatud, et aktsionäri näol on tegemist isikuga, kes on seotud ühinguga, mis on teabenõude saanud aktsiaseltsi otsene konkurent, ja seetõttu eksisteerib oht, et teabe avaldamine võib kahjustada puudutatud isiku huve. Riigikohus on märkinud, et aktsiaseltsi huvide kahjustamise võimalust kui teabe andmisest keeldumise argumenti tuleb kaaluda kõiki asjaolusid ja mõistlikke äritavasid

¹⁷¹ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 253-254.

¹⁷² A. Vutt, lk 610.

arvestades. Seejuures oht, mis annab aluse keeldumiseks, peab olema tegelik ja huvide kahjustumine, mis võib aset leida, peab olema oluline. Riigikohus on märkinud, et kui aktsiaselts soovib ÄS § 287 lg-le 2 tuginedes keelduda aktsionärile teabe andmisest, siis peab ta põhjendama, milles konkreetselt seisneb kahjustamise oht ja milliseid hüvesid võib teabe andmine kahjustada.¹⁷³ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukoha ja selle põhjendustega ning leiab, et need kohalduvad ka osaniku teabeõiguse suhtes.

Õiguskirjanduses on märgitud, et põhimõtteliselt võib ärisaladuse lekke oht olla teabe andmisest keeldumise aluseks.¹⁷⁴ Õiguskirjanduses on leitud, et selleks, et klassifitseerida teatud informatsioon ärisaladuseks, ei piisa sellest, kui väita, et vastav teave ei ole üldtuntud, vaid sellel teabel peab olema ka mingi kaubanduslik väärtus.¹⁷⁵ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kehtivad nii osaniku kui ka aktsionäri teabenõude puhul.

Õiguskirjanduses on leitud, et kui juhatuse keeldub teabe andmisest, põhjendades seda vajadusega kaitsta osaühingu ärisaladust, siis tuleb kaaluda, kas osaniku nõutava teabe avaldamisega võib ka tegelikult kaasneda oluline kahju osaühingu huvidele. Õiguskirjanduses on märgitud, et olulist ohtu võib osaühingule kujutada leiutise või avastuse lävel oleva oskusteabe või info avaldamine, millel on märkimisväärne kaubanduslik väärtus ja mille teadasaamine võimaldaks osanikul seda osaühingu huvide vastaselt kasutada. Õiguskirjanduses on leitud, et selliseks ärisaladuseks, mille teadasaamine võiks põhjustada osaühingu huvide olulise kahjustumise, ei saa vähemalt üldjuhul pidada osaühingu tavapärase majandustegevusega seonduvat.¹⁷⁶ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka aktsionäri teabeõiguse suhtes.

Tartu Ringkonnakohus on märkinud, et reaalne oht osaühingu huvidele võib tekkida näiteks siis, kui nõutud dokumendid sisaldavad ärisaladust, mille osanikule avaldamisel on asjaolusid hinnates tõenäoline, et osanik võib neid osaühingu huvide vastaselt ära kasutada. Võimaliku kahju tekkimise hindamisel tuleb tuvastada, kas osanikul ja osaühingul on sarnaseid ärihuvisid kitsamalt. Ringkonnakohus on leidnud, et ÄS § 166 lg 2 kohaldamiseks peaks osaühing suutma tuua esile asjaolud, mis annavad alust järelduseks, et teabenõudjaga seotud

¹⁷³ RKTkm 3-2-1-86-13 p 19.

¹⁷⁴ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 715.

¹⁷⁵ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 66.

¹⁷⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 253.

äriühingud on huvitatud samadest äriprojektidest ja tegevustest, millega tegeleb teabenõude saanud isik.¹⁷⁷ Töö autor nõustub ringkonnakohtu seisukohaga.

Samuti on õiguskirjanduses märgitud, et näiteks osauhinu pangakonto väljavõtte esitamine osanikule ei tähenda ühinu ärisaladuse avaldamist, sest vastasel korral oleks ühingutel kõigil juhtudel võimalik välistada osaniku juurdepääs olulistele finantsandmetele. Teabe andmisest keeldumist ei saa automaatselt põhjendada ka näiteks sellega, kui äriühingu juhtorganid on teatud teabe tunnistanud ärisaladuseks. Ka sellisel juhul tuleb õiguskirjanduse kohaselt keeldumise põhjendatust hinnata seaduses sätestatud objektiivsetest kriteeriumidest lähtudes.¹⁷⁸ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka aktsionäri teabeõiguse puhul.

Samuti on õiguskirjanduses püstitatud küsimus, kas ühing saab keelduda teabe andmisest konfidentsiaalsuskohustuse või isikuandmete kaitse kaalutlusel. Vastutus isikuandmete kaitse eest lasub andmetöötlejal ehk siis vastaval äriühingul. Kui juhatuse keeldub teabe esitamisest põhjusel, et isikuandmete kaitse seadus (edaspidi IKS) ei luba andmeid avaldada, siis tuleb seda keeldumise alust kaaluda ÄS § 166 lõike 2 kontekstis. On mõeldav, et keeldumist saab põhjendada sellega, et dokumentide esitamise tulemusel tekiks kolmandal isikul kui andmesubjektile ühinu vastu kahju hüvitamise nõue. Seejuures kahju hüvitamise nõude tekkimise oht peab siiski olema reaalne.¹⁷⁹ Riigikohus on märkinud, et üksnes kolmandate isikute huvide kahjustamine ei anna õigust teabe andmisest keelduda.¹⁸⁰ Õiguskirjanduses on varasemalt märgitud, et kui teabe avaldamisega kaasneb oht delikaatsete isikuandmete töötlemise nõuete rikkumiseks, siis tuleks esmalt püüda leida selline teabe edastamise viis, mis võimaldaks osanikul saada teavet ja ühtlasi kaitsta andmesubjektide õigusi. Tutvumisõigus võib olla ka valikuline, kuid teabe edastamise viis ei tohiks ka ühinu jaoks olla ülemäära koormav, näiteks ei oleks ilmselt proportsionaalne see, kui ühing peaks omal kulul hakkama koostama uusi dokumente, kus delikaatsed isikuandmed oleksid varjatud.¹⁸¹ Praegu IKS enam mõistet „delikaatsed isikuandmed“ ei sisalda, kuid Andmekaitse Inspeksioon on märkinud, et eriliiki isikuandmete alla kuuluvad enamus selliseid andmeid, mis olid varasemas IKS-is käsitletavad kui „delikaatsed isikuandmed“. Nendeks on isikuandmed, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilised andmed, füüsilise

¹⁷⁷ TrtRnK 17.05.2018, 2-16-2274 p 18.1.

¹⁷⁸ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 715.

¹⁷⁹ Samas, lk 715-716.

¹⁸⁰ RKTkm 3-2-1-29-08 p 11.

¹⁸¹ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 716.

isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed, terviseandmed või andmed füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta.¹⁸² Töö autor leiab, et selline olukord esineb osatüingu dokumentidega tutvumise nõude puhul näiteks meditsiiniteenuseid osutavalt ühingult haiguslugusid kajastavate dokumentidega tutvumise nõudmisel.

Saksamaa *GmbHG* § 51a lg 2 lause 1 alusel võib osatüingu juhatus keelduda teabe esitamisest, kui on alust eeldada, et osanik võib seda kasutada ettevõtte eesmärkide vastaselt ja seeläbi äriühingut või äriühinguga seotud äriühingut kahjustada. Sama paragrahvi sama lõike teise lause kohaselt nõuab keeldumine osanike otsust.

Saksamaa õiguses loetleb *AktG* § 131 lg 3 ÄS-ist täpsemalt olukorrad, kui juhatus võib teabe andmisest keelduda. *AktG* § 131 lg 3 punkt 1 alusel võib juhatus teabe andmisest keelduda, kui informatsiooni esitamisega kaasneb mõistlikku äritegevust kaaludes suurem kui ebaoluline halvem olukord aktsiaseltsile või seotud äriühingule. Sama paragrahvi sama lõike punkt 2 sätestab teabe andmisest keeldumise võimaluse ka siis, kui teave viitab maksustamise eesmärgil bilansilistele väärtustele või üksikute maksude summale. *AktG* § 131 lg 3 punkt 3 sätestab, et teabe andmisest võib keelduda osas, mis puudutab objektide aastaaruande bilansis kajastatud väärtuse ja nende objektide tegeliku kõrgema väärtuse erinevust, välja arvatud juhul, kui üldkoosolek kinnitab aastabilansi. Sama paragrahvi sama lõike punkt 4 sätestab, et teabe andmisest võib keelduda, kui see puudutab raamatupidamis- ja hindamismeetodeid sedavõrd, kui võrd piisab nendele meetoditele viitamisele märkmetes selleks, et täpselt näidata ettevõtte varasid, finantsseisundit ja tulude olukorda vastavalt tegelikele asjaoludele *Handelsgesetzbuch*¹⁸³ (HGB) artikkel 264 lg 2 tähenduses, kuid see säte ei kohaldu, kui üldkoosolek kinnitab aastabilansi.

Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et informatsiooni andmisest keeldumist, kuna see on seotud teatud valdkonnaga nagu maksu suurus, bilansikirjed, bilansi hindamis- ja kulumismeetodid, välja arvatud siis, kui üldkoosolek kinnitab aastabilansi, ei saa pidada õigeks. Sellisel juhul jääb aktsionär õiguskirjanduse kohaselt kaitsetuks juhatuse eest, sest viimasel on lihtne informatsiooni andmisest kõrvale hiilida. Õiguskirjanduses on leitud, et ei ole mõistlikku põhjust lubada juhatusel keelduda teabe andmisest ainult seetõttu, et küsimus kuulub mõnda konkreetsesse valdkonda. Ainuke põhjus informatsiooni andmisest keeldumiseks saab õiguskirjanduse kohaselt olla aktsiaseltsi huvide oluline kahjustamine, mida ei ole võimalik seaduses ammendavalt sätestada ja mille kriteeriumid peab välja töötama

¹⁸² Mis on isikuandmed? 11.07.2018. Kättesaadav: <https://www.aki.ee/et/mis-isikuandmed> (15.02.2019).

¹⁸³ *Handelsgesetzbuch*. Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/> (17.01.2019).

kohtupraktika.¹⁸⁴ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja nende põhjendustega.

AktG § 131 lg 3 punkt 5 kohaselt võib teabe andmisest keelduda, kui teabe andmine on juhatuse jaoks seaduse alusel karistatav. Sama paragrahvi sama lõike punkt 6 sätestab, et teabe andmisest võib keelduda, kui aktsiaseltsi puhul on tegemist krediitiasutuse või finantsteenuste pakkujaga ning sellisel juhul ei ole aktsiaseltsil vaja esitada mingit informatsiooni kasutatud raamatupidamis- ja hindamismeetodite, raamatupidamise aastaaruande, juhtimisaruaruande, konsolideeritud finantsseisundi aruande või grupi juhtimisaruaruande kohta. *AktG* § 131 lg 3 punkt 7 alusel võib teabe andmisest keelduda, kui selline informatsioon on ettevõtte veebisaidil pidevalt kättesaadav vähemalt seitse päeva enne üldkoosoleku algust ja samuti selle käigus. Samuti on *AktG* § 131 lg 3 lauses 2 sätestatud, et mistahes keeldumine teabe andmisest peale eelpool toodud punktides sätestatud põhjuste ei ole lubatud. Seetõttu on tegemist teabe andmisest keeldumise aluste ammendava nimekirjaga. Võrreldes ÄS-iga on Saksamaa *AktG* sätted täpsemad nende olukordade kirjeldamisel ja loetlemisel, mille puhul aktsiaseltsi juhatusel on õigus teabe andmisest keelduda. Käesoleva töö autor leiab, et Saksamaa *AktG* regulatsioon on oluliselt põhjalikum ja selgem ja tagab seetõttu ka suurema õigusselguse, kui üpriski abstraktsed ÄS-i vastavad normid.

Soome OYL § 25 lg 1 lause 3 kohaselt ei edastata aktsionärile teavet, kui sellega kaasneks oluline kahju aktsiaseltsile. Antud säte on oma sõnastuselt ja mõttelt väga sarnane ÄS § 287 lg-le 2.

EMCA 11. osa artikkel 24 lg 2 kohaselt võib juhatus või juhtkond keelduda dokumendi avalikustamisest või informatsiooni andmisest, kui see on seadusvastane või võib tekitada ühingu materiaalselt kahju.¹⁸⁵

Kokkuvõttes järeldub teiste riikide õigusest ja EMCA-st, et kõigis käsitletud riikides ja ka EMCA puhul on põhimõtteliselt võimalik osaniku ja aktsionäri teabeõigust piirata, kui seda õigustab ühingu oluliste huvide kaitse vajadus.

¹⁸⁴ M. Greinoman, lk 49.

¹⁸⁵ European Model Company Act, lk 257.

4.2. Teabeõiguse teostamise menetlus

4.2.1. Kohustus pöörduda esmalt nõudega ühingu poole

Osanik võib juhul, kui juhatus keeldub teavet andmast või ei võimalda dokumentidega tutvuda, ÄS § 166 lg 3 alusel nõuda, et tema nõudmise õiguspärasuse üle otsustaks osanike koosolek, või esitada kahe nädala jooksul, alates juhatuse keeldumise saamisest, või nelja nädala jooksul, alates taotluse esitamisest, kui juhatus sellele ei ole vastanud, hagita menetluses kohtule avalduse juhatuse kohustamiseks teavet andma või dokumentidega tutvumist võimaldama. Seega on osanikul juhatuse keeldumise korral põhimõtteliselt võimalik valida, kas ta taotleb teabe andmist osanike koosoleku või kohtu kaudu.

Õiguskirjanduses on märgitud, et kui osanik soovib saada osaühingult teavet, siis peab ta esmalt nõudma seda juhatuselt. Teabenõude esitamine on õiguskirjanduse kohaselt kindlale isikule ehk osaühingule tehtav ja seega kättesaamist vajav tahteavaldus TsÜS¹⁸⁶ § 69 lg 1 mõttes. Vorminõuet seadus ette ei näe, aga selleks, et hiljem oleks võimalik tõendada teabenõude esitamist, tuleks see esitada vähemalt kirjalikult taasesitatavas vormis.¹⁸⁷ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et ÄS § 166 lg 3 järgi on kohtu kaudu teabe saamise eelduseks esiteks see, et osanik on esmalt osaühingult teavet või dokumentidega tutvumise õigust taotlenud. Selle reegli eesmärk on suunata äriühingu osanikke esmalt suhtlema äriühinguga kohtuväliselt. Teiseks peab juhatus olema teabe andmisest või dokumentide tutvumiseks esitamisest sõnaselgelt või vaikivalt keeldunud. Riigikohus on toonitanud, et alles siis, kui juhatus keeldub teavet andmast või dokumentidega tutvumist võimaldamast, või kui on selge, et juhatus ei vasta osaniku teabenõudele, on alus pöörduda avaldusega kohtusse.¹⁸⁸ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et selleks, et teabenõude avaldust oleks üldse põhjust menetleda, peaks esmalt olema selge, kas ÄS § 166 lg 3 eeldused on täidetud. Kohtumenetluses saab ÄS § 166 lg 3 alusel nõuda vaid sellist teavet, mille puhul on selge, et osaühing on keeldunud teavet andmast. Seetõttu on lubatud teabenõude avalduse taotlusi menetluses küll täpsustada, kuid ei ole lubatud esitada selliseid küsimusi ega taotleda tutvumist selliste dokumentidega, mida ei ole osaühingult enne kohtusse pöördumist küsitud. Seega tuleb teabenõude avalduse

¹⁸⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 30.01.2018, 6.

¹⁸⁷ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 254.

¹⁸⁸ RKTkm 2-16-3492 p 11.

menetlemisel kohtus esmalt kindlaks teha, kas osanik on enne kohtusse avalduse esitamist pöördunud esmalt osauhingu poole. Kui osanik ei ole enne kohtusse pöördumist samade küsimustega osauhingu poole pöördunud või kui ta on seda teinud vaid osaliselt, siis ei saa avaldust rahuldada sellise teabe osas, mida osauhingult ei ole nõutud.¹⁸⁹ Riigikohus on märkinud, et ÄS § 166 lg 3 järgi teabenõudega kohtusse pöördumise teine eeldus on see, et puudutatud isik kas keeldub osanikule teavet andmast või ei vasta teabenõudele.¹⁹⁰ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Õiguskirjanduses on märgitud, et teabeõiguse saab tuletada osaniku ja ka aktsionäri jälgimisõigusest, mistõttu on vaieldav, kas üksnes uudishimul baseeruvaid teabenõudeid saaks tagasi lükata TsMS § 371 lõike 2 punkti 2 või § 423 lõike 2 punkti 2 alusel põhjusel, et taotlus ei ole esitatud avaldaja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset. Ilmselgelt häirimise eesmärgil esitatud teabenõuded võivad olla lubamatud näiteks sellisel juhul, kui on tõesti ilmselge, et osaniku või aktsionäri eesmärk ongi panna ühing enda heaks eriti koormaval viisil teavet koguma ja töötleva. Tavaliselt selgub see, mida osanik või aktsionär soovib, siiski alles menetluse käigus ja sellisel juhul on võimalik vastavalt ÄS § 166 lg 2 või § 287 lg 2 alusel nõue rahuldamata jätta ka ühingu huvide olulise kahjustamise motiivil. Teabe taotlemise nõude vaatab kohus läbi hagita menetluses, kus kehtib uurimisprintsip. Seetõttu peab kohus olema aktiivne ja selgitama välja asja lahendamise seisukohast olulised asjaolud. Seega peaks kohus teabenõuet menetlema isegi siis, kui nõue näib esmapilgul põhinevat vaid uudishimul.¹⁹¹ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et dokumentidega tutvumisviisi määramisel on üldnormina kohaldatav ka VÕS § 1016. Eelkõige peab dokumentidega tutvumisõigus olema tagatud ühingu asukohas ja juhatuse kontrolli all. Seda saab põhjendada asjaoluga, et juhatuse vastutab nii ühingu tegevuse eest tervikuna kui ka konkreetselt dokumentide säilimise eest. Kui dokumendid on näiteks äriühingu raamatupidaja valduses ja raamatupidaja ei asu juhatusega samas kohas, siis ei oleks mõistlik ega seaduse eesmärgiga kooskõlas, kui kohus paneks dokumentide esitamise kohustuse raamatupidajale ja määraks, et dokumentidega saab tutvuda raamatupidaja juures. Selline lahendus ei ole sobiv näiteks juhul, kui ühingu on vastuolud juhatuse ja osanike vahel ning on oht dokumentide ülevõtmiseks. Raamatupidaja ei pruugi

¹⁸⁹ RKTkm 2-16-3492 p 12.

¹⁹⁰ Samas p 13.

¹⁹¹ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 710.

olla võimeline olema vahendajaks osanike vahelistes vaidlustes.¹⁹² Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukoha ja selle põhjendustega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et teabe taotlemise põhimõtteks on, et enne kohtu poole pöördumist peab aktsionär taotlema teavet aktsiaseltsilt. ÄS § 287 lg 3 alusel on kohtu poole pöördumise eelduseks juhatuse keeldumine teabe andmisest. Aktsiaseltsis on seaduse teksti järgi kohtusse pöördumise eelduseks otseselt teabe andmisest keeldumine, mida tuleb siiski tõlgendada selliselt, et keeldumiseks ei ole mitte üksnes vastava selge avalduse tegemine, vaid ka teabenõude üldkoosolekul käsitlemata jätmine.¹⁹³ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Riigikohus on leidnud, et teabenõude olemusest ja ÄS § 287 lg 1 mõttest tuleneb, et juhul, kui juhatuse on ÄS § 287 lg 2 järgi keeldunud teabe andmisest, siis võib aktsionär nõuda kohtu kaudu teavet ÄS § 287 lg 3 alusel ka siis, kui ta on teabenõude esitanud enne aktsionäride üldkoosoleku toimumist ning juhatuse on keeldunud enne üldkoosolekut talle õigustamatult teavet andmast. Sellisel juhul tuleb teabenõue lugeda esitatuks üldkoosolekule ning ÄS § 287 lg-s 3 nimetatud kahe nädala pikkust tähtaega kohtule avalduse esitamiseks tuleb hakata lugema üldkoosoleku toimumisest.¹⁹⁴ Õiguskirjanduses on märgitud, et erinevus võrreldes osahinguga osaniku esitatud teabenõude kohtusse pöördumise tähtaja kulgema hakkamisega, kus tähtaeg hakkab kulgema juhatuse keeldumisest, tuleneb sellest, et aktsiaseltsi aktsionäri on õigus saada teavet just üldkoosolekul ja kui talle seal teavet ei anta, siis hakkab just üldkoosolekust kulgema ka vastav tähtaeg.¹⁹⁵

Riigikohus on märkinud, et aktsionär ei pea teabenõuet alati esitama mõistliku aja jooksul enne välja kuulutatud üldkoosoleku toimumise aega, et anda aktsiaseltsi juhatusele võimalus teabenõudega eelnevalt tutvuda ja võtta selle kohta seisukoht. ÄS § 290 lg 1 kohaselt teostavad aktsionärid oma õigusi aktsionäride üldkoosolekul. Üldkoosolekul osalemine on üks tähtsamaid võimalusi aktsionäri aktsiaseltsi tegevuses osalemiseks ja juhatuse peab vähemalt üldjuhul olema võimeline üldkoosolekul päevakorraga seotud küsimustele vastama ka juhul, kui ta ei ole enne nendega tutvunud. Seejuures teabenõue ei pea olema põhjendatud ning seda ei ole vaja enne üldkoosolekut juhatusele esitada. Küsimuste varasem esitamine võib keerukamate küsimuste puhul olla soovituslik, sest sellisel juhul tuleb juhatusel teabenõudele vastata hiljemalt üldkoosolekul. Aktsiaseltsi juhatusel lasub kohustus üldkoosoleku

¹⁹² A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 712-713.

¹⁹³ Samas, lk 713.

¹⁹⁴ RKTkm 3-2-1-29-08 p 11.

¹⁹⁵ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 427.

ettevalmistamiseks ning vajadusel tuleb tal üldkoosolekule kaasata päevakorrapunktidega seotud küsimustele vastamiseks asjatundjaid ja varustada ennast vajalike lisamaterjalidega. Ka vaatamata piisavale ettevalmistusele võib siiski tekkida olukord, kus aktsiaseltsi juhatuse ei ole võimeline kõikidele esitatud küsimustele kohe vastama, seda näiteks juhul, kui küsimused on väga detailsed või ootamatud. Sellisel juhul võib lugeda juhatuse teabe andmise kohustuse täidetuks, kui ta on üldkoosolekul andnud kogu informatsiooni, mida ta teab või mõistlikult võttes peaks teadma ning kui ta viivitusega pärast üldkoosolekut vastab aktsionärile ülejäänud osas. Vastamata osas on aktsionäril võimalik uuesti esitada teabenõue või teha täpsustav järelepärimine. Samuti võivad pooled kokku leppida vastamises pärast üldkoosolekut.¹⁹⁶

4.2.2. Teabeõiguse kohtulik teostamine

4.2.2.1. Teabenõude kohtuliku menetlemise õiguslikud erisused

Seadus sätestab osanikule kohtu poole pöördumiseks tähtaja, nimelt võib teabenõude avalduse kohtule esitada kahe nädala jooksul alates juhatuse keeldumisest või nelja nädala jooksul alates taotluse esitamisest, kui osaühingu juhatuse ei reageeri. Praktikast on tekkinud küsimus, milline on eespool nimetatud tähtaja tähendus ja kuidas peab kohus toimima, kui taotlus esitatakse kohtusse hilinemisega. Õiguskirjanduses on märgitud, et kohtu poole pöördumise tähtaja puhul on tegemist õigust lõpetava tähtajaga, mille möödumisel kaotab osanik õiguse pöörduda kohtusse konkreetse teabenõude rahuldamata jätmise alusel. Samas ei kaota osanik kohtusse pöördumata jätmisel teabe taotlemise õigust tulevikus.¹⁹⁷ Õiguskirjanduses on leitud, et tegemist on tähtajaga, mille möödudes osanik ei kaota teabeõigust, vaid kui seaduses ettenähtud tähtaeg on möödas, siis on võimalik pöörduda osaühingu poole uue teabenõudega, mis võib olla sisult sama eelmise teabenõudega. Nimetatud tähtaegade sätestamise kaudu suunab seadus osanikke suhtlema esmajärjekorras otse osaühinguga ning tegelema oma õiguste kaitsega esmalt kohtuväliselt ja optimaalselt lühikese aja jooksul.¹⁹⁸ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

ÄS § 287 lõike 3 kohaselt võib aktsionär juhul, kui aktsiaseltsi juhatuse keeldub talle teabe andmisest, nõuda, et tema nõudmise õiguspärasuse üle otsustaks aktsionäride üldkoosolek, või esitada üldkoosoleku toimimisest alates kahe nädala jooksul hagita menetluses kohtule

¹⁹⁶ RKTkm 3-2-1-29-08 p 12.

¹⁹⁷ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 714.

¹⁹⁸ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 255.

avalduse juhatuse kohustamiseks teavet andma. Õiguskirjanduses on märgitud, et ka siin on praktikas tekkinud küsimus, milline on eelpool nimetatud tähtaja tähendus ja kuidas peab kohus toimima, kui taotlus esitatakse kohtusse hilinemisega. Õiguskirjanduse kohaselt on kohtu poole pöördumise tähtaja puhul tegemist õigust lõpetava tähtajaga, mille möödumisel kaotab aktsionär õiguse pöörduda kohtusse konkreetse teabenõude rahuldamata jätmise alusel. Kuid vaatamata sellele ei kaota aktsionär kohtusse pöördumata jätmisel teabe taotlemise õigust tulevikus. Kui seaduses ettenähtud tähtaeg on möödunud, siis on ikkagi võimalik pöörduda aktsiaseltsi poole uue teabenõudega, mis võib olla oma sisult samasugune eelmise teabenõudega. Nimetatud tähtaja sätestamise kaudu suunab seadus aktsionäre suhtlema esmalt vahetult aktsiaseltsiga ning tegelema oma õiguste kaitsega optimaalselt lühikese aja jooksul.¹⁹⁹

Õiguskirjanduses on märgitud, et teabe taotlemise nõude vaatab kohus läbi hagita menetluses, kus kehtib uurimisprintsip. Seetõttu peab kohus olema aktiivne ja selgitama välja asja lahendamise seisukohast olulised asjaolud. Seega peaks kohus õiguskirjanduse kohaselt teabenõuet menetlema isegi siis, kui nõue näib esmapilgul põhinevat vaid uudishimul.²⁰⁰ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Kohus vaatab osaühingu osaniku ja aktsionäri avalduse läbi hagita menetluses. TsMS § 477 lg 1 alusel vaatab kohus hagita asja läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi. Sama paragrahvi lõike 5 järgi ei ole kohus selles menetlusliigis üldjuhul seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti. TsMS § 477 lg 7 lause 2 kohaselt nõuab kohus avaldajalt tõendite esitamist või kogub neid omal algatusel. Õiguskirjanduses on märgitud, et hagita menetluses kohaldatava uurimisprintsipi kohaldamise põhimõtteline tagajärg väljendub selles, et kohus vastutab asja sisuliselt õige lahendamise eest. Seejuures ei tohi kohus piirduda üksnes asjaoludega, millele menetlusosalised tuginevad. See annab ühest küljest kohtule küll suurema tegutsemisvabaduse, kuid teisest küljest paneb see kohtule kohustuse välja selgitada, millised asjaolud arvestamist vajavad ning kuidas neid tõendada. Uurimis põhimõte tähendab ka seda, et kohus ei saa jätta avaldust rahuldamata või läbi vaatamata üksnes avalduse aluseks olevate asjaolude kohtu ette toomata jätmise tõttu, vaid peab võimalusel ise koguma teavet, mis on vajalik asjast ülevaate saamiseks.²⁰¹

¹⁹⁹ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 714.

²⁰⁰ Samas, lk 710.

²⁰¹ I. Järvekülg, V. Kõve. TsMS III § 477/5 ja 7. – V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. XI-XV osa (§-d 475-759). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2018, lk 69-70.

Õiguskirjanduses on leitud, et kuna teabenõude menetlus on hagita menetlus, siis saab kohus otsustada, milline dokumentidega tutvumisvõimalus tagab samaaegselt nii osaniku teabeõiguse kui ka dokumentide säilimise.²⁰² Töö autor nõustub õiguskirjanduse seisukohaga.

TsMS § 445 lg 1 kohaselt võib kohus otsuses poole taotlusel kindlaks määrata otsuse täitmise viisi ja korra ning täitmise tähtaja või tähtpäeva ja asjaolu, et otsus täidetakse viivitamata või et otsuse täitmine tagatakse mõne hagi tagamise abinõuga. Õiguskirjanduses on leitud, et siiski ei tohiks olla välistatud kohtu kohustus juhtida poolte tähelepanu otsuse täitmise viisi ja korra määramise taotluse esitamise vajadusele, kui kohus on seisukohal, et otsuse täitmine võib problemaatiliseks kujuneda.²⁰³ Samuti on õiguskirjanduses märgitud, et teabenõude menetluses teabenõude rahuldamisel, on oluline lahendis kindlaks määrata kohtulahendi täitmise viis ja kord, et teabe saamise õigus reaalselt tagada.²⁰⁴

Riigikohtu seisukoha järgi peab dokumentidega tutvumise nõue olema piisavalt piiritletud, s.t hageja peab hagiavalduses piisavalt selgelt näitama, milliste dokumentidega tutvumist ta nõuab.²⁰⁵ Riigikohus on samuti märkinud, et dokumendiga tutvumist taotleval isikul peab olema õigustatud huvi dokumendiga tutvumiseks ja dokument, millega tutvumist taotletakse, peab olema isiku valduses, kellelt tutvumise võimaldamist nõutakse.²⁰⁶ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et VÕS sätete seisukohtade kohaldamine osaniku teabeõiguse menetlemisel võib eelkõige kõne alla tulla dokumentidega tutvumise korra määramisel. Ühinguõiguslikus teabenõude menetluses tuleb kohaldada näiteks põhimõtet, et avaldaja peab tooma välja, milliste dokumentidega ta tutvuda soovib. Õiguskirjanduses on ka leitud, et samuti tuleb kohaldada ka põhimõtet, et tutvumisnõue ei hõlma võimalust saada dokumente oma valdusse.²⁰⁷ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on leitud, et kuigi osaniku teabeõigus on ulatuslik, ei ole osanikul siiski õigust nõuda, et osaühing annaks osanikule üle dokumendid, millega ta tutvuda soovib. Samuti ei ole õiguskirjanduse kohaselt teabeõiguse mõtteks võimaldada osanikul tutvuda dokumentidega ilma juhatuse liikmete või teiste osaühingu töötajate juuresolekuta.²⁰⁸ Seda on õiguskirjanduses põhjendatud asjaoluga, et dokumentide kadumise või hävimise eest

²⁰² A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 713.

²⁰³ J. Ots. TsMS II § 445/1. – V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2017, lk 1098-1099.

²⁰⁴ Samas, lk 1101.

²⁰⁵ RKTkm 3-2-1-132-07 p 14.

²⁰⁶ RKTko 3-2-1-108-10 p 12.

²⁰⁷ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 710.

²⁰⁸ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

vastutavad ainult juhatuse liikmed.²⁰⁹ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtade ja nende põhjendustega.

Õiguskirjanduses on leitud, et kõigi ühingu dokumentidega tutvumine ilma teise juhatuse liikme juuresolekuta ei annaks teisele osanikule mitte dokumentidega tutvumise õigust, vaid sisuliselt omandaks ta sellega täieliku kontrolli ühingu üle. Õiguskirjanduses on märgitud, et sellisele eesmärgile ei pea riik TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel andma õiguskaitset teabe taotlemise menetluse kaudu.²¹⁰ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et iseenesest saab küll kohtusse esitada hagi, millega taotletakse, et kohus kohustaks dokumentide valdajat neid üle andma, kuid sellisel juhul on tegemist hoopis teist laadi menetlusega. Vastav nõue kujutab õiguskirjanduse kohaselt endast kohustushagi ja sellisel juhul peab nõude aluseks olema asjaolu, et ühingu dokumendid või osa neist on isiku valduses, kellel puudub nende valdamiseks õigus. Selline nõue võib õiguskirjanduse kohaselt esineda näiteks olukorras, kus üks juhatuse liige on tagasi kutsutud ja valitud on uus, kuid endine juhatuse liige keeldub dokumente üle andmast.²¹¹ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et seaduse mõttega ei ole kooskõlas olukord, kus kohus rahuldab teabe taotlemise sätete alusel osaühingu osaniku nõude juhatuse liikme vastu ja kohustab juhatuse liiget kõiki dokumente osanikule üle andma. Samuti on õiguskirjanduses leitud, et seaduse mõtte ja ühingujuhtimise loogika kohaselt ei saa osanik juhatusele dokumente ära võtta, kuid ta saab ja vajadusel ka peab kutsuma juhatuse liikme tagasi ning lõpetama tema jaoks ebausaldusväärseks muutunud isiku suhte ühinguga. Isegi olukorras, kus juhatuse liikme volituste tähtaeg on lõppenud, ei saa õiguskirjanduse kohaselt osanik nõuda dokumente enda valdusse, vaid sellises olukorras peab ta määrama uue juhatuse liikme.²¹² Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et dokumentidega tutvumisõigus peab olema osanikule tagatud eelkõige osaühingu asukohas, st juhatuse kontrolli all. Selline regulatsioon on põhjendatav asjaoluga, et osaühingu juhatuse vastutab nii ühingu tegevuse eest tervikuna kui ka konkreetselt dokumentide säilimise eest. Samas on osanikul õiguskirjanduse kohaselt õigus osaühingu dokumentidega tutvumisel kasutada nõustaja abi, kuid sellist abi kasutades peab osanik omakorda järgima hea usu põhimõtet ja arvestama ühingu huvidega. Näiteks ei oleks

²⁰⁹ A. Vutt, M. Vutt (viide 21), lk 62.

²¹⁰ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 711.

²¹¹ Samas, lk 712.

²¹² Samas.

ilmselt hea usu põhimõttega kooskõlas see, kui osanik soovib tutvuda osaühingu dokumentidega korraga nii paljude nõustajate juuresolekul, et see osaühingut häirib.²¹³ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega.

Õiguskirjanduses on märgitud, et põhimõtteliselt on osanikul õigus saada osaühingult teavet igal ajal, kuid arvestades mõistlikkuse põhimõtet. Mõistlikkuse põhimõttega kooskõlas olevaks ei saa õiguskirjanduse kohaselt vähemalt üldjuhul pidada näiteks seda, kui osanik soovib tutvuda osaühingu dokumentidega pühade ajal või öösel.²¹⁴ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga ning leiab, et osaühingu dokumentidega pühade ajal või öösel tutvumine võiks kõne alla tulla näiteks sellisel juhul, kui on märkimisväärne oht, et vastavad dokumendid võivad kiiresti hävida.

4.2.2.2. Teabenõude menetluses tehtud kohtulahendi täitmise probleemid

Õiguskirjanduses on märgitud, et piiratud vastutusega äriühingute osanike ja aktsionäride teabeõigusega seotud vaidlused on ka kohtupraktikas laialt levinud, mis omakorda näitab, et seda õiguskaitsevahendit kasutatakse palju. Omaette küsimus on õiguskirjanduse kohaselt selle õiguskaitsevahendi tegelik efektiivsus konfliktide lahendamisel, sest teabenõude kohta tehtud kohtulahendite täitmine võib osutuda keeruliseks.²¹⁵

Õiguskirjanduses on märgitud, et teabeõiguse teostamise kohta tehtud kohtulahendi täidetavuseks peavad selles olema näidatud dokumentidega tutvumise aeg, koht ja vajadusel ka tutvumise viis.²¹⁶ TsMS § 445 lg 1 alusel võib kohus otsuses poole taotlusel kindlaks määrata ka otsuse täitmise viisi ja korra ning täitmise tähtaja või tähtpäeva ja asjaolu, et otsus täidetakse viivitamata või et otsuse täitmine tagatakse mõne hagi tagamise abinõuga. Õiguskirjanduses on leitud, et täitmise viis peab tagama osaühingu osanikule tegeliku võimaluse tutvuda dokumentidega või osaniku soovitud teabe tegeliku saamise. Teabenõude täitmise viis ei või olla selline, et osaühingu osanikul ei ole teabe andmise viisist tulenevalt tegelikult võimalik saada vastuseid oma esitatud küsimustele.²¹⁷ Töö autor nõustub õiguskirjanduses väljendatud seisukohtadega ja leiab, et need kohalduvad ka aktsionäri teabe küsimise õiguse puhul.

²¹³ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 252.

²¹⁴ Samas.

²¹⁵ M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 687.

²¹⁶ K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt, lk 254.

²¹⁷ Samas, lk 255.

Riigikohus on märkinud, et teabenõude täitmise viisi kindlaksmääramisel tuleb kohtul kaaluda mõlema poole huve ja arvestada muuhulgas taotletud dokumentide mahtu ning seda, et teabenõude täitmine häiriks äriühingu tegevust võimalikult vähe.²¹⁸ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga ja leiab, et see kohaldub nii osaniku kui ka aktsionäri teabeõiguse suhtes.

Õiguskirjanduses on märgitud, et Riigikohus on rõhutanud, et kohtulahendi resolutsiooni täpsus on eriti oluline lahendite puhul, millega kohustatakse isikut midagi faktiliselt tegema või mingist tegevusest hoiduma. Samas peab lahendi detailsus õiguskirjanduse kohaselt jääma mõistlikesse piiridesse, sest liigne detailsus võib kaasa tuua uusi vaidlusi. Õiguskirjanduses on leitud, et kohtulahendi resolutsioonist peavad nähtuma selle täitmise üldised parameetrid.²¹⁹

Teabe taotlemise avalduse rahuldamise tulemusel tehtud kohtulahend on TMS § 2 lg 1 p 1 järgi täitedokument ja TsMS § 442 lg 5 teise lause kohaselt peab resolutsioon olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita. Riigikohus on märkinud, et määruse resolutsioon, millega kohustatakse osauhingut esitama avaldajale tutvumiseks dokumente, peab seega kajastama dokumente selliselt, et need oleks võimalik mõistlikult kindlaks määrata.²²⁰ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga.

Riigikohus on märkinud, et täitemenetluses kehtib formaliseerituse printsiip, mille kohaselt peab kohtutäitur kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele, kuid ta ei pea kontrollima materiaalõiguslikke asjaolusid. Kui kohtutäiturile esitatakse formaalsetele nõuetele vastav täitedokument, on ta kohustatud selle ja sissenõudja avalduse alusel algatama täitemenetluse. Formaliseerituse printsiibist tulenevalt saab sundkorras täita üksnes selget lahendit.²²¹ Õiguskirjanduses on märgitud, et täidetava nõude sisu peab olema kohtutäiturile ilma küsitavusteta mõistetav.²²²

Praktikas tõusetub küsimus, et mis saab siis, kui kohtulahend küll kohustab teatud dokumente osanikule tutvumiseks esitama, kuid neid siiski talle ei esitata. Sellisel juhul hakkab küll kohtutäitur kohtulahendit täitemenetluse kohaselt täitma, kuid ühing võib siiski ikkagi praktikas takistada ja keelduda osanikule dokumentide tutvumiseks esitamisest. Dokumentide tutvumiseks esitamise puhul on tegemist asendamatu toiminguga, mida saab teha üksnes

²¹⁸ RKTkm 2-16-3492 p 14.5.

²¹⁹ A. Vutt, M. Vutt (viide 2), lk 712.

²²⁰ RKTkm 2-16-3492 p 16.1.

²²¹ Samas.

²²² A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn, 2017, lk 50.

võlgnik ehk ühing ise. TMS § 183 alusel saab kohtutäitur olukorras, kui toimingut saab teha üksnes võlgnik ise, kuid ta ei tee seda määratud tähtpäevaks või kui võlgnik rikub kohustust teatud toimingut taluda, määrata võlgnikule sunniraha TMS §-s 26¹ sätestatud korras. Siinkohal tekib küsimus, kas sunniraha määramine on mõjus abinõu ja tagab reaalselt osanikule võimaluse osaühingu dokumentidega tutvuda. Teatud juhul võib sunniraha määramine olla mõjus ja osanikule dokumentidega õiguse tagada, kuid see ei pruugi alati nii olla. Eksisteerib ka võimalus, et osaühing maksab sunniraha ära ja ikkagi ei näita osanikule vastavaid dokumente. Seega ei pruugi sunniraha määramine olla mõjusaks abinõuks dokumentidega tutvumisõiguse tagamisel, kui osaühingus on isikute vahel tõsised erimeelsused või vastuolud. Eelnevast järeldub, et teabeõigust on tegelikkuses raske maksmata panna ning kohtulahendite täitmine võib osutuda problemaatiliseks.

Eelduslikult on osanikul õigus tutvuda kõigi osaühingu dokumentidega, millega tutvumine ei tekita ühingu olulist kahju. Riigikohus on märkinud, et kui osanik soovib näha mingeid kindlaid dokumente, siis tuleb selle lahendi resolutsioonis, millega kohus rahuldab avaldaja teabenõude ja kohustab puudutatud isikut esitama avaldajale tutvumiseks teatud dokumente, kõnealused dokumendid piisavalt määratleda. Riigikohus on leidnud, et piisava määratletuse nõude saab lugeda täidetuks, kui puudutatud isikuga sarnasele mõistlikule ja heas usus tegutsevale isikule on arusaadav, mida teda esitama kohustatakse. Riigikohus on märkinud, et vähemalt üldjuhul võib piisavalt määratletuks lugeda näiteks seda, kui teabenõude rahuldamise kohta tehtud määruse resolutsioonis märgitakse, et dokumentideks, millega tutvumise õigus avaldajale antakse, on kindla ajavahemiku jooksul teatud hinnaga ja teatud isikute vahel sõlmitud lepingud.²²³ Töö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega.

Näiteks tsiviilasjas 2-08-14047 kohustas maakohus osaühingut lubama osanikul tutvuda osaühingu 2007. aasta raamatupidamisaruannetega, 2007. aasta jooksul sõlmitud lepingutega, töötajate töölepingutega, 2007. aasta pangakontode väljavõtetega, 2007. aasta töötasu arvestuse ja väljamakstud palgalehtedega, 2007. aastal hankijate poolt esitatud arvetega ja 2007. aasta müügiarvetega, kassadokumentide ja avansiaruannetega 2007. aasta kohta ning 2007. aasta operatsiooni päevaraamatuga. Seejuures dokumentidega tutvumise koha kohta märkis kohus, et osaühing peab dokumentidega tutvumist võimaldama ühingu asukohas, ja lisas, et dokumentidega tutvumine ei hõlma dokumentide ärakirjade saamist. Dokumentidega tutvumise ajaks määras kohus ühe kuu alates kohtumääruse jõustumisest.²²⁴ Töö autor leiab, et selles tsiviilasjas on dokumendid, millega tutvumist võimaldatakse pigem piisavalt täpselt

²²³ RKTkm 2-16-3492 p 16.2.

²²⁴ Harju Maakohtu 19.06.2009 määrus asjas 2-08-14047.

määratletud ja osaühingu juhatus peaks aru saama, mida ta tutvumiseks osanikule esitama peab.

Kokkuvõte

Töö üks peaesmärk oli välja selgitada ja analüüsida, millist teavet ja millises ulatuses on osanikul ja aktsionäril teabeõiguse korras õigus äriühingu kohta küsida ja saada. Töö teiseks oluliseks eesmärgiks oli uurida, millist teavet ja dokumente ning millises ulatuses tuleb osanikele ja aktsionäridele kohustuslikus korras avaldada üldise teabe avalikustamiskohustuse alusel. Samuti oli töö eesmärgiks analüüsida teabeõiguse teostamise piiranguid ja menetlust ning selgitada, kuidas on võimalik teabeõigust teostada.

Esiteks nähtus tööst, et osaühingus on teabenõude puhul õigustatud subjektiks osanik ja aktsiaseltsis aktsionär. Isik, kes on samaaegselt osanik ja juhatuse liige, ei saa esitada teabenõuet AS § 166 alusel. Investeeringuühingu aktsionär peab teostama teabeõigust investeeringuühingu kaudu, kes on teabe saamiseks õigustatud subjekt. Kui osanikule on juba kohtulahendiga antud õigus teavet saada, siis ainuüksi tema väljaarvamine osaühingust jõustunud kohtulahendiga ning ka liikmesussuhte lõppemine muul viisil, ei välista osanikule varasema kohtulahendiga antud õigust saada osaühingult infot osaühingu tegevuse kohta. Kuid endisel aktsionäril puudub õigus saada teavet teabenõude menetluse korras. Samuti järeldus tööst, et osa ühisomanikul on õigus nõuda osaühingult osaühingu tegevuse kohta teavet ja osaühingu dokumentidega tutvumist ka üksi. Samuti saab ka aktsia ühisomanik üksi nõuda aktsiaseltsi tegevuse kohta teavet.

Tööst nähtus, et osanikele ja aktsionäridele kohustuslikult avalikustatavateks dokumentideks on aktsionäride üldkoosoleku ja osanike koosoleku protokoll koos selle lisadega, majandusaasta aruanded, otsuste eelnõud, nõukogu ja juhatuse otsuste protokollid ning muud üldkoosolekule esitatavad dokumendid, nagu vandeaudiitori aruanne, kasumi jaotamise ettepanek, põhikirja projekt, leping või lepingu projekt. Selle teabe esitamise puhul puudub osaühingu ja aktsiaseltsi juhatusel kaalumisruum ja teavet tuleb sellises mahus anda kõigile osanikele ja aktsionäridele.

Töös analüüsitud küsimuste pinnalt saab järeldada, et börsiühingute suhtes kehtib HÜT ja kuigi tavalistele aktsiaseltsidele HÜT ei kohaldu, siis on seal siiski teatud üldised põhimõtted, mis laienevad ka tavalistele aktsiaseltsidele ja seepärast saab need põhimõtted aluseks võtta ka tavalise aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse ulatust hinnates.

Samuti nähtus tööst, et osanikule ja aktsionärile antav teave tuleb anda nii, et see oleks ammendav ja õige. Osaniku ja aktsionäri teabeõigust põhikirjaga piirata ei saa, kuid

põhikirjaga on võimalik täpsemini reguleerida teabe andmise ja dokumentidega tutvumise korda. Osanikule ja aktsionärile teabe andmise kord ei või aga olla selline, mis teabeõiguse sisuliselt välistab.

Läbiviidud analüüsi tulemusena selgus, et aktsionäri õigus küsida teavet ei ole piiratud ainult üldkoosoleku päevakorras olevate küsimustega. Aktsiaseltsi aktsionäri teabeõiguse peamine erinevus osahinguga osaniku teabeõigusest seisneb selles, et aktsionär saab aktsiaseltsi juhatusele teavet nõuda vaid üldkoosolekul. Võrreldes osahinguga osanike teabeõigusega on aktsiaseltsi aktsionäri teabeõigus mõnevõrra piiratum, kuna vähemalt üldjuhul ei saa aktsionär nõuda, et aktsiaseltsi juhatus annaks talle teavet väljaspool üldkoosolekut või võimaldaks aktsiaseltsi dokumentidega tutvumist. Seejuures aktsionäri nõutav teave peab olema selline, mida on võimalik väljastada äriühingu üldkoosolekul.

Samuti nähtus tööst, et aktsionäri teabenõude puhul ei ole vaja üldse hinnata aktsionäri õiguste teostamisega seonduvat, sest nõude aluseks olev AS § 287 lg 1 annab aktsionärile õiguse saada teavet aktsiaseltsi tegevuse kohta, seejuures mingeid sisulisi ega muid piiranguid see norm ei sisalda ja seega ei eelda norm, et teavet sooviv aktsionär peaks põhjendama, millise aktsionäriõiguse teostamiseks talle vastav teave vajalik on.

Töös läbiviidud analüüsi pinnalt selgus, et kuna TsÜS § 32 sätestab juriidilise isiku liikmetele kohustuse ning seega ka osanikele ja aktsionärile kohustuse järgida omavahelises suhtluses hea usu põhimõtet ning seetõttu võivad liigkoormavad või asjakohatud teabenõuded olla selle põhimõtte alusel lubamatud. Seejuures tuleb arvestada põhjendamise kohustust, sest mitte osanik ja aktsionär ei pea põhjendama, miks on talle teave vajalik, vaid osahing ja aktsiaselts peab põhjendama, miks ta teavet ei avalda. Seega võib teabeõiguse mahtu piirata üldine hea usu põhimõte ja õiguste kuritarvitamise keeld.

Tööst nähtus samuti, et vastus aktsionäride üldkoosolekul esitatud teabenõudele ei pea olema kirjalik ning juhul, kui tegemist on väga paljude küsimustega, siis võib vastuse anda ka mitmele küsimusele korraga. Osahinguga ja aktsiaseltsi juhatus peab osanikule ja aktsionärile teavet andes käituma heas usus, antav teave peab olema täielik ja vastama ka tegelikult esitatud küsimustele.

Läbiviidud analüüsi tulemusena selgus, et Eesti ja Saksamaa õiguses on osaniku õigus küsida teavet reguleeritud väga sarnaselt, kuna mõlemas on regulatsioon suhteliselt üldsõnaline ja laia abstraktsiooniastmega. Kuid Saksamaa regulatsioon on siiski natuke täpsem ja mahukam. Samuti on Saksamaal Eesti õigusega sarnane aktsionäri teabeõiguse regulatsioon, kuid

võrreldes ÄS-iga on Saksamaa *AktG* sätted täpsemad selle kirjeldamisel, mille kohta aktsionär üldkoosolekul teavet küsida võib.

Tööst nähtus, et Soome regulatsioon, mis puudutab aktsionäri õigust küsida teavet, on üsna sarnane Eesti regulatsioonile, kuid on sellest siiski mahukam ja täpsem ning sisaldab ka sisulisi erinevusi. Rootsi äriühingu aktsionäri õigust küsida teavet puudutav regulatsioon on Eesti regulatsioonist oluliselt mahukam ja täpsem, kuid samas on mõned aluspõhimõtted nagu olulise kahju mitte tekitamine ja teabe andmine üldkoosolekul oma olemuselt sarnased.

Üldjuhul on osanikul õigus saada teavet aktsiaseltsi juhatajaga sõlmitud lepingu olulisemate tingimuste ja seotud isikutega tehtud tehingute kohta ning sellised teabenõuded ei ole pahausksed. Majandusaasta aruannet ja selle lisasid puudutavaid küsimusi võib üldjuhul pidada osaniku ja aktsionäri huvifääri kuuluvateks, kuid teabe avaldamine võib erandjuhtudel siiski olla välistatud, kui täidetud on ÄS § 166 lg-s 2 või § 287 lg-s 2 sätestatud eeldus ehk kui on alust eeldada, et see võib tekitada olulist kahju osäühingu või aktsiaseltsi huvidele. Üksnes fakt, et teavet taotlenud osanik või aktsionär on seotud osäühingu või aktsiaseltsi konkurendiga, ei anna alust keelduda majandusaasta aruande sisu kohta selgituste andmisest. Teavet tuleb edastada vähemalt selles ulatuses, mille avalikustamise näeb seadus ette majandusaasta aruande kaudu või muul viisil. Kui investeringute vastu tunneb huvi osanikust või aktsionärist konkurent või konkurendiga seotud isik, siis võib osanikule või aktsionärile antava teabe detailsusaste vastavalt asjaoludele olla küll väiksem, kuid minimaalselt tuleb ka sellisel juhul anda teavet ulatuses, milles see teave peab sisalduma majandusaasta aruandes.

Tööst nähtus, et aktsiaseltsi majandusaasta aruandega seotud küsimused, mis on aastaaruande kinnitamist otsustava üldkoosoleku päevakorras, on esitatud sisuliselt majandusaasta aruande kohta. Selliseks küsimuseks on näiteks küsimus selle kohta, millised on aktsiaseltsi ja juhataja vahelise kirjaliku juhataja lepingu olulised tingimused, sealhulgas juhataja tasu suurus, ühingu poolt juhatajale võimaldatavad hüved ja lepingu lõpetamise hüvitised. Osanikul ja aktsionäril on õigus nõuda juhatause ja nõukogu liikmete tasude individualiseeritud kujul esitamist. Samuti on aktsiaseltsi või osäühingu juhatajaga seotud isikutega tehtud tehinguid puudutav teave on üldjuhul selline teave, mida aktsionäril ja osanikul on õigus saada.

Töös läbiviidud analüüsi tulemusena selgus, et kohtupraktikas on kujunemas ekslik arvamus, et kõik küsimused, mis nõuavad analüüsi, väljuvad teabenõude raamidest. Tegelikult see siiski nii ei ole. Kui küsimusele vastamine eeldab analüüsi, siis ei tähenda see veel seda, et see küsimus ei ole teabenõude korras lubatud. Osanik ei saa teabenõude korras küll nõuda

osaühingult uute aruannete koostamist, kuid andmete vaatamist ja neist järelduste tegemist saab osanik ikkagi nõuda.

Üldreeglina võib osanik osaühingu lepingutega tutvuda. Kõlvatuks konkurentsiks ja pahauskseks käitumiseks dokumentidega tutvumise võimaldamisest keeldumise alusena ei saa pidada üksnes asjaolu, et teabenõudjale kuulub samal majandus- ja kutsetegevusosalal tegutsev ettevõtte. Üldjuhul ei ole teabe andmisest keeldumiseks piisav ka see, et osanik omab osalust konkureerivas äriühingus. Reaalne oht osaühingu huvidele võib tekkida näiteks siis, kui nõutud dokumendid sisaldavad ärisaladust, mille osanikule avaldamisel on asjaolusid hinnates tõenäoline, et osanik võib neid osaühingu huvide vastaselt ära kasutada. Võimaliku kahju tekkimise hindamisel tuleb tuvastada, kas osanikul ja osaühingul on sarnaseid ärihuvisid kitsamalt. ÄS § 166 lg 2 kohaldamiseks peaks osaühing suutma tuua esile asjaolud, mis annavad alust järelduseks, et teabenõudjaga seotud äriühingud on huvitatud samadest äriprojektidest ja tegevustest, millega tegeleb teabenõude saanud isik.

Reeglina ei ole osaühingu osanikul ka õigust nõuda osaühingu dokumentidest koopiaid. Dokumentidega tutvumise nõue hõlmab õiguskirjanduse kohaselt osaühingu olemasolevaid dokumente. Seega teabeõiguse eesmärgiks ei ole panna osaühingut osaniku jaoks andmeid töötleva ega aruandeid koostama. Dokumentidega tutvumise õigus hõlmab õiguskirjanduse kohaselt nii tavalisi kui ka digitaalsetel andmekandjatel paiknevat andmeid.

Tööst nähtus, et ÄS § 287 ei anna aktsionärile õigust aktsiaseltsi dokumentidega tutvumiseks ning järelikult ei saa aktsionär seda nõuda ka TsÜS § 32 ega VÕS § 1015 alusel. Aktsionär ei saa ka erikontrolli vahendusel dokumentidega tutvuda, vaid tal on pärast erikontrolli läbiviimist võimalik tutvuda vaid erikontrolli aruandega, mille koostab talle esitatud andmete ja dokumentide põhjal selleks määratud asjatundja.

Eesti ja Saksamaa õiguses on osaniku õigus tutvuda osaühingu dokumentidega reguleeritud väga sarnaselt, kuna mõlemas on regulatsioon suhteliselt üldsõnaline ja laia abstraktsiooniastmega. Kuid Saksamaa regulatsioon on siiski natuke täpsem ja mahukam. Suurbritannia dokumentidega tutvumise regulatsioon on Eesti omast palju mahukam ja sisaldab peamise erinevusena ulatuslikku dokumentide säilitamise kohustust ja nendest koopiate nõudmise õigust. Tööst nähtus, et väga mahukalt ja detailselt ei ole osaniku osaühingu dokumentidega tutvumist vaja tingimata reguleerida ning selle täpsemad piirid võib jätta pigem kohtupraktika kujundada.

Peamiseks erinevuseks Rootsi õiguse ja Eesti õiguse vahel on see, et Rootsis ei toimu teabeõiguse ulatuse sellist eristamist nagu Eestis ja ka näiteks Saksamaal, mille kohaselt

sõltub teabeõiguse ulatus ühingu vormist, vaid Rootsis on see seatud sõltuvusse ühingu aktsionäride arvust. Seega on Rootsis dokumentidega tutvumise õigus võimalik ainult sellises aktsiaseltsis, kus on kuni 10 aktsionäri ning üle 10 aktsionäriaga aktsiaseltsis sellist õigust ei ole.

Tööst nähtus, et osaniku ja aktsionäri teabenõue ei või olla kuritarvituslik ja teabenõude teostamise eesmärgiks ei või olla osaühingule või aktsiaseltsile kahju tekitamine ning samuti ei või ka osaühing ja aktsiaselts teabe andmisest pahauskselt keelduda. Teabe taotlemise nõude lahendamisel ja teabeõiguse piiride määramisel tuleb arvestada nii õigustatud kui ka kohustatud isiku õiguste ja huvidega. Osanik ja aktsionär peab teabe taotlemisel käituma heauskselt ja ta peab saadud teavet heauskselt ja mitte osaühingu või aktsiaseltsi huvide vastaselt kasutama. Osaühing ja aktsiaselts peavad andma osanikule või aktsionärile teavet, mille andmine nende huve oluliselt ei kahjusta, kuid samas võib ühingu teabenõudega koormata siiski mõistlikul määral. Ka teabenõude täitmise viisi kindlaksmääramisel tuleb kaaluda mõlema poole huve ja arvestada muuhulgas taotletud teabe mahtu ning seda, et teabenõude täitmine häiriks ühingu tegevust võimalikult vähe. Pahauskus on kindlasti iseloomulik teabenõudele, mille puhul on tuvastatud, et selle ainus eesmärk on ühingu kahjustamine.

Analüüsi pinnalt selgus, et ÄS § 166 lg 1 mõtte kohaselt ei saa osanik nõuda osaühingult tutvumist selliste dokumentidega, mida ei ole olemas. Osaühingut ei saa kohustada koostama osaniku jaoks selliseid dokumente, mida osaühing muidu koostama ei peaks. ÄS § 166 lg 1 raames ei saa osanik nõuda dokumentide koopiaid ega seda, et kohus kohustaks juhatust saatma dokumente osanikule e-postiga. Osanik ja aktsionär ei saa teabenõudena taotleda, et kohus kohustaks juhatust vastama sellistele küsimustele, millele vastamine kujutab endast üksnes juhatuse hinnangu andmist mingile olukorrale. Teabenõude korras ei saa kohustada juhatust andma hinnangut, kas mingi tehing on seaduslik või ebaseaduslik. Osanik ja aktsionär ei saa ühingult küsida küsimusi, mis on seotud oletuste või prognoosidega.

Tööst järeldus, et teabe andmisest keeldumiseks on piisav põhjus, kui on olemas reaalne oht olulise kahju tekkimiseks. Seejuures kahju all ei tohiks mõista mitte üksnes kahju VÕS § 128 lg 2 mõttes, vaid ka iga kaalukamat äriühingu huvide kahjustamist. Oht kahju tekkimiseks ei pea tingimata lähtuma otseselt teabe andmisest, kuid see oht peab teabeõiguse teostamise tõkestamiseks olema piisavalt oluline. Teabe andmisest keeldumise korral peab osaühingu või aktsiaseltsi juhatust sellest teavet taotlenud osanikule või aktsionärile selgelt teada andma.

See, et osanik või aktsionär on osaühingu või aktsiaseltsi konkurent või konkurendiga seotud isik, ei tähenda veel seda, et sellisel osanikul või aktsionäril ei ole õigust saada mitte mingisugust ühingut puudutavat teavet. Iga konkreetse küsimuse juures tuleb keeldumise põhjendatust eraldi kaaluda ja konkurendiks olemine ei õigusta ühingu teabe andmise kitsendamist teabe osas, mis ei mõjuta konkurentsi. Kui ühing soovib teabenõude korras teabe andmisest keelduda, siis peab ta põhjendama, milles konkreetsetl seisneb kahjustamise oht ja milliseid hüvesid võib teabe andmine kahjustada.

Põhimõtteliselt võib ärisaladuse lekke oht olla teabe andmisest keeldumise aluseks, kuid selleks, et klassifitseerida teatud informatsioon ärisaladuseks, ei piisa sellest, kui väita, et vastav teave ei ole üldtuntud, vaid sellel teabel peab olema ka mingi kaubanduslik väärtus. See on iseloomulik olukorras, kus tegemist on leiutise või avastuse lävel oleva oskusteabe või info avaldamisega, millel on märkimisväärne kaubanduslik väärtus ja mille teadasaamine võimaldaks osanikul või aktsionäril seda ühingu huvide vastaselt kasutada.

Saksamaa õiguses loetleb *AktG* § 131 lg 3 ÄS-ist täpsemalt olukorrad, kui juhatus võib teabe andmisest keelduda. Saksamaa *AktG* regulatsioon on oluliselt põhjalikum ja selgem ja tagab seetõttu ka suurema õigusselguse, kui üpriski abstraktsed ÄS-i vastavad normid.

Tööst nähtus, et osanikul on juhatuse keeldumise korral põhimõtteliselt võimalik valida, kas ta taotleb teabe andmist osanike koosoleku või kohtu kaudu. Kui osanik või aktsionär soovib saada ühingult teavet, siis peab ta esmalt nõudma seda juhatuselt. ÄS § 166 lg 3 ja § 287 lg 3 järgi on kohtu kaudu teabe saamise eelduseks esiteks see, et osanik või aktsionär on esmalt ühingult teavet või osanik ka dokumentidega tutvumise õigust taotlenud. Teabenõudega kohtusse pöördumise teine eeldus on see, et osaühingu juhatus kas keeldub osanikule teavet andmast või ei vasta teabenõudele. Aktsiaseltsis on kohtusse pöördumise eelduseks otseselt teabe andmisest keeldumine, mida tuleb siiski tõlgendada selliselt, et keeldumiseks ei ole mitte üksnes vastava selge avalduse tegemine, vaid ka teabenõude üldkoosolekul käsitlemata jätmine.

Erinevus osaniku ja aktsionäri esitatud teabenõude kohtusse pöördumise tähtaja kulgema hakkamisega, kus osaniku puhul tähtaeg hakkab kulgema juhatuse keeldumisest, tuleneb sellest, et aktsiaseltsi aktsionäril on õigus saada teavet just üldkoosolekul ja kui talle seal teavet ei anta, siis hakkab just üldkoosolekust kulgema ka vastav tähtaeg. Kui seaduses ettenähtud tähtaeg on möödunud, siis on ikkagi osanikul ja aktsionäril võimalik pöörduda osaühingu või aktsiaseltsi poole uue teabenõudega, mis võib olla oma sisult samasugune eelmise teabenõudega.

Läbiviidud analüüsi pinnalt nähtus, et teabenõude avalduse taotlusi on lubatud menetluses küll täpsustada, kuid ei ole lubatud esitada selliseid küsimusi ega taotleda tutvumist selliste dokumentidega, mida ei ole ühingult enne kohtusse pöördumist küsitud.

Töös läbiviidud analüüsist selgus, et teabe taotlemise nõude vaatab kohus läbi hagita menetluses, kus kehtib uurimisprintsip. Seetõttu peab kohus olema aktiivne ja selgitama välja asja lahendamise seisukohast olulised asjaolud. Teabeõiguse teostamise kohta tehtud kohtulahendi täidetavuseks peavad selles olema näidatud dokumentidega tutvumise aeg, koht ja vajadusel ka tutvumise viis. Täitmise viis peab tagama osanikule tegeliku võimaluse tutvuda dokumentidega ja osaniku või aktsionäri soovitud teabe tegeliku saamise. Teabe taotlemise avalduse rahuldamise tulemusel tehtud kohtulahend on TMS § 2 lg 1 p 1 järgi täitedokument ja TsMS § 442 lg 5 teise lause kohaselt peab resolutsioon olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita.

Magistritöös läbiviidud analüüsi tulemusena saab järeldada, et kuigi kohtupraktika näitab, et teabeõigusega seotud vaidlusi on praktikas palju, on tegelikkuses seda õigust siiski tihti raske maksma panna. Seejuures on teabeõigusega seonduvad kohtuvaidlused keerulised ning kohtulahendite täitmine võib osutuda problemaatiliseks.

The scope and limits of exercising shareholder's right to information in private limited company and public limited company. Summary

The general purpose of this master's thesis is to examine what kind of information and documents shareholder must receive and can request about private limited company and public limited company in course of shareholder's right to information. Shareholder's right to information is analyzed in private limited companies, in non-listed public limited companies and in listed public limited companies. Other main purpose of this master's thesis is to analyze the procedure and limits of exercising shareholder's right to information.

The main problems that are disserted in this study include the independence of shareholder's information right, information to be disclosed to shareholders, the scope and limits of shareholder's information right and the procedure of exercising shareholder's right to information.

First of all, it appeared from the work that a shareholder is the subject who is entitled to request information in private limited company and public limited company. A person who is at the same time a shareholder and a member of the management board cannot submit a request for information according to the Commercial Code § 166. A shareholder of an investment firm shall exercise the right of information through the investment firm which is a subject entitled to request information. If a shareholder has already been granted the right to obtain information by a court decision, his or her exclusion from the company by court decision and also the termination of the membership relationship in any other way does not preclude the shareholder from being entitled to receive information about the company. However, the former shareholder does not have the right to receive information through an information right procedure according to the Commercial Code § 166. It also follows from the above that shareholders who are the joint owners of shares have the right to request independently information and documents from private limited company and information from public limited company.

It appeared from the thesis that the mandatory documents that have to be disclosed to shareholders of a private limited company and a public limited company include the minutes of the general meeting of shareholders and the minutes of the shareholders meeting with its annexes, annual reports, draft decisions, minutes of decisions of the supervisory board and the management board and other documents submitted to the general meeting, such as a sworn auditor's report, a profit distribution proposal, draft statutes, contract or draft contract. In the

case of providing this information, the management board of a private limited company and a public limited company do not have discretion and the documents must be provided to all shareholders.

The work also showed that the information given to the shareholder must be provided in a way that the information is exhaustive and correct. The shareholder's right to information may not be restricted by the articles of association, but the articles of association may regulate more precisely the procedure for providing information and accessing documents. However, the procedure for providing information to a shareholder may not be such which precludes the right of information.

As a result of the analysis carried out, it became clear that the shareholder's right to request information is not limited only to the items on the agenda of the general meeting. The main difference between the shareholder's right to information in a private limited company and in a public limited company is that the shareholder can only request information from the management board of the public limited company at the general meeting. Compared to the information right of the shareholders in a private limited company, the shareholder's right to information in a public limited company is more limited, because at least generally the shareholder in a public limited company cannot demand that the board provides him with information outside the general meeting or allow access to the documents of the public limited company. The information required by the shareholder of a public limited company must be such that it can be issued at the general meeting of the company.

In the case of a shareholder's request for information, it is not necessary to assess at all the matters relating to the exercise of the shareholder's rights, because Commercial Code § 287 (1) on which the claim is based gives the shareholder the right to receive information about the activities of a public limited company, this norm does not contain any substantive or other limitations, and thus the norm does not presuppose that the shareholder wishing to acquire information should justify the right of shareholder to exercise the right to information.

From the analysis carried out in the work revealed that since General Part of the Civil Code Act § 32 imposes an obligation on members of a legal person, and therefore on shareholders of a private limited company and shareholders of a public limited company, to observe the principle of good faith in their relations with each other and therefore excessive or inappropriate requests for information may be unacceptable under this principle. In doing so, the obligation to state reasons must be taken into account because the shareholder of a private limited company and the shareholder of a public limited company do not have to justify why

they need information but a company must explain why it does not disclose information. Thus, the scope of the right to information may be limited by the general principle of good faith and prohibition of abuse of rights.

The work also showed that the response to the request for information submitted at the general meeting of shareholders does not have to be written and in case of a lot of questions, the answer may be given to several questions at once. The board of a private limited company and a public limited company must act in good faith by providing information to the shareholders and the information provided must be complete and answer the questions that were actually asked.

As a result of the analysis carried out, it became clear that in Estonian and German law the right of a shareholder of a private limited company to ask for information is regulated very similarly, as both have a relatively general and wide degree of abstraction in their regulation. However, the German regulation is still a little bit more precise and bulky. Similarly, in German law, the regulation of the shareholder's right to information in a public limited company is similar to that of Estonian law, but the provisions of German AktG are more specific in describing what a shareholder may ask for information at a general meeting.

The work showed that the Finnish regulation concerning the shareholder's right to request information is quite similar to the Estonian regulation, but it is still more extensive and precise, and also contains substantive differences. The regulation of shareholder's information right of a Swedish company shareholder is also more extensive and more precise than the Estonian regulation, but at the same time some basic principles such as not causing significant damage and giving information at the general meeting are similar in nature.

As a result of the analysis carried out in the work, it became evident that in the court practice has become a false opinion that all questions that require analysis go beyond the scope of the request for information. In fact, this is not the case. If the answer to the question requires an analysis, this does not mean that this question is not permitted by the request for information. A shareholder may not request the preparation of new reports from a private limited company upon request, but the shareholder may still demand the data to be reviewed and the conclusions to be drawn.

As a rule, a shareholder of a private limited company does not have the right to demand copies of the documents of a private limited company. According to legal literature, the requirement for access to documents includes existing documents of a private limited

company. Thus, the purpose of the right of information is not to cause the company to process the data for the shareholder or to prepare reports. The right of access to documents includes, according to legal literature, data stored on both conventional and digital data carriers.

In Estonian and German law, the shareholder's right of access to documents of a private limited company is very similar, because both have a relatively general regulation and wide degree of abstraction. However, the German regulation is still a little bit more precise and bulky. In British law, the regulation of a shareholder's right of access to documents of a private limited company is much more extensive than in Estonian law and it includes as a major difference, extensive document retention obligations and the right to request copies of the documents. It turned out that it is not necessary to regulate the shareholder's right to access the documents of a private limited company in a very large and detailed way, and its more precise limits can be left to the case-law.

The main difference between Swedish law and Estonian law is that in Sweden there is no differentiation of the scope of the right to information, as in Estonia and in Germany, according to which the extent of the right to information depends on the form of the company, but in Sweden it is dependent on the number of shareholders of the company. Thus, in Sweden, the right of access to documents is only possible in a limited company with up to 10 shareholders, and there is no such right in a limited company with over 10 shareholders.

It emerged from the analysis that, according to the idea of the Commercial Code § 166 (1), a shareholder cannot require from a private limited company to examine documents which do not exist. A private limited company is not required to produce for a shareholder such documents as the private limited company would otherwise not have prepared. Within the framework of the Commercial Code § 166 (1), a shareholder cannot demand copies of documents or that the court obligate the management board to send documents to the shareholder by e-mail. A shareholder of a private limited company and public limited company may not request the court to oblige the board to answer such questions, which the answer to is merely an assessment by the management board of a situation. A request for information cannot oblige the management board to assess whether a transaction is legal or illegal. Shareholders also cannot ask the company questions related to assumptions or forecasts.

It appeared from the work that, in the event of a board refusal, a shareholder of a private limited company is in principle able to choose whether to apply for information through a shareholder's meeting or through a court. If a shareholder of a private limited company or

shareholder of a public limited company wishes to receive information from a company, he or she must first request it from the board.

From the analysis carried out, it appeared that requests for information are allowed to be specified in the procedure, but it is not permitted to ask such questions or request access to documents that have not been requested from the company before the court proceedings.

The analysis carried out in the work revealed that the court is examining the request for information in a proceeding involving the investigative principle. Therefore, the court must be active and clarify matters relevant to the resolution of the case. The enforceability of a court decision on the exercise of the right of information shall indicate the time, place and, if necessary, the method of access to the documents. The manner of execution must ensure that a shareholder of a private limited company has a real opportunity to review the documents and to obtain the information requested by a shareholder of a private limited company or a public limited company.

As a result of the analysis carried out in the Master's thesis, it can be concluded that although the case-law shows that there are many disputes regarding the right to information, in practice this right is often difficult to exercise. At the same time, litigation related to information right is complex and enforcement of judgments can be problematic.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. K. Aasmäe, S. Šutova. Majandusüksuste arv mullu suurenes. 22.05.2018. Kättesaadav: https://www.stat.ee/artikkel-2018-05-23_majandusüksuste-arv-mullu-suurenes. 15.02.2019.
2. A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn, 2017.
3. F. Beal. Company records – what can shareholder see? 07.01.2015. Kättesaadav: <https://brodies.com/blog/corporate/company-records-can-shareholder-see/>. 20.02.2019.
4. European Model Company Act. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348##. 25.01.2019.
5. M. Greinoman. Aktsionäri mittevahalised õigused. – Juridica 2001/I.
6. D. Griffiths. Shareholder rights - access to a company's financial documents. 22.06.2017. Kättesaadav: <https://www.blakemorgan.co.uk/training-knowledge/features-and-articles/shareholder-rights-access-companys-financial-docum/>. 18.02.2019.
7. M. Kalas. Aktsiaseltsi vähemusaktsionäride kaitse probleeme. – Juridica 1998/VI.
8. J. Korchak. What rights do shareholders have? 21.03.2014. Kättesaadav: <https://www.informdirect.co.uk/shares/shareholders-rights-guide/>. 20.02.2019.
9. R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. J. Hopt, H. Kanda, E. B. Rock. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. Oxford, 2004.
10. V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2017.
11. V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2017.
12. V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. XI-XV osa (§-d 475-759). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2018.
13. M. Käerdi, S. Kärson, V. Kõve, A. Pavelts, K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt. Ühinguõiguse revisjon. Analüüs-kontseptsioon. Tallinn, 2018. Kättesaadav: <https://heakodanik.ee/wp->

content/uploads/2018/10/U%CC%88hinguo%CC%83iguse-revisjoni-analu%CC%88u%CC%88s-kontseptsioon.pdf. 10.01.2019.

14. S. Leonard, D. Webster. Overview of Shareholder Rights. November 2009. Kättesaadav: https://www.russell-cooke.co.uk/media/2033/overview_of_shareholder_rights_november_2009.pdf. 18.02.2019.
15. R. Maisvee, A. Luik. Ettevõtete aruanded muutuvad põnevamaks. 12.04.2017. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/kasulik/2017/04/12/ettevotted-peavad-aruaudma-inimoiguste-jargimise-kohta>. 12.02.2019.
16. Mis on isikuandmed? 11.07.2018. Kättesaadav: <https://www.aki.ee/et/mis-isikuandmed>. 15.02.2019.
17. H. Parisalu. Osaniku ja aktsionäri teabeõigus. Magistritöö. Tartu: 2012.
18. K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. – *Juridica* 2010/VII.
19. K. Saare, U. Volens, A. Vutt, M. Vutt. Ühinguõigus I. Tallinn, 2015.
20. Shareholders' rights. August 2018. Kättesaadav: <https://www.netlawman.co.uk/ia/shareholders-rights>. 15.02.2019.
21. M. Siems, D. Cabrelli. Comparative Company Law. A Case-Based Approach. Oxford, 2013.
22. P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2010.
23. P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2016.
24. P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009.
25. A. Vutt. Juhatuse liikme ja seotud isikute hüvede avalikustamise standard. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-86-13. – *Juridica* 2013/VIII.
26. A. Vutt, M. Vutt. Shareholders' Individual Information Right: Prerequisites and Boundaries. – *Juridica International* 2015/XXIII.
27. A. Vutt, M. Vutt. Äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõigus Eesti kohtupraktikas. – *Juridica* 2012/IX.
28. M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: 2011.
29. M. Vutt. Hea ühingujuhtimise tava tänapäeva ühinguõigusena. – *Juridica* 2005/IX.
30. E. Werlauff. Euroopa Liidu ühinguõigus. Tallinn, 1997.

Kasutatud õigusaktid

Eesti õigusaktid

31. Eesti Vabariigi põhiseadus - RT I, 15.05.2015, 2.
32. Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus - RT I 2003, 64, 429.
33. Perekonnaseadus - RT I, 09.05.2017, 29.
34. Raamatupidamise seadus - RT I, 09.05.2017, 30.
35. Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 07.12.2018, 27.
36. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I, 30.01.2018, 6.
37. Täitemenetluse seadustik - RT I, 29.06.2018, 54.
38. Võlaõigusseadus - RT I, 22.03.2018, 4.
39. Väärtpaperituruseadus - RT I, 10.01.2019, 14.
40. Äriseadustik - RT I, 20.12.2018, 2.

Euroopa Liidu õigusaktid

41. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2007/36/EÜ, 11. juuli 2007, noteeritud äriühingute aktsionäride teatavate õiguste kasutamise kohta. ELT L 184, 14.7.2007, lk 17-24.
42. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2017/828, 17. mai 2017, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega (EMPs kohaldatav tekst). ELT L 132, 20.5.2017, lk 1-25.
43. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst). ELT L 119, 4.5.2016, lk 1-88.

Teiste riikide õigusaktid

44. Aktiengesetz. Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/aktg/>. 17.01.2019.
45. Companies Act 2006. Kättesaadav: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf. 22.01.2019.
46. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG). Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/>. 17.01.2019.
47. Handelsgesetzbuch. Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/>. 17.01.2019.
48. Osakeyhtiölaki. Limited Liability Companies Act – Finland. UNOFFICIAL TRANSLATION Ministry of Justice, Finland 2012. Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf>. 18.01.2019.
49. Aktiebolagslag. The Swedish Companies Act (SFS 2005:551). Kättesaadav: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/aktiebolagslag-2005551_sfs-2005-551. 19.01.2019.

Muud õigusaktid

50. Hea Ühingujuhtimise Tava. 2005. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/failid/20050922HYT.pdf>. 12.02.2019.
51. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping - RT II 1999, 22, 123.

Kasutatud kohtupraktika

52. Euroopa Kohtu 15. juuli 1964. aasta otsus kohtuasjas 6/64: Flaminio Costa v. E.N.E.L, EKL 1964, lk 585.
53. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-145-04.
54. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-132-07.
55. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-29-08.
56. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-77-12.

57. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-86-13.
58. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-55-16.
59. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 3-2-1-139-16.
60. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 2-16-3492.
61. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-22-07.
62. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-65-08.
63. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-7-10.
64. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-106-10.
65. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-108-10.
66. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 3-2-1-114-13.
67. Tallinna Ringkonnakohtu 02.12.2014 määrus asjas 2-14-15294.
68. Tallinna Ringkonnakohtu 26.01.2015 määrus asjas 2-14-53948.
69. Tallinna Ringkonnakohtu 23.03.2016 määrus asjas 2-15-1951.
70. Tartu Ringkonnakohtu 18.05.2018 määrus asjas 2-16-2274.
71. Harju Maakohtu 19.06.2009 määrus asjas 2-08-14047.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Henri Nõmm,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Piiratud vastutusega äriühingu osaniku ja aktsionäri teabeõiguse ulatus ning teabeõiguse teostamise piirid“, mille juhendaja on Margit Vutt,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **30.04.2019**